

ARTVIN İL GELİŞME PLANI

SANAYİ SEKTÖRÜ RAPORU (TASLAK)

Yrd. Doç. Dr. Atakan ÖZTÜRK
Yrd. Doç. Dr. Sami İMAMOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Habip EROĞLU
Yılmaz OLGUN

Artvin, 2005

İÇİNDEKİLER

Sayfa no

İÇİNDEKİLER.....	i
TABLO LİSTESİ.....	iii
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
1. GİRİŞ.....	1
2. MATERYAL VE YÖNTEM	1
3. ARTVIN İLİ SANAYİ SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU	2
3.1 Artvin İli İmalat Sanayi Sektörü	8
3.1.1 1992 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımına Göre Artvin İli İmalat Sanayi	8
3.1.1.1 Ölçeksel Bazda İşyeri Sayısı ve İstihdam Durumu	8
3.1.1.2 Sektörel Bazda İşyeri Sayısı ve İstihdam Durumu	9
3.1.1.3 Ölçeksel Bazda Oluşturulan Katma Değer	11
3.1.1.4 Sektörel Bazda Oluşturulan Katma Değer.....	12
3.1.2 Yıllık İmalat Sanayi İstatistikleri 2001'e Göre Artvin İli İmalat Sanayi.....	12
3.2 Artvin İli Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörü.....	14
3.2.1 Metalik Maden Yatak ve Zuhurları.....	15
3.2.2 Endüstriyel Hammadde Yatak ve Zuhurları.....	18
3.2.3 Enerji Hammadde Yatak ve Zuhurları	20
3.2.4 Taş Ocakları Nizamnamesine Tabi Olan Doğal Malzemeler.....	23
3.2.4.1 Kum-Çakıl Ocakları.....	23
3.2.4.2 Taş Ocakları.....	25
3.2.5 Madencilik ve Taşocakçılığı Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmeler.....	26
3.2.5.1 Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ Murgul İşletme Müdürlüğü.....	27
3.2.5.2 Artvin Bakır İşletmeleri AŞ.....	29
4. SANAYİ SEKTÖRÜNE İLİŞKİN SORUNLAR, AVANTAJLAR, POTANSİYELLER VE SWOT ANALİZİ	30

5. SANAYİ SEKTÖRÜNÜN VİZYONU VE SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞMESİ İÇİN STRATEJİLER	38
5.1 Vizyon ve Gelişme Stratejileri.....	38
5.1.1 Artvin İlinde Sanayinin Gelişme Süreci.....	39
5.1.2 Stratejik Hedeflere Ulaşmak İçin Yapılması Gerekenler	40
5.2 Artvin İli İçin Uygun Yatırım Alanları / Proje Konuları	43
5.2.1 Uygun Yatırım Alanlarını Değerlendirme Kriterleri	43
5.2.2 Uygun Yatırım Konuları / Projeleri	45
5.2.2.1 Doğal Kaynak Potansiyelini Değerlendirmeye Yönelik Yatırımlar	45
5.2.2.1.1 Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Yapılabilecek Yatırımlar	45
5.2.2.1.2 Orman Ürünleri Sanayiinde Yapılabilecek Yatırımlar	49
5.2.2.1.3 İmalat Sanayiinde Yapılabilecek Yatırımlar;.....	50
5.2.2.2 Talebi Karşılamaya Yönelik Yatırımlar	51
5.3 Değerlendirme Kriterlerine Göre Önerilerin Sınıflandırılması.....	53
6. YATIRIMLARDA DEVLET YARDIM VE DESTEKLERİ	62
7. KAYNAKLAR	64

TABLO LİSTESİ

Sayfa no

Tablo 1.	Artvin İli Sanayi Sektörü Hasılasının Yıllar İtibariyle Gelişimi (Cari fiyatlarla-Milyar TL)	2
Tablo 2.	Karadeniz Bölgesi İlleri ve Türkiye Geneline İşyeri Sayısı ve İstihdam Durumu	3
Tablo 3.	Artvin İlinde Faaliyet Gösteren İşyerlerinin Sayısal Dağılımı	4
Tablo 4.	Artvin İlinde Sanayi Sektörünü Oluşturan Alt Sektörlerin İstihdamdaki Payları (%)	5
Tablo 5.	Artvin İlinde Faaliyette Bulunan Sanayi İşletmeleri	6
Tablo 6.	Artvin İlindeki Küçük Sanayi Siteleri	7
Tablo 7.	Artvin İli İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren KOS İşletmelerinin Ölçeksel Bazda İşyeri Sayısı ve İstihdam Durumu	9
Tablo 8.	Artvin İli İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren KOS İşletmelerinin Sektörel Bazda İşyeri Sayısı ve İstihdam Durumu.....	10
Tablo 9.	Ölçeksel Bazda Artvin KOS İşletmelerinin Oluşturduğu Katma Değer (Milyon TL)	11
Tablo 10.	Artvin İlinde Sektörel Bazda KOS İşletmelerinin Oluşturduğu Katma Değer (Milyon TL).....	12
Tablo 11.	Artvin İmalat Sanayiindeki İşyeri Sayısı, Çalışılan İşçi Saat Toplamı, Çevirici Güç Kapasitesi, Stok Değişimleri, Sabit Sermayeye Yapılan İlaveler ve Katma Değer (2001).....	13
Tablo 12.	Artvin İli Metalik Maden Yatak ve Zuhurları	17
Tablo 13.	Artvin İli Endüstriyel Hammadde Yatak ve Zuhurları	20
Tablo 14.	Artvin İli Enerji Hammadde Yatak ve Zuhurları	22
Tablo 15.	Artvin İlinin Sıcak Su ve Maden Suyu Kaynakları	22
Tablo 16.	Artvin İli Mevcut Kum-Çakıl Ocakları	23
Tablo 17.	Artvin İli Mevcut Kum-Çakıl Ocaklarının İşletme Mülkiyeti Açısından Durumu.....	23
Tablo 18.	Artvin İli Potansiyel Kum-Çakıl Ocakları	24
Tablo 19.	Artvin İli Mevcut ve Potansiyel Kum-Çakıl Ocakları Miktar ve Rezervleri.....	24
Tablo 20.	Artvin İli Mevcut Taş Ocakları.....	25
Tablo 21.	Artvin İli Potansiyel Taş Ocakları	25

Tablo 22.	Artvin İli Mevcut ve Potansiyel Taş Ocakları Miktar ve Rezervleri.....	25
Tablo 23.	Artvin İli Maden ve Taşocağı Sektörüne İlişkin Genel Bilgiler.....	26
Tablo 24.	İllere Göre Maden Mermer Ruhsatları Listesi.....	27
Tablo 25.	Artvin İlinde Faaliyet Gösteren Maden İşletmeleri.....	27
Tablo 26.	Murgul İşletme Müdürlüğü'nün Üretim Durumu.....	28
Tablo 27.	Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ Murgul İşletme Müdürlüğü Personel Durumu.....	29
Tablo 28.	Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi (Şimşek,2004).....	55
Tablo 29.	Sanayi ve Hizmetler Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi.....	57
Tablo 30.	Önerilen Yatırım Konularının Tahmini Yatırım Tutarı ve İstihdam Durumu.....	61

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa no</u>
Şekil 1. Artvin İli Metalik Maden Yatak ve Zuhurlarını Gösterir Harita	16
Şekil 2 Artvin İli Endüstriyel Hammadde Yatak ve Zuhurlarını Gösterir	19
Şekil 3 Artvin İli Enerji Hammadde Yatak ve Zuhurlarını Gösterir Harita	21
Şekil 4. DOKAP Bölgesinde Sanayi Gelişimini Engelleyen Faktörlerin Birbiriyle İlişkisi (DPT, 2000a).....	33

1. GİRİŞ

Sanayi sektörü, bir ilin ekonomik gelişmişliğinin önemli bir göstergesidir. İllerin coğrafi konumları, sahip oldukları yer altı ve yer üstü zenginlikleri ile tarım ve hayvancılık, turizm, ticaret sektörleri ve hizmet sektörünün gelişme seviyeleri, sanayinin gelişmesi için gerekli alt yapıyı oluşturduklarından, sanayinin gelişmesinde bu faktörler önemli rol oynamaktadırlar.

Artvin ilinde ekonomi; tarım ve hizmet sektörleri ile bir dereceye kadar da ticaret sektörüne dayalıdır. Sanayi sektörünün Artvin ekonomisine katkısı ise oldukça düşük seviyelerdedir. Sanayi sektörünün yeterince gelişmemesinin sebepleri arasında, ilin konumu, tarım, hizmet ve ticaret sektörlerinden elde edilen sermaye birikiminin sanayi yatırımlarına yönlendirilmemesi sayılabilir (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2002).

Bununla birlikte, kısa vadede olmasa bile orta ve uzun vadede, İlde özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere dayalı bir sanayileşme hamlesinin başlatılması son derece önem arz etmektedir. Zira, Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleri'nin gelecekte siyasi ve ekonomik açıdan istikrara kavuşması, bu ülkelerde sanayi ürünleri için önemli bir talep, bir başka ifadeyle pazar oluşmasına neden olacaktır. İşte bu noktada, söz konusu ülkelere yakınlığı ve ulaşım noktasındaki imkânları da göz önüne alındığında, Artvin İli için özellikle küçük ölçekli işletmeler eksenli bir sanayileşme atağı başlatılması kaçınılmaz olacaktır.

İl gelişme planı hazırlık çalışmalarına alt yapı oluşturmak amacıyla ele alınan bu çalışmayla, Artvin İli sanayi sektörünün çok yönlü olarak ele alınıp değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmanın hazırlanmasında, özellikle imalat sanayiine ilişkin bölümde Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1992 ve 2002 yılları genel sanayi ve işyerleri sayımı istatistikleri, 2001 yılı yıllık imalat sanayi istatistikleri ve bu istatistiklere bağlı olarak hazırlanan yayımlardan istifade edilmiştir. Madencilik ve taş ocakçılığı sektörüne ilişkin bölümün hazırlanmasında ise, başta Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü ve Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ Murgul İşletme Müdürlüğü kayıtları ve Artvin İlinin Çevre Jeolojisi ve Doğal Kaynakları adlı projeden istifade edilmiştir. Bu kapsamda, Artvin Valiliği, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Türkiye Kalkınma Bankası başta olmak üzere, çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yayımlanan Artvin ili ve Karadeniz Bölgesi'ne yönelik çeşitli araştırmalardan ve Bolu İl Gelişme Planı Sanayi Sektör Raporu'ndan da geniş ölçüde yararlanılmıştır.

Bu çalışmada, Artvin ili sanayi sektörü, Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan; madencilik ve taş ocakçılığı, imalat sanayii ve elektrik-gaz-su alt sektörleri esas alınarak irdelenmiştir. Bu çerçevede, öncelikle ilin sanayi sektörüne ilişkin genel bir bilgi verildikten sonra, sanayi sektörü kapsamında öne çıkan imalat sanayi ile madencilik ve Taş Ocakçılığı sektörlerine ilişkin; mevcut durum ile sektörlerin il ekonomisi içindeki yeri ve gelişimi ortaya konmuştur. Ardından, sanayi sektörünün bir bütün olarak, kuvvetli ve zayıf

yönleri ve sektör dışından kaynaklanan fırsat ve tehditleri (SWOT Analizi) ile sektöre ilişkin darboğaz, avantaj ve potansiyellerin belirlenmesi ve tüm bunlara bağlı olarak da sanayi sektörünün gelişim süreci ile hedef ve stratejilerinin ortaya konmasına çalışılmıştır. Son olarak da, sanayi sektörü başta olmak üzere Artvin ili genelinde uygulanabilecek alternatif yatırımlar, belli kriterlere göre uygulanabilirlikleri yönünden değerlendirilmiştir.

3. ARTVIN İLİ SANAYİ SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU

Artvin ili sanayi sektörü hasılasının 1987-2001 periyodunda yıllar itibariyle gelişiminin yanı sıra, Karadeniz Bölgesi ve Türkiye sanayi hasılası içindeki payı da Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Artvin İli Sanayi Sektörü Hasılasının Yıllar İtibariyle Gelişimi (Cari fiyatlarla-Milyar TL)

Faaliyet Kolu	1987	1990	1997	1999	2000	2001	
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	38	111	3 767	10 967	18 292	19 261	% 28
İmalat Sanayi	34	129	5 775	22 661	29 190	36 604	% 52
Elektrik, Gaz, Su	2	9	1 705	3 850	6 358	14 093	% 20
Toplam	75	250	11 246	37 477	53 841	69 957	% 100
Sanayi Sektörü Hasılası	Artvin	1 561	7 921	566 974	1 382 238	2 330 064	3 504 610
	Karadeniz Bölgesi	19 276	100 321	7 293 186	17 973 866	29 027 782	45 881 462
Artvin S.S.H/Karadeniz Böl. S.S.H. (%)	4,78	3,15	1,98	2,71	2,31	2,00	
Artvin S.H/Türkiye S.H. (%)	0,39	0,25	0,15	0,21	0,19	0,15	

Kaynak: Şimşek, M., 2004. Uygun Yatırım Alanları Araştırması-ARTVIN, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Ankara.

Buna göre, Artvin ili sanayi hasılasının toplam GSYİH içindeki payı incelendiğinde; ilde 2001 yılı itibariyle 69 957 Milyar TL (cari fiyatlarla) sanayi sektörü hasılasının gerçekleştiği ve bunun il GSYİH’sı içinde % 14,3’lük bir paya sahip olduğu görülmektedir. İl sanayi sektörü hasılası içinde en yüksek pay % 52 ile imalat sanayiine ait iken, bunu % 28 ile madencilik ve taşocakçılığı ve % 20 ile elektrik, gaz, su sanayii izlemektedir.

Öte yandan, Artvin ili sanayi sektörü hasılasının Karadeniz Bölgesi ve Türkiye sanayi hasılası içindeki payı incelendiğinde; 1987 yılında Artvin ili sanayi hasılası Karadeniz bölgesi sanayi hasılasından % 4,78 ve Türkiye sanayi hasılasından % 3,9 pay alırken, bu pay yıllar itibariyle azalma göstermiş ve 2001 yılında Karadeniz Bölgesi sanayi hasılası içindeki payı % 2’ye ve Türkiye sanayi hasılası içindeki payı % 1,5’e gerilemiştir. Bir başka ifadeyle, altı yıllık periyot sonunda Artvin ili sanayi sektörü hasılasının hem Karadeniz Bölgesi ve hem de Türkiye sanayi hasılası içindeki oranında, 2001 yılı sonu itibariyle yaklaşık % 60 oranında bir azalma görülmüştür.

2002 Genel Sanayi ve İşyerleri sayımı sonuçlarına göre, Artvin ilinin de içinde bulunduğu Karadeniz bölgesi illeri ile Türkiye geneli için işyeri sayıları ve istihdam durumlarına ilişkin veriler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Karadeniz Bölgesi İlleri ve Türkiye Geneline İşyeri Sayısı ve İstihdam Durumu

İller	Ortalama Çalışan			İşyeri			A/B (%)
	Sayı (A)	Oran (%)		Sayı (B)	Oran (%)		
		İl/Bölge	İl/Türkiye		İl/Bölge	İl/Türkiye	
Amasya	19 512	3.2	0.3	9 022	4.2	0.5	2.2
Artvin	11 477	1.9	0.2	5 651	2.6	0.3	2.0
Bartın	12 931	2.1	0.2	5 968	2.8	0.3	2.2
Bayburt	4 003	0.7	0.1	2 115	1.0	0.1	1.9
Bolu	25 939	4.3	0.4	7 364	3.4	0.4	3.5
Çorum	67 830	11.2	1.1	15 870	7.3	0.8	4.3
Düzce	29 566	4.9	0.5	8 129	3.8	0.4	3.6
Giresun	24 045	4.0	0.4	10 889	5.0	0.6	2.2
Gümüşhane	5 592	0.9	0.1	2 754	1.3	0.2	2.0
Karabük	22 029	3.6	0.3	7 100	3.3	0.4	3.1
Kastamonu	27 055	4.5	0.4	12 438	5.8	0.7	2.2
Ordu	45 755	7.6	0.7	20 474	9.5	1.1	2.2
Rize	36 233	6.0	0.6	9 485	4.4	0.5	3.8
Samsun	87 702	14.5	1.4	34 318	15.9	1.8	2.6
Sinop	12 290	2.0	0.2	6 369	2.9	0.3	1.9
Tokat	38 706	6.4	0.6	16 919	7.8	0.9	2.3
Trabzon	57 341	9.5	0.9	21 391	9.9	1.1	2.7
Zonguldak	77 341	12.8	1.2	19 985	9.2	1.1	3.9
Karadeniz	605 347	100	9.4	216 241	100	11.5	2.8
Türkiye	6 484 168	-	100	1 881 433	-	100	3.4

Kaynak: DİE, 2003a. 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, TC Devlet İstatistik Enstitüsü, Sayı: B.02.01.DİE.0.10.00.906 -164, 14/10/2003, 23 s., (www.die.gov.tr)

İşyeri sayısı açısından bakıldığında, Karadeniz Bölgesi'nde Samsun ilinin 34 318 işyeri (% 15,9) ile ilk sırayı aldığı görülmektedir. Ardından, 21 391 işyeri ile Trabzon (% 9,9) ve 20 474 işyeri ile Ordu (% 9,5) gelmektedir. Söz konusu üç il; bölgedeki işyerlerinin % 35,3'üne, Türkiye genelindeki işyerlerinin ise % 4'üne sahiptirler. Buna karşılık, Karadeniz Bölgesi'nde en az işyerine sahip il 2 115 işyeri ile Bayburt (%1) olup, onu sırasıyla 2 754 işyeri ile Gümüşhane (% 1,3) ve 5 651 işyeri ile Artvin (% 2,6) izlemektedir. Bu iller ise, bölgedeki toplam işyeri sayısının % 4,9'unu, Türkiye genelindeki işyerlerinin de % 6'sını oluşturmaktadır. Artvin İli ise Karadeniz Bölgesi işyeri sayısının % 2,6'sına, Türkiye işyeri sayısının ise % 3'üne sahiptir.

Yine, Karadeniz Bölgesi'nde işyeri sayısına paralel şekilde en çok istihdamı sağlayan il 87 702 kişi ile Samsun (% 14,5) olmuştur. Onu, 77 341 kişi ile Zonguldak (% 12,8) ve 67 830 kişi ile Çorum (% 11,2) takip etmektedir. Söz konusu üç il bölgedeki toplam istihdamın % 38,5'ini, Türkiye genelindeki istihdamın da % 3,7'sini oluşturmaktadır. Buna karşılık, Karadeniz Bölgesi'nde en az istihdama sahip il 4 003 kişi ile Bayburt (% 0,7) olup, onu sırasıyla 5 592 kişi ile Gümüşhane (% 0,9) ve 11 477 kişi ile Artvin (% 1,9) izlemektedir. Bu üç il, bölgedeki toplam istihdamın % 3,5'ini, Türkiye genelindeki istihdamın da % 4'ünü oluşturmaktadır. Artvin İli ise Karadeniz Bölgesi istihdamın % 1,9'una, Türkiye istihdamının ise % 2'sine sahiptir.

Özetle, 2002 Genel Sanayi ve işyerleri sayımı sonuçlarına göre, Artvin ili Karadeniz Bölgesi kapsamında ele alınan toplam 18 il arasında, gerek işyeri sayısı ve gerekse çalışan sayıları açısından sadece 16. sırada yer alabilmiştir. Artvin ilinin Karadeniz Bölgesi illeri arasında bu denli gerilerde yer almasında, özellikle il nüfusunun düşük olmasının da etkili olduğu söylenebilir. Zira, işyeri ve çalışan sayıları açısından Karadeniz bölgesi içerisinde

sırasıyla son dört son sırayı alan Bartın, Artvin, Gümüşhane ve Bayburt illeri (Tablo 2), aynı zamanda 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre (DİE, 2003b) Karadeniz Bölgesi'nin en düşük nüfusa sahip dört ilini oluşturmaktadır.

Son olarak, Tablo 2'nin son sütununda, ortalama çalışan sayısı işyeri sayısına oranlanmak suretiyle elde edilen işyeri ölçek büyüklüğü, Türkiye genelinde ortalama 3,4 ve Karadeniz bölgesinde 2,8 iken, Artvin ilinde 2 olarak bulunmuştur. Bir başka ifadeyle, Artvin ilinde bir işyerinde istihdam edilen ortalama çalışan sayısı, gerek Türkiye ve gerekse Karadeniz Bölgesi ortalamasının altında ve oldukça düşüktür. İşyeri başına düşen çalışan sayısının bu denli düşük olması, il genelinde faaliyet gösteren işletmelerin daha çok aile işletmesi karakteri taşımasından kaynaklanmaktadır.

Artvin ilinde faaliyet gösteren işyerlerinin sayıları, sektörel bazda ve Türkiye geneli ile karşılaştırmalı olarak Tablo 3'de yer almaktadır. Ancak, bu çalışmanın gerçekleştirildiği zaman dilimi içerisinde, 2002 yılı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı kapsamında, faaliyet kollarına göre detaylı bir sınıflandırma yapılmamış olduğundan, 2002 yılına ilişkin söz konusu istatistiklere bu tabloda yer verilememiştir.

Tablo 3. Artvin İlinde Faaliyet Gösteren İşyerlerinin Sayısal Dağılımı

Sektör	Türkiye				Artvin				
	1985		1992		1985		1992		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Sanayi	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	800	0.1	1 923	0.2	-	0.0	11	0.4
	İmalat Sanayi	183 573	20.9	186 574	17.5	294	13.3	268	10.3
	Elektrik, Gaz, Su	-	0.0	2 031	0.2	-	0.0	12	0.5
	Sanayi Toplamı	184 373	21	190 528	17.9	294	13.3	291	11.2
İnşaat ve Bayındırlık İşleri	8 642	1.0	14 859	1.4	7	0.3	7	0.3	
Ticaret, Otelcilik, Lokantacılık	508 325	57.8	634 471	59.6	1 508	68.4	1 782	68.6	
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	8 819	1.0	14 283	1.3	21	1.0	40	1.5	
Mali Kurumlar, sigorta ve Emlak İşleri	31 506	3.6	43 679	4.1	21	1.0	46	1.8	
Toplumsal Hizm., Sosyal ve Kişisel Hizm	137 508	15.6	165 918	15.6	355	16.1	432	16.6	
Toplam	879 173	100	1 063 738	100	2 206	100	2 598	100	

Kaynak: Şimşek, M., 2004. Uygun Yatırım Alanları Araştırması-ARTVİN, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Ankara.

Tablo 3 incelendiğinde, 1985-1992 periyodunda, Türkiye genelinde faaliyet gösteren işyeri sayısı % 21 oranında artış gösterirken, Artvin ilinde bu oran daha düşük düzeyde (% 18) gerçekleşmiştir. Aynı periyotta, Türkiye sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin sayısı 184 373'ten, 190 578'e yükselmesine karşılık, söz konusu işletmelerin Türkiye genelinde faaliyet gösteren işletmeler içindeki paylarının % 21'den % 17,9'a gerilediği görülmektedir. Yine de sanayi sektörü Türkiye genelinde 1992 yılı itibariyle ticaret, otelcilik ve lokantacılık sektörünün ardından en fazla sayıda işyerine sahip ikinci sektör olma konumunu sürdürmüştür.

Artvin ilinde ise, söz konusu dönemde Türkiye genelinin aksine sanayi sektöründeki işyerleri sayısında az da olsa bir düşüş görülürken, söz konusu işyerlerinin oranı da % 13,3'ten % 11,2'ye gerilemiştir. Sanayi sektörü, işyeri sayısı açısından Artvin ilinde ticaret, otelcilik ve lokantacılık ile toplumsal hizmet, sosyal ve kişisel hizmet sektörlerinin ardından üçüncü sırayı almıştır.

Sonuç olarak, 1992 yılında Türkiye genelinde faaliyet gösteren işyerlerinin % 18'i sanayi sektöründe iken, Artvin ilinde faaliyet gösteren işyerlerinin ise sadece % 11'inin sanayi sektörü bünyesinde yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu aynı zamanda, Artvin ilindeki sanayileşmenin Türkiye ortalamasının hayli gerisinde yer aldığı bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir.

Öte yandan, 2002 yılında Artvin ilinde faaliyet gösteren işyeri sayısı 5 651 iken, ortalama çalışan sayısı 11 477 kişi olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, 1992 yılı verileriyle (Tablo 3) karşılaştırıldığında, Artvin ilindeki işyeri sayısında % 118'lik bir artış olmasına karşılık, çalışan sayısında sadece % 67'lik bir artış gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, Tablo 1'deki mevcut veriler incelendiğinde, 1992 yılında Türkiye genelinde faaliyet gösteren işyerlerinin % 17,9'u sanayi sektöründe iken, Artvin ilinde faaliyet gösteren işyerlerinin ise sadece % 11,2'sinin sanayi sektörü bünyesinde yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu aynı zamanda, Artvin ilindeki sanayileşmenin Türkiye ortalamasının hayli gerisinde yer aldığına işaret etmektedir.

Sanayi sektöründeki istihdam durumu, Artvin ili için 2000 yılı itibariyle Türkiye geneli ile karşılaştırmalı olarak Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4. Artvin İlinde Sanayi Sektörünü Oluşturan Alt Sektörlerin İstihdamdaki Payları (%)

Sektörler	Artvin		Türkiye	
	Sanayi Sektörü İstihdamı İçindeki Oran	Toplam İl İstihdamı İçindeki Oran	Sanayi Sektörü İstihdamı İçindeki Oran	Toplam Ülke İstihdamı İçindeki Oran
Madencilik ve taş ocakçılığı	13	0.7	3	0.4
İmalat sanayi	78	4.2	94	12.6
Elektrik, gaz ve su	9	0.5	3	0.4
Toplam (Sanayi sektörü)	100	5,4	100	13,4

Kaynak: 1) DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (08 ARTVIN), DİE Yayın no: 2498, Ankara. 2) URL-1

Artvin ili ekonomisinde sanayi sektörünün toplam İl istihdamındaki payı % 5,4 ile Ülke ortalaması olan % 13,4'ün oldukça altında kalmıştır. İl sanayi sektörü istihdamı içinde ise, imalat sanayi (% 78) ilk sırayı alırken, onu madencilik ve taşocakçılığı (% 13) ve elektrik, gaz ve su (% 9) sektörleri izlemiştir.

Geçmişten bugüne Artvin İl sanayisine damgasını vuran en önemli tesisler; kamuya ait Arhavi, Hopa, Muratlı ve Kemalpaşa Çay fabrikaları, Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ Murgul Bakır İşletmeleri, TEAŞ Hopa Termik Santrali, tasfiye edilmiş olan Orman Ürünleri sanayii (ORÜS) Artvin Lif Levha Fabrikası ile Borçka Kereste Fabrikası, halen üretimini durdurmuş olan Ardanuç SEKA Kereste Fabrikası ve kiralık olan Hopa Un Fabrikası'dır. Bunların yanında özel sektöre ait 3 adet çay fabrikası, 3 adet kereste fabrikasıyla bir adet silah fabrikası il sanayisinde önde gelen diğer tesislerdir (Şimşek, 2004).

Artvin ilinde 2003 yılı sonu itibariyle, sadece 13 adet sanayi işletmesi faaliyet göstermektedir. Söz konusu işletmelerin; sektörlere göre dağılımı, adları, üretime geçiş

tarihleri, üretim konuları, kurulu ve fiili kapasiteleri ile istihdam durumları Tablo 5’de özetlenmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, İlde kamu sektörü bünyesinde yer alan 6 adet işletmeden; 4 tanesinin gıda, bir tanesinin madencilik ve yine bir tanesinin de enerji sektöründe, özel sektör bünyesinde yer alan 7 adet işletmeden de; 3 tanesinin gıda, 3 tanesinin orman ürünleri ve bir tanesinin de makine-silah sanayii sektöründe faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Yine, 2004 yılı sonu itibarıyla Artvin ili imalat sanayiinde % 86’sı (1 929) kamu, % 14’ü (303) de özel sektörde olmak üzere, toplam 2 232 kişinin istihdam edildiği görülmektedir.

Tablo 5. Artvin İlinde Faaliyette Bulunan Sanayi İşletmeleri

Sektör (Kamu/Özel)	Tesisin Adı	Kuruluş Yeri	Üretim Geçiş Tarihi	Üretim Konusu	Kurulu Kapasite	Fiili Kapasite	İstihdam
Kamu	Arhavi Çay Fabrikası	Arhavi	1964	Kuru çay	170 ton/gün	145 ton/gün	381
	Hopa Çay Fabrikası	Hopa	1966	Kuru çay	160 ton/gün	160 ton/gün	262
	Kemalpaşa Çay Fabrikası	Kemalpaşa	1975	Kuru çay	96 ton/gün	180 ton/gün	341
	Muratlı Çay Fabrikası	Borçka	1984	Kuru çay	150 ton/gün	150 ton/gün	441
	KBİ AŞ Murgul İşletme Mtd.,	Murgul	1968	Bakır konsantre Pirit konsantre	132 000 ton/yıl 130 000 ton/yıl	55 000 ton/yıl 45 000 ton/yıl	458
	TEAŞ Hopa Termik Sant. İşlt. Mtd.	Hopa	1970	Enerji	360 milyon Kwh/yıl	200 milyon Kwh/yıl	46
	Toplam Kamu Sektörü İstihdamı						1929
Özel	Arhavi Silah Sanayii ve Ticaret AŞ	Arhavi	1998	Silah ve silah p.	18 000 adet/yıl	10 000 adet yıl	40
	Çelik Tic. Turizm Gıda San. Tic. Ltd. Şti.	Arhavi	1989	Çimento yon. lev.	27 000 m ² /yıl	21 000 m ² /yıl	35
	Dosan Konservelik AŞ	Arhavi	1998	Kuru çay	7 200 ton/yıl	3 000 ton/yıl	84
	Sahara Ağaç San. Turizm San. Tic. AŞ	Şavşat	1975	Kereste	2 500 m ³ /yıl	2 500 m ³ /yıl	6
	Balçı Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Borçka	1968	Tomruk biçme	5 000 m ³	5 000 m ³ /yıl	10
	Ofçaysan Tarım Ürün. Ent. San. Tic. Ltd. Şti.	Arhavi	1984	Kuru çay	1 890 ton/yıl	1 443 ton/yıl	111
	SS 08 Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Hopa	-	Kuru çay	25 000 ton/yıl	20 000 ton/yıl	17
	Toplam Özel Sektör İstihdamı						303
	Toplam İstihdam						

Kaynak: 1) Anonim, 2003, Artvin İli Sonuç Raporu, 22.08.2003, ARTVİN. 2)Şimşek, M., 2004. Uygun Yatırım Alanları Araştırması-ARTVİN, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Ankara. 3) Artvin Valiliği Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 2005.

Diğer taraftan, 1951 yılında faaliyete geçen Borçka Kereste Fabrikası ve 1975 yılında faaliyete geçen ORÜS Artvin Lif Levha Fabrikası uzun yıllar ilin zengin orman kaynaklarını değerlendirmek suretiyle hem sektörde kurulan diğer tesislere öncülük etmiş, hem de önemli bir katma değer ve istihdam sağlama alanı oluşturmuşlardır. Ancak, her iki işletme zamanla teknolojilerinin eskimesi, hammadde ve pazar sıkıntısı gibi nedenlerle kârlılıklarını kaybetmişlerdir (Şimşek, 2004).

Bunun sonucunda da, Artvin sanayiinde uzun yıllar çok önemli bir işlev gören söz konusu işletmeler, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’ndan Artvin İmalat Sanayi ve Ticaret AŞ aracılığı ile Artvin Valiliği tarafından satın alınmış, daha sonra da tasfiye edilmesi yoluna gidilmiştir. Bu noktada, her iki tesisin de daha verimli ve Artvin ili ihtiyaçlarına uygun bir şekilde değerlendirilmesi için projeler geliştirilmiştir. Bu kapsamda, Artvin Lif Levha Fabrikası’nın binası, lojmanları ve sosyal tesislerinin bulunduğu 74 000 m²’lik alan ve müştemilatı 2002 yılı içinde Karadeniz Teknik Üniversitesi’ne bağlı olarak kurulan Artvin

Eğitim Fakóltesi için kullanılmak üzere bedelsiz olarak ilgili üniversiteye devredilmiştir. Benzer şekilde, tasfiye edilen Borçka Kereste Fabrikası'nın 36 500 m²'lik arsası da, Borçka ilçesinin çok kıt olan arsa üretim imkânı dikkatte alınarak, iş merkezi ve konut inşası amaçlı tahsis edilmiştir (Anonim, 2003).

Sonuç olarak, Artvin ili sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, başta tarım ve hayvancılık olmak üzere, ilin doğal kaynak potansiyelini değerlendirmeye yönelik olarak faaliyet gösteren gıda, maden ve orman ürünleri ağırlıklı bir yapıya sahiptir. Sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin temel özelliği küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşmasıdır. Bu özellikleri sebebiyle söz konusu işletmeler, sadece yerel pazarlara hitap edebilmekte, oldukça düşük istihdam sağlamaktadırlar. Ayrıca, kapasite ve kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü, üretimin düşük olarak gerçekleşmesine, üretimin düşüklüğü ise düşük katma değer oluşmasına sebep olmaktadır. Yıllardır devam etmekte olan bu durumun sonucu, işletmelerin sermayeleri oldukça küçülmüş bulunmaktadır (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2002).

Öte yandan, sanayiinin sağlıklı ve çevreye zarar vermeksizin gelişmesi açısından, küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgeleri büyük önem taşımaktadır. Bunlardan özellikle organize sanayi bölgeleri, işletmelere sağlamış oldukları dışsal faydalardan ötürü il sanayiinin gelişmesinde önemli işlevler yerine getirmektedirler (Şimşek, 2004).

Buna karşılık, gerek coğrafyasının elvermemesi, gerekse küçük sanayinin günümüze kadar belirli bir seviyeye ulaşamaması sebebiyle, Artvin'de herhangi bir küçük sanayi sitesi faaliyete geçmemiştir. İlçelerde, belediyelerin kendi imkânları ile yaptıkları küçük sanayi sitesi benzeri toplu işyerleri mevcut olmakla birlikte, bu iş yerleri, yetersiz alt yapıları ve işyeri büyüklükleri itibarıyla günümüz gereksinimlerine cevap verebilecek niteliklerde değillerdir. Bu sebeplerle merkez ile ile birlikte, küçük sanayinin geliştiği Hopa ve Arhavi ilçelerinde birer küçük sanayi sitesi inşasına başlanılmış olup, merkezde 102, Hopa'da 143 ve Arhavi'de ise 100 işyeri olmak üzere söz konusu üç küçük sanayi sitesi tamamlandığında toplam 345 işyerinin ekonomiyeye kazandırılması söz konusudur (Tablo 6).

Tablo 6. Artvin İlindeki Küçük Sanayi Siteleri

KSS'nin Bulunduğu ile	İşyeri Sayısı	Faaliyette Olan İşyeri Sayısı
Artvin Merkez	102	İnşa halinde (2004 yılı yatırım programında yer alıyor.)
Hopa	143	İnşa halinde (2004 yılı yatırım programında yer alıyor.)
Arhavi	100	İnşa halinde (2004 yılı yatırım programında yer alıyor.)
Ardanuç	-	İnşaatı tamamlanmıştır.
Şavşat	-	Yer seçimi yapılmış

Halihazırda inşaatları devam eden ve 2004 yılı Yatırım Programında da yer alan bu üç küçük sanayi sitesine ilaveten, Şavşat ve Ardanuç ilçelerinde yer seçimleri yapılmış, ancak 2004 yılı Yatırım Programında yer almayan iki küçük sanayi sitesinin daha yapımı planlanmaktadır (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2002; Anonim, 2003; Şimşek, 2004).

Yine, sanayinin gelişmemiş olması sebebiyle, uzun bir süre Artvin’de herhangi bir organize sanayi bölgesine ihtiyaç duyulmamıştır. Bununla birlikte, ilde sınırlı sayıda da olsa sanayi tesislerinin faaliyete başlamasından sonra, bir organize sanayi bölgesi oluşturulması gündeme gelmiş, bu amaçla yer tespiti yapılmış ve Artvin Borçka karayolu üzerinde Çoruh Nehri kenarında kalan bir arazi belirlenmiştir. Arazinin Çoruh Nehrinin kenarında yer alması, taşkın korumaya yönelik yatırımlar ile köprü gibi yatırımları gerektirdiğinden organize sanayi bölgesi kuruluşu ileri bir tarihe ertelenmiştir (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2002).

Özetle, gerek kamu ve gerekse özel sektör açısından bakıldığında İl genelinde sanayi sektörünün işyeri sayısı ve istihdam noktasında gelişmiş olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle son yıllarda, geçmişte devlet tarafından yapılan Lif Levha Fabrikası ve ORÜS’e bağlı kimi işletmelerin de tasfiye edilmesi, Artvin İli sanayisinin de daha da gerilemesine neden olmuştur. İl genelinde herhangi bir küçük sanayi sitesi ya da organize sanayi bölgesinin mevcut olmayışı da, sanayi sektörünün yeterince gelişmemesinde bir diğer faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

3.1 Artvin İli İmalat Sanayi Sektörü

Ülkemizde, DİE tarafından yapılan sektör sınıflandırmasında sanayi sektörünün üç alt sektörünü; madencilik ve taş ocakçılığı sektörü ve elektrik, gaz, su sektörleriyle birlikte imalat sanayi sektörü oluşturmaktadır. Bu bölümde, Artvin ilinde imalat sanayi sektörü; işyeri sayısı, ölçek büyüklüğü, istihdam, katma değer, girdi, çıktı, stok değişimleri vb. özellikler açısından çeşitli yönleriyle ele alınıp irdelenmektedir. Bu amaçla, il düzeyinde ayrıntılı irdelemeye imkân veren 1992 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı ile 2001 yılına ilişkin Yıllık İmalat Sanayi İstatistiklerinden yararlanılmıştır.

3.1.1 1992 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımına Göre Artvin İli İmalat Sanayi

3.1.1.1 Ölçeksel Bazda İşyeri Sayısı ve İstihdam Durumu

İmalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmelerin ölçeksel dağılımlarının ortaya konmasında; küçük ve orta ölçekli sanayi (KOS) işletmeleri 1-199 arası işçi çalıştıran işletmeler (1-49 arası işçi çalıştıranlar küçük ölçekli, 50-199 arası işçi çalıştıranlar orta ölçekli işletmeler) ve büyük sanayi işletmeleri ise 200 ve üzerinde işçi çalıştıran işletmeler olarak tanımlanmış (Koçak ve Başmanav, 1997) olup, bu çalışmada söz konusu sınıflandırmanın esas alınması planlanmıştır.

Bununla birlikte, söz konusu sınıflandırma içerisinde yer alan büyük ölçekli işletmelerin, tüm işletmeler içerisindeki oranı çok cüzi düzeyde olması nedeniyle, özellikle küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri üzerinde durulması yeğlenmiştir. Nitekim, 1992 yılında Türkiye genelinde adı geçen büyük ölçekli işletmelerin (982), imalat sanayi işletmeleri toplamı (197 775) içerisindeki oranı sadece % 0,5 olarak gerçekleşmiştir (Koçak ve Başmanav, 1997). Benzer şekilde, 2002 yılı sayımında, bu çalışmadaki büyük ölçekli işletmeleri de içine alan 151 ve üzeri sayıda çalışana sahip işyerlerinin oranı % 0,19 olarak bulunmuştur (DİE, 2003a).

Bu noktadan hareketle ve 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımında faaliyet kollarına göre bir sınıflandırma da yapılmamış olduğundan, 1992 yılı verilerine göre Artvin ilinde faaliyet gösteren KOS işletmelerinin ölçeksel bazda işyeri sayısı ve istihdam durumlarına göre dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Buna göre, Artvin ilinde faaliyet gösteren KOS işletmelerinin toplam sayısı 274 olup, bunlardan 271 adedi (% 99) küçük ölçekli (1-49 arası sayıda işçi çalıştıran işletmeler), 3 adedi de (% 1) orta ölçekli (50-199 arası sayıda işçi çalıştıran işletmeler) işletme karakteri taşımaktadır. Dolayısıyla, ölçek büyüklüğü açısından Artvin ilinin gerek Türkiye ve gerekse Karadeniz Bölgesi işletmeleri ile paralel bir yapı gösterdiği anlaşılmaktadır. Buna karşılık, orta ölçekli işletmelerin oranının ise hem Artvin ve hem de Karadeniz Bölgesi ve Türkiye genelinde %1’ler düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Artvin İli İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren KOS İşletmelerinin Ölçeksel Bazda İşyeri Sayısı ve İstihdam Durumu

Ölçek Türü	Türkiye				Karadeniz				Artvin				
	İşyeri		İstihdam		İşyeri		İstihdam		İşyeri		İstihdam		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Küçük	1-9	186 574	95	545 809	58	17 387	96	41 116	60	268	98	551	61
	10-49	7 972	4	175 660	19	563	3	12 910	19	3	1	89	10
	Toplam	194 546	99	721 469	77	17 950	99	54 026	79	271	99	640	71
Orta	50-99	1 405	1	97 356	10	93	1	6 252	8	2	1	130	15
	100-199	842	-	116 319	13	61	-	8 693	13	1	-	127	14
	Toplam	2 247	1	213 675	23	154	1	14 945	21	3	1	257	29
Genel Toplam		196 793	100	935 144	100	18 104	100	68 971	100	274	100	897	100

Kaynak: Koçak, S., Başmanav, S., 1997. İmalat Sanayinde İşletmeler Profili, TC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB-Küçük ve Orta ölçekli Sanayi işletmelerinin Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Yayını, ISBN 975-7608-63-7, AB OFSET, Ankara.

İstihdam açısından bakıldığında ise, Artvin ilinde faaliyet gösteren KOS işletmelerinin toplam istihdamı 897 olup, söz konusu istihdamın oluşumunda % 71’lik oranla (640 kişi) yine küçük ölçekli işletmeler en büyük paya sahiptir. Benzer şekilde, toplam istihdamın; Türkiye genelinde % 77 ve Karadeniz Bölgesinde ise % 79’u küçük ölçekli işletmeler tarafından sağlanmaktadır. Ancak, gerek Türkiye genelinde ve gerekse Karadeniz Bölgesi ve Artvin ilinde, küçük ölçekli işletmelerin sahip olduğu istihdam düzeyinin oluşumunda 1-9 arası işçi çalıştıran çok küçük ölçekli işletmelerin önemli bir payı vardır. Nitekim, bu işletmelerin toplam istihdam içindeki oranları Türkiye, Karadeniz Bölgesi ve Artvin ilinde sırasıyla; % 58, % 60 ve % 61 olarak ortaya çıkmıştır.

3.1.1.2 Sektörel Bazda İşyeri Sayısı ve İstihdam Durumu

2000 yılı itibariyle Artvin İli sanayi sektörü istihdamı içerisinde imalat sanayii % 78’lik oranla ilk sırada yer almaktadır. Öte yandan, aynı yıl İl toplam istihdamında ise imalat sanayii istihdamının payı % 4,2 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4).

Nispeten güncel verileri içeren 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımında imalat sanayi faaliyet kollarına ya da alt sektörlerine göre detaylı bir sınıflandırma yapılmamış olduğundan, Artvin ili imalat sanayiinde faaliyet gösteren KOS işletmelerin sayısı ve istihdam durumu, 1992 yılı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı sonuçlarına göre, Türkiye ve Karadeniz Bölgesi verileri ile de karşılaştırmalı olarak Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Artvin İli İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren KOS İşletmelerinin Sektörel Bazda İşyeri Sayısı ve İstihdam Durumu

Sektör	Türkiye				Karadeniz Bölgesi				Artvin			
	İşyeri		İstihdam		İşyeri		İstihdam		İşyeri		İstihdam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
31.	22029	11.2	138074	14.8	2791	15.4	20055	29.1	35	12.8	253	28.2
32.	56942	28.9	274804	29.4	4278	23.6	8509	12.3	69	25.2	92	10.3
33.	43773	22.2	130441	13.9	4750	26.2	14890	21.6	72	26.3	352	39.2
34.	6703	3.4	33887	3.6	443	2.4	1587	2.3	8	2.9	23	2.6
35.	5659	2.9	53938	5.8	293	1.6	2013	2.9	4	1.5	41	4.6
36.	7327	3.7	52559	5.6	588	3.2	7050	10.2	4	1.5	13	1.4
37.	2160	1.1	21976	2.4	117	0.6	2495	3.6	0	0.0	0	0.0
38.	49061	24.9	216538	23.2	4768	26.3	12222	17.7	82	29.9	123	13.7
39.	3139	1.6	12927	1.4	76	0.4	150	0.2	0	0.0	0	0.0
Toplam	196793	100.0	935144	100.0	18104	100.0	68971	100.0	274	100.0	897	100.0

Kaynak: Koçak, S., Başmanav, S., 1997. İmalat Sanayinde İşletmeler Profili, TC sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB-Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Yayını, ISBN 975-7608-63-7, AB OFSET, Ankara.

Söz konusu tabloda yer alan ve imalat sanayiini oluşturan iktisadi faaliyet kolları ya da alt sektörleri gösteren numaraların karşılıkları şu şekildedir:

31. Gıda, İçki ve Tütün Sanayi
32. Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayi
33. Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi
34. Kağıt-Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayi
35. Kimya-Petrol, Kömür, Kauçuk ve Plastik Ürünler Sanayi
36. Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi
37. Metal Ana Sanayi
38. Metal Eşya-Makine ve Teçhizat, Ulaşım Aracı, İlimi ve Mesleki Ölçme Araçları
39. Diğer İmalat Sanayi

Tablo 8'den görüleceği üzere, Türkiye genelinde gerek işyeri sayısı (% 28,9) ve gerekse istihdam oluşturma (% 29,4) açısından dokuma, giyim eşyası ve deri sanayi ilk sırayı alırken, Karadeniz Bölgesi'nde işyeri sayısı açısından (% 26,2) metal eşya-makine ve teçhizat, ulaşım aracı, ilmi ve mesleki ölçme araçları alanında faaliyet gösteren işletmeler ve istihdam açısından ise gıda, içki ve tütün sanayi (% 29,1) ilk sırayı almaktadır. Artvin ilinde Karadeniz Bölgesi'ne benzer şekilde metal eşya-makine ve teçhizat, ulaşım aracı, ilmi ve mesleki ölçme araçları alanında faaliyet gösteren işletmeler işyeri sayısı açısından (% 29,9) ilk sırayı alırken, istihdam oluşturma açısından da (% 39,2) orman ürünleri ve mobilya sanayii ilk sırada yer almaktadır.

Diğer taraftan, 1999 yılında DOKAP kapsamında gerçekleştirilen saha çalışmasının bulgularına göre (DPT, 2000a); imalat sanayii istihdamı açısından alt sektörler kapsamında % 69,6 ile yiyecek, içecek ve tütün sanayi ilk sırayı alırken, % 10,10 ile orman ürünleri ve mobilya sanayi ikinci ve % 5,12 ile tekstil, konfeksiyon ve deri sanayi üçüncü sırada yer almıştır. Aynı çalışmada, Artvin İli için % 58 ile yiyecek, içecek ve tütün sanayi, yine ilk sırada yer alırken, % 23,1 ile metal ürünleri, makine ve ekipman sanayii ikinci ve % 14,2 ile orman ürünleri ve mobilya sanayi üçüncü sırada yer almıştır.

Özetle, Doğu Karadeniz Bölgesi imalat sanayiinin başlıca özelliği gıda sanayiinin istihdam sağlama noktasında belirgin üstünlüğe sahip olmasıdır. Bir başka ifadeyle, bölge imalat sanayii özellikle çay ve fındığın işlendiği gıda sanayi ekseninde yoğunlaşmıştır. Artvin

İlinde de imalat sanayiinde özellikle çay işleme tesisleri ve bunların oluşturduğu istihdama bağlı olarak yine DOKAP Bölgesinde olduğu gibi gıda sanayi öne çıkmaktadır. Yine istihdam oluşturmada üçüncü sırada görünmesine rağmen orman ürünleri ve mobilya sanayii, Artvin imalat sanayii içerisinde uzmanlaşmanın olduğu en önemli alt sektörlerden biri konumundadır.

3.1.1.3 Ölçeksel Bazda Oluşturulan Katma Değer

Artvin ili imalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmeler tarafından 1992 yılı itibariyle oluşturulan katma değer, ölçeksek bazda Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 9. Ölçeksel Bazda Artvin KOS İşletmelerinin Oluşturduğu Katma Değer (Milyon TL)

Ölçek Türü		Türkiye		Karadeniz		Artvin	
		Katma Değer	%	Katma Değer	%	Katma Değer	%
Küçük	1-9*	-	-	-	-	-	-
	10-49	17191934	32,5	1043099	31,9	28103	50,3
	Toplam	17191934	32,5	1043099	31,9	28103	50,3
Orta	50-99	14619130	27,7	733318	22,4	13368	23,9
	100-199	21043209	39,8	1497059	45,7	14430	25,8
	Toplam	35662339	67,5	2230377	68,1	27798	49,7
Genel Toplam		52854273	100	3273476	100	55901	100

* İl bazında veriler mevcut olmayıp, 1-9'un genel toplamı 20 758 Milyar TL'dir..

Kaynak: Koçak, S., Başmanav, S., 1997. İmalat Sanayinde İşletmeler Profili, TC sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB-Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Yayını, ISBN 975-7608-63-7, AB OFSET, Ankara.

Artvin ili imalat sanayiinde KOS işletmeleri tarafından 1992 yılında 55 901 milyon TL düzeyinde oluşturulan katma değer; yaklaşık yarısı küçük ölçekli (% 50,3), diğer yarısı da orta ölçekli (% 49,7) işletmelere aittir. Buna karşılık aynı yıl içinde Türkiye ve Karadeniz Bölgesi'ne ait katma değer yarısından fazlası (sırasıyla % 67,5 ve % 68,1) ise orta ölçekli işletmeler tarafından oluşturulmuştur. Öte yandan, Artvin ilinde faaliyette bulunan KOS işletmelerinin oluşturduğu katma değer, Karadeniz Bölgesi KOS işletmelerinin oluşturduğu katma değer % 1,7'sine karşılık gelmektedir.

Yine, il başına* düşen ortalama katma değer miktarı esas alındığında; Artvin ilindeki katma değer (55 901 milyon TL), Karadeniz Bölgesi ortalamasının (204 592 milyon TL) % 27'sine, Türkiye ortalamasının (695 451) ise % 8'ine denk gelmektedir. Bir başka ifadeyle, Artvin ilinde 1992 yılında imalat sanayiinde KOS işletmeleri tarafından oluşturulan katma değer, Karadeniz Bölgesi il ortalamasının yaklaşık ¼'ü, Türkiye il ortalamasının ise yaklaşık 1/12'si kadar olmaktadır.

* KOSGEB tarafından hazırlanan ve bu proje kapsamında geniş ölçüde yararlanılan çalışmada (Koçak, S., Başmanav, S., 1997), 1992 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı verileri esas alındığı ve sayım sırasında da Türkiye genelinde 76 ve Karadeniz Bölgesi kapsamında ise; Amasya, Artvin, Bartın, Bayburt, Bolu, Çorum, Giresun, Gümüşhane, Kastamonu, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon ve Zonguldak olmak üzere, toplam 16 il bulunduğundan, il başına düşen ortalama katma değer hesaplanmasında, Türkiye geneli ve Karadeniz Bölgesi için il sayısı olarak sırasıyla 76 ve 16 kullanılmıştır.

3.1.1.4 Sektörel Bazda Oluşturulan Katma Değer

Artvin ili imalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmeler tarafından 1992 yılı itibariyle oluşturulan katma değer, sektörel bazda Tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 10. Artvin İlinde Sektörel Bazda KOS İşletmelerinin Oluşturduğu Katma Değer (Milyon TL)

Sektör No	Türkiye		Karadeniz		Artvin	
	Katma Değer	%	Katma Değer	%	Katma Değer	%
31	9 624 177	18.2	1 467 842	44.8	14 132	25.3
32	12 914 317	24.4	100 444	3.1	0	0.0
33	1 708 423	3.2	476 151	14.5	23 003	41.1
34	2 465 649	4.7	58 874	1.8	0	0.0
35	8 205 492	15.5	221 092	6.8	18 766	33.6
36	2 392 742	4.5	283 669	8.7	0	0.0
37	2 866 013	5.4	470 906	14.4	0	0.0
38	12 187 827	23.1	194 498	5.9	0	0.0
39	489 633	0.9	0	0.0	0	0.0
Toplam	52 854 273	100.0	3 273 476	100.0	55 901	100.0

Kaynak: Koçak, S., Başmanav, S., 1997. İmalat Sanayinde İşletmeler Profili, TC sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB-Küçük ve Orta ölçekli Sanayi İşletmelerinin Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Yayını, ISBN 975-7608-63-7, AB OFSET, Ankara.

Artvin ili imalat sanayiinde oluşturulan katma değerler alt sektörler itibariyle incelendiğinde; ilk sırayı orman ürünleri ve mobilya sanayi (% 41,1), ikinci sırayı kimya-petrol, kömür, kauçuk ve plastik ürünler sanayi (% 33,6) ve üçüncü sırayı da gıda, içki ve tütün sanayi (% 25,3) almaktadır. Dolayısıyla, bu üç sektör dışındaki sektörlerde katma değer oluşumu söz konusu değildir. Ancak, şüphesiz böyle bir sonucun ortaya çıkmasında 1-9 ölçeğindeki işletmelerde oluşturulan katma değere ilişkin il bazında verilerin mevcut olmamasının da etkili olabileceği unutulmamalıdır. Buna karşılık Türkiye genelinde dokuma, giyim eşyası ve deri sanayi (% 24,4) ve Karadeniz Bölgesi'nde ise gıda, içki ve tütün sanayi (% 44,8) almaktadır.

3.1.2 Yıllık İmalat Sanayi İstatistikleri 2001'e Göre Artvin İli İmalat Sanayi*

Bir önceki bölümde verilen ve 1992 yılını esas alan veriler kadar detaylı olmamakla birlikte, 2001 yılı verilerini içermesi dolayısıyla nispeten daha güncel olan Artvin İli imalat sanayiine ilişkin çeşitli göstergeler Karadeniz Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 11'de sunulmaktadır.

* Bu bölümde yer alan Tablo 11 ve söz konusu tabloya ilişkin değerlendirmeler, *Uygun Yatırım Alanları Araştırması-Artvin* adlı çalışmadan (Şimşek, 2004) alınmıştır.

Tablo 11. Artvin İmalat Sanayiindeki İşyeri Sayısı, Çalışılan İşçi Saat Toplamı, Çevirici Güç Kapasitesi, Stok Değişimleri, Sabit Sermayeye Yapılan İlaveler ve Katma Değer (2001)

Artvin Karadeniz Böl. Türkiye	İşyeri Sayısı	Yılda Çalışılan İşçi Saat Toplamı (Bin Saat)	Yıl Sonunda Kurulu Olan Toplam Güç (Bğ-Hp)	Stok Değişimleri (Milyar TL)	Sabit sermayeye Yıl İçinde Yapılan G.S. İlaveler (Milyar TL)	Girdi (Milyar TL)	Çıktı (Milyar TL)	Katma Değer (Milyar TL)	Çalışanların Yıllık Ortalama Sayısı	Çalışan başına Katma Değer (Milyon TL)	
											A
Artvin (1)	A	5	0	0	0	0	0	0	0	0	
	B	4	1336	6237	1576	341	19530	26953	7423	1032	
	C	1	0	0	0	0	0	0	0	0	
Karadeniz Bölgesi (2)	A	717	158 455	1 886 785	162 550	301 389	4 496 786	6 251 808	1 755 022	70 405	24 928
	B	70	50 704	1 150 724	38 709	50 992	1 459 386	2 437 421	978 035	26 314	37 168
	C	647	109 087	742 298	125 418	250 738	3 056 930	3 841 340	784 410	45 123	17 384
Türkiye (3)	A	1 1293	2 615 108	13 904 397	5 354 952	5 619 086	69 694 193	110 379 776	40 685 583	1 093 193	37 217
	B	257	247 072	3 264 439	368 804	498 866	8 299 202	15 287 925	6 988 723	113 683	61 476
	C	1 1036	2 368 036	10 639 958	4 986 148	5 120 220	61 394 991	95 091 851	33 696 859	979 510	34 402
1/2 (%)	A	0,70	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	B	5,71	2,63	0,54	4,07	0,67	1,34	1,11	0,76	3,92	19,35
	C	0,15	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1/3 (%)	A	0,04	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	B	1,56	0,54	1,19	0,43	0,07	0,24	0,18	0,11	0,91	11,70
	C	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

A: Toplam , B: Devlet Sektörü, C: Özel Sektör

Kaynak: Şimşek, M., 2004. Uygun Yatırım Alanları Araştırması-ARTVİN, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Ankara.

Tablo 11'e göre, 10 + istihdam sağlayan 4'ü kamu ve 1'i de özel sektöre ait olmak üzere toplam 5 tesisin Artvin ili imalat sanayiinde faaliyet gösterdiği görülmektedir. İl imalat sanayiinde oluşan katma değer 7 423 milyar TL olup, tamamı kamu sektörüne ait çay fabrikalarına aittir. İl imalat sanayiinde özel sektör yeterince gelişmemiştir. İstatistiklerde yer alan özel sektöre ait bir adet tesisin verilerine ulaşılamamıştır.

Artvin ili imalat sanayiine ilişkin bazı değerler, Türkiye ve Karadeniz Bölgesi ile karşılaştırmalı olarak incelendiğinde; 7 423 milyar TL olan il kamu sektörü imalat sanayi katma değerinin Karadeniz Bölgesi kamu sektörü imalat sanayi katma değerinin % 7,6'sını, Türkiye kamu sektörü imalat sanayi katma değerinin ise ancak % 0,1'ini oluşturduğu görülmektedir.

2001 yılı itibariyle, Artvin ili kamu sektörü imalat sanayiine ilişkin diğer veriler incelendiğinde; yılda çalışılan işçi-saat toplamı 1 336 bin saat, çevirici güç kapasitesi 6 237 beygir gücü, stok değişimleri 1 576 milyar TL, sabit sermaye yıl içinde yapılan gayri safi ilaveler 341 milyar TL, çalışanların yıllık ortalama sayısı 1 032 kişi ve çalışan başına katma değer 7 193 milyon TL olduğu görülmektedir.

Öte yandan, Artvin İli imalat sanayii verileri Karadeniz Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırıldığında, ilin Karadeniz Bölgesi içindeki payının; işçi-saat toplamında % 2,63, toplam çevirici güç kapasitesinde % 5,4, stok değişimlerinde % 4,1, sabit sermayeye yıl içinde yapılan gayri safi ilavelerde % 6,7 ve yaratılan katma değerde % 7,6 olduğu görülmektedir. İlin bütün bu değerler açısından Türkiye içindeki payı da % 5'in altındadır. Çalışan başına katma değer açısından bakıldığında 7 193 milyon TL olan İl değerinin

Karadeniz bölgesi değerinin % 19,4'ü ve Türkiye değerinin % 11,7'si seviyesinde olduğu görölmektedir.

Artvin İli sanayi hasılasının toplam GSYİH içindeki payı incelendiğinde, İilde 2001 yılı itibariyle 69 957 Milyar TL (cari fiyatlarla) sanayi sektörü hasılasının geręekleştii ve bunun İl GSYİH'sı içinde % 14,3'lük bir paya sahip olduğu görölmektedir. İl sanayi sektörü hasılası içinde en yüksek pay % 52 ile imalat sanayiine ait iken, bunu % 28 ile madencilik ve taşocakçılığı ve % 20 ile elektrik, gaz, su sanayii izlemektedir.

3.2 Artvin İli Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörü

Ülke kalkınmasında çok önemli bir yeri olan madencilik sektörü, başta sanayi olmak üzere bir çok sektörün temel hammaddelerini üretmektedir. Ayrıca maden ve madencilik ürünlerinin ihracatı ülke ekonomilerine büyük döviz girdisi sağlamaktadır. Bu nedenledir ki, madenleri de bünyesinde barındıran doğal kaynakların varlığı bir ülkenin kalkınmasında çok önemli bir rol oynamaktadır (Bocutoğlu ve Ark., 1996). Nitekim, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında (BYKP'de) madencilik sektörünün temel amacı; "sanayinin ihtiyacı olan hammaddenin ekonomik ve güvenli biçimde temin edilmesi, madencilik ürünlerinin yurt içinde işlenmesiyle ülke ekonomisine sağlanan katkının artırılmasıdır" (DPT, 2000b) şeklinde ifade edilmiştir.

Ülkemizde, sanayi ürünleri ihracatının gelişmesine paralel olarak, madencilik sektörünün önemi de artmıştır. Sektörün ülke ekonomisi içerisindeki yerinin tespit edilmesi bakımından, madencilik sektörünün Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payı incelendiğinde, 1999 yılında 884 trilyonluk katma değer ile % 1,13 pay alan madencilik sektörü, 2000 yılında 956 trilyonluk katma değer yaratmış ve toplam GSMH içerisindeki payı % 1,1 olarak geręekleşmiştir. Sektör, 2001 yılında ise 2,128 trilyonluk katma değer ile toplam GSMH içinde % 1,2 paya sahip olmuştur. Gelişmiş ülkeler incelendiğinde, madencilik sektörünün GSMH içindeki payı ABD'de % 4,2, Almanya'da % 4, Kanada'da % 7,5 ve Avustralya'da % 8,7 düzeyindedir. Bu verilerden, ülkemizde madencilik sektörünün GSMH içindeki payının gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında olması gereken düzeyin altında kaldığı sonucuna varılmaktadır (DTM, 2002).

Türkiye'de madencilikğin yaklaşık % 85'i kamu sektörü, % 15'i ise özel sektör tarafından yapılmaktadır. Kamu kesiminde madencilik alanında faaliyet gösteren başlıca kuruluşlar arasında, Eti Maden A.Ş., Türkiye Kömür İşletmeleri, Karadeniz Bakır İşletmeleri, Türkiye Demir Çelik İşletmesi, Türkiye Taşkömürü Kurumu ve TEKEL yer almaktadır. Türkiye, madencilik ürün çeşitliliği bakımından zengin bir ülke konumunda olmakla birlikte, bor tuzları ve mermer dışında, rezerv ve kalite bakımından yeterli düzeyde değildir. Mevcut rezervler açısından incelendiğinde, bor tuzları, linyit, krom ve diğer endüstriyel mineraller ön plana çıkmaktadır. Ülkemiz madencilik sektöründe öneme sahip başlıca endüstriyel mineraller arasında mermer, feldspat, manyezit, kaolinli killer, ponza taşı, perlit ve barit yer almaktadır (DTM, 2002).

Ülke genelinde madencilik sektörünün durumunu yukarıdaki şekilde özetlemek mümkündür. Buna karşılık madencilik sektörüne Artvin ili özelinde bakıldığında, Artvin

ili, çeşitli maden yatağına ve/veya maden zuhuruna sahip bir bölgede bulunmasına rağmen, üretimdeki yerini tam olarak alamamıştır. Diğer taraftan, Türkiye'nin en zengin bakır madeni yatakları Artvin'de bulunmaktadır. Dolayısıyla ildeki en önemli madencilik kuruluşu da bu yatakları işleten Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ'ye ait Murgul Bakır İşletmeleridir. Artvin ilinde Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü tarafından tespit edilen diğer madenler ise; Merkez ilçede altın, Ardanuç ilçesinde manganez, Borçka ve Murgul'da bakır, pirit ve manganez, Şavşat'ta bakır, kurşun, çinko ve manganez, Yusufeli ilçesinde linyit kömürü mevcut olmakla birlikte, bu yörelerde ticari boyutta bir çalışma bulunmamaktadır (Şimşek, 2004).

Bununla birlikte, Artvin ili GSYİH'sı incelendiğinde, madencilik hasılasının nispeten önemli olduğu dikkati çekmektedir. Nitekim, 2001 yılı itibarıyla, Artvin ili madencilik hasılası 19,261 Milyar TL olup, il sanayi hasılasının % 27,5'ini ve il toplam hasılasının da % 3,9'unu oluşturmaktadır. Yine Artvin ili madencilik sektörü hasılasının Karadeniz Bölgesi ve Türkiye içindeki yeri incelendiğinde, il madencilik hasılasının Bölge madencilik hasılası içinde % 7,7 ve Türkiye madencilik hasılasında % 9 paya sahip olduğu görülmektedir (Şimşek, 2004).

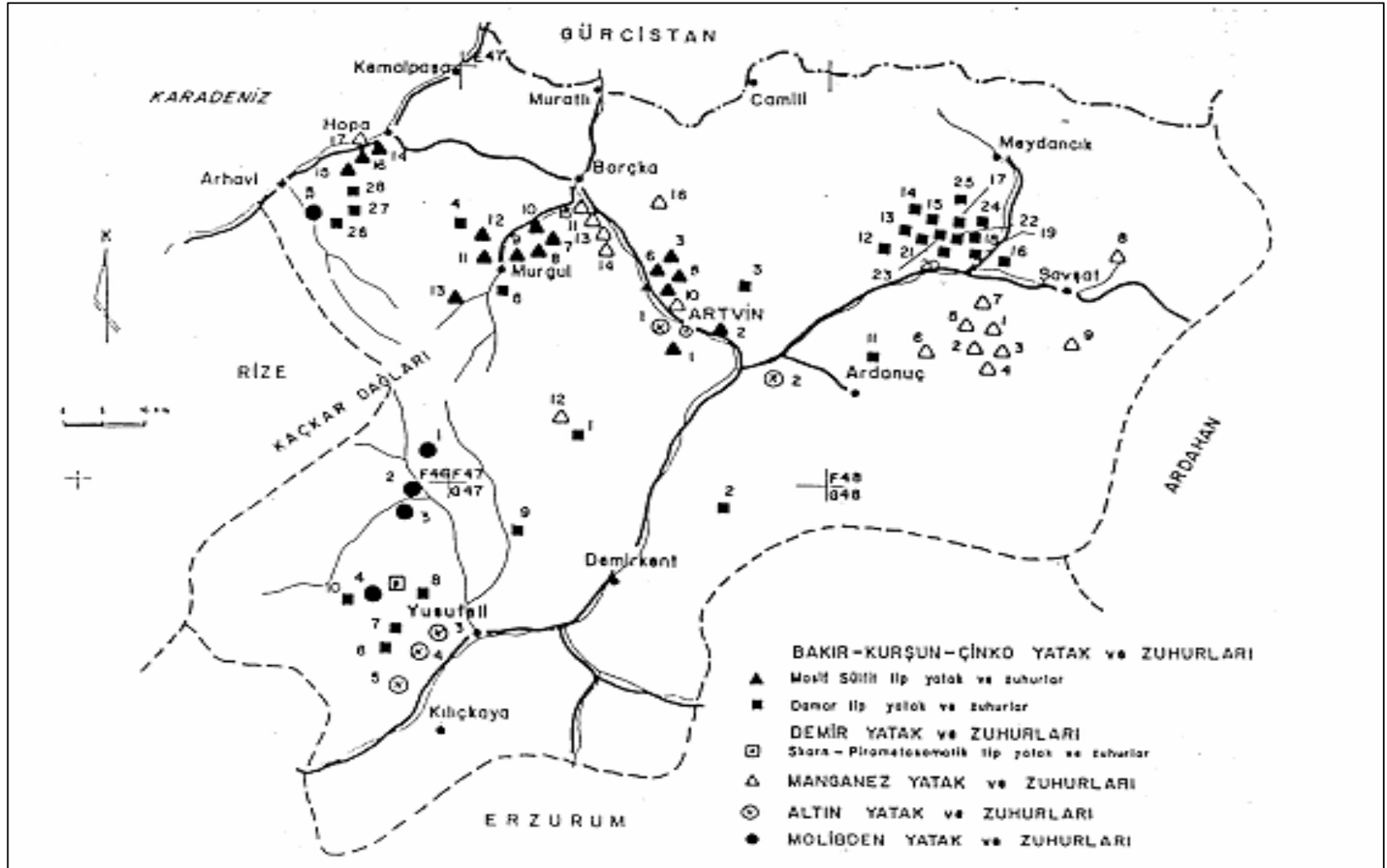
Öte yandan, 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımına göre Türkiye'de madencilik sektörünün istihdam açısından sağladığı katkı tüm sektörler içinde % 0,4 iken, Artvin ilinde ise söz konusu sektörün istihdama katkısı % 0,7 düzeyindedir (Öztürk ve Olgun, 2004). Bir başka ifadeyle, madencilik sektörünün Artvin ili ekonomisinde istihdam açısından katkısı, Türkiye ortalamasının neredeyse iki katı olmaktadır.

Bu bölümde, Artvin ilinde madencilik sektörünün mevcut durumu; sırasıyla metalik maden yatak ve zuhurları, endüstriyel hammadde yatak ve zuhurları, enerji hammadde yatak ve zuhurları ile taş ocakları nizamnamesine tabi doğal malzemeler ve madencilik ve taşocaklığı sektöründe faaliyet gösteren işletmeler alt başlıkları çerçevesinde incelenecektir.

Sektörün mevcut durumunun ortaya konmasında; 3.2.1, 3.2.2 ve 3.2.3 nolu alt bölümler için büyük ölçüde Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Artvin İlinin Çevre Jeolojisi ve Doğal Kaynakları (MTA, 1998) adlı çalışmadan yararlanılmıştır. Öte yandan, 3.2.4 nolu alt bölüm için ise, Doğu Karadeniz Bölgesinde Mevcut ve Potansiyel Tabii Malzeme Alanlarının Belirlenmesi Projesi (98 K 100130) – Artvin İl Raporu'ndan (ÇB, 2000) büyük ölçüde istifade edilmiştir.

3.2.1 Metalik Maden Yatak ve Zuhurları

Artvin ili özellikle metalik madenler yönünden zengindir. Doğu Karadeniz Metalojenik provensinin doğusunda yer alan Artvin ili metalik madenler açısından birinci derecede öneme sahiptir.

Şekil 1. Artvin İli Metalik Maden Yataklar ve Zuhurlarını Gösterir Harita

Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü (MTA) ve özel kuruluşların bugüne kadar Artvin ili sınırları içinde yapmış oldukları çeşitli jeoloji ve madencilik çalışmaları sonucunda kayda değer 44 adet bakır-kurşun-çinko, 1 adet demir, 17 adet manganez, 5 adet bakır-molibden ve 5 adet altın yatak ve zuhuru olmak üzere toplam 72 adet metalik maden yatak ve zuhuru belirlenmiştir (Şekil 1).

Artvin ilinde yer alan metalik maden yatak ve zuhurlarından önemli görülen yatak tipleri, tenör ve rezervleri Tablo 12’de verilmiştir. Bu yatakların büyük çoğunluğunda faydalı element bakırdır. Söz konusu yataklardan Murgul-Anayatak ve Çakmakkaya yatakları, Karadeniz Bakır İşletmeleri (KBİ) AŞ tarafından işletilmektedir. Artvin-Cerattepe mevkiinde bulunan bakır-altın yatağı ise Çayeli Bakır İşletmeleri tarafından işletmeye hazırlanmaktadır. Yusufeli-Taşbaşı kurşun yatağı ise özel bir şirket tarafından zaman zaman işletilmektedir.

Tablo 12. Artvin İli Metalik Maden Yatak ve Zuhurları

Maden cinsi	Bulunduğu Yer	Tenör ve Kalitesi (%)	Rezervler (ton)
Bakır	Merkez-Kuvarshan	4.5 Cu	350 000 (M)
	Merkez -Beşagıl		
	Merkez -Sinkot	0.39 Cu	5 100 000 (G+M)
	Murgul-Anayatak	1.594 Cu	18 000 000 (G)
	Murgul-Çakmakkaya	0.994 Cu	31 671 650 (G)
	Murgul-Çarkbaşı	0.35 Cu	1 289 365 (G+M)
	Murgul-Kızılkaya	1.09 Cu	1 894 664 (G+M)
	Murgul-Akarşen	4 Cu	662 043 (G+M)
	Murgul-Hahursırtı	2.5 Cu	236 250 (G+M)
	Murgul-Çamurluyayla		
	Hopa-Sivrikaya	3.66 Cu 7.93 Zn	
	Merkez -Hotmaden		
	Ardanuç-Anaçlı		
	Murgul-Kilisetepe		
Şavşat-Köpekdere			
Bakır, Altın	Merkez-Cerattepe	10Cu 2,1Cu 3gr/tAu 150gr/tAg	1 200 000 (G)
			3 800 000 (G)
			1 000 000 (G)
Bakır, Çinko	Merkez-Erenler	0,63Cu 4,7Zn 1,99Pb	658 688 (G+M)
	Hopa-Peronit	1.4 Cu 0.38 Pb 1.6 Zn	1 012 500 (M)
	Arhavi-Kutunit	3 Cu 14 Zn 0.8 Pb	1 350 (G+M)
	Merkez-Melo	4gr/t Au 66gr/t Ag	
	Murgul-Başköy	3.18 Cu 1.24 Zn	83 500 (G+M)
	Yusufeli-Esendal		
	Artvin-Seyitler	1,68Cu 2,51Zn	1 749 110 (G+M)
	Şavşat-Talatin Madeni	2.68Zn 0.37Pb 0.15Cu	10 000 (G+M)
	Şavşat-Muzooçağı		
	Şavşat-Yeniaçması	2 Cu	10 000 (G+M)
	Şavşat-Kayanın Madeni	3.28Cu 0.34Zn 0.04Pb	103 400 (G+M)
	Şavşat-Bineктаşı	1.2Cu 4.48Zn 0.44Pb	21 005 (G+M)
	Şavşat Fikrinin madeni	0,3Cu 15Zn 0,4Pb	25 717 (G+M)
	Şavşat-Hasan Açması	2Cu 1Zn	10 000 (G+M)
	Arhavi-Konaklı	0.53Cu 5.08Zn	
	Arhavi-Güneşli-1	7.80Zn 1.40Cu	
	Arhavi-Güneşli-2	1.1Cu 0.5Zn	

Tablo 12'nin devamı

Maden cinsi	Bulunduğu Yer	Tenör ve Kalitesi (%)	Rezervler (ton)
Bakır, Kurşun	Şavşat-Çukurdere		
	Yusufeli-Çamkerten	4.77Cu 0.07Pb 9.7Zn	
	Yusufeli-Çevreli		
	Yusufeli-Tekkale		
	Şavşat-Taşucu		
	Şavşat-Üzümlüyayla	16Zn 5Cu	5 000 (G+M)
	Şavşat-Madenköy	2,7Cu 28Pb	3 000 (G+M)
	Şavşat-Okçular		
Kurşun	Yusufeli-Taşbaşı	40 Pb	10 000 (G+M)
Demir	Yusufeli-Pohrenk	41,9Fe 22,74SiO ₂	
Mangan	Ardanuç-Kontromtaş	38.59 Mn 1.38SiO ₂	9 400 (G+M)
	Ardanuç-Kapıköy	27.56Mn 8.72SiO ₂	6 000 (G+M)
	Ardanuç-Paşalık Yaylası	20.89Mn 19.04SiO ₂	8 000 (G+M)
	Ardanuç-Demirci	20-25Mn	200 (G+M)
	Ardanuç-Ustalar	35Mn	1 000 (G+M)
	Ardanuç-Tütünlü	53.17Mn 1.83SiO ₂	
	Şavşat-Çavdarlı	31.78Mn 10.28SiO ₂	30 000 (G+M)
	Şavşat-Cevizli	23.50Mn 30.10SiO ₂	57 600 (G+M)
	Şavşat-Çatalkaya	35.24Mn 8.67SiO ₂	
	Artvin-Seyitler		
	Artvin-Zorluköy	25.79Mn 25SiO ₂	-
	Artvin-Sarıbudak	24.29Mn 23.57SiO ₂	25 000 (G+M)
	Borçka-Tütüncüler	28.01Mn 40.35SiO ₂	45 000 (G+M)
	Borçka-Seçkiyat	34.69Mn 21.51SiO ₂	28 800 (G+M)
	Borçka-Korucular	22.89Mn 42.80SiO ₂	39 000 (G+M)
Borçka-Balçı	41.17Mn 9.98SiO ₂	20 000 (G+M)	
Hopa-Çamlıköy	-		
Bakır-Molibden	Yusufeli-Balcılı	Eşdeğer Cu 0.04	
	Yusufeli-Altıparmak	0.1Cu 0.004Mo	
	Yusufeli-Taşkiran	0.1Cu 0.006Mo	
	Yusufeli-Bohrenk	0.1Cu 0.006Mo	
	Arhavi-Yolgeçen	0.3Cu (Max)	
Altın	Artvin-Cerattepe	3 gr/t Au 150 gr/t Ag	1 000 000 (G)
	Ardanuç Gümüşhane Köyü	0.5gr/tAu+Cu	80 000 000 (G+M)
	Yusufeli-Çevreli		
	Yusufeli-Çamkerten		
	Yusufeli-Tekkale		

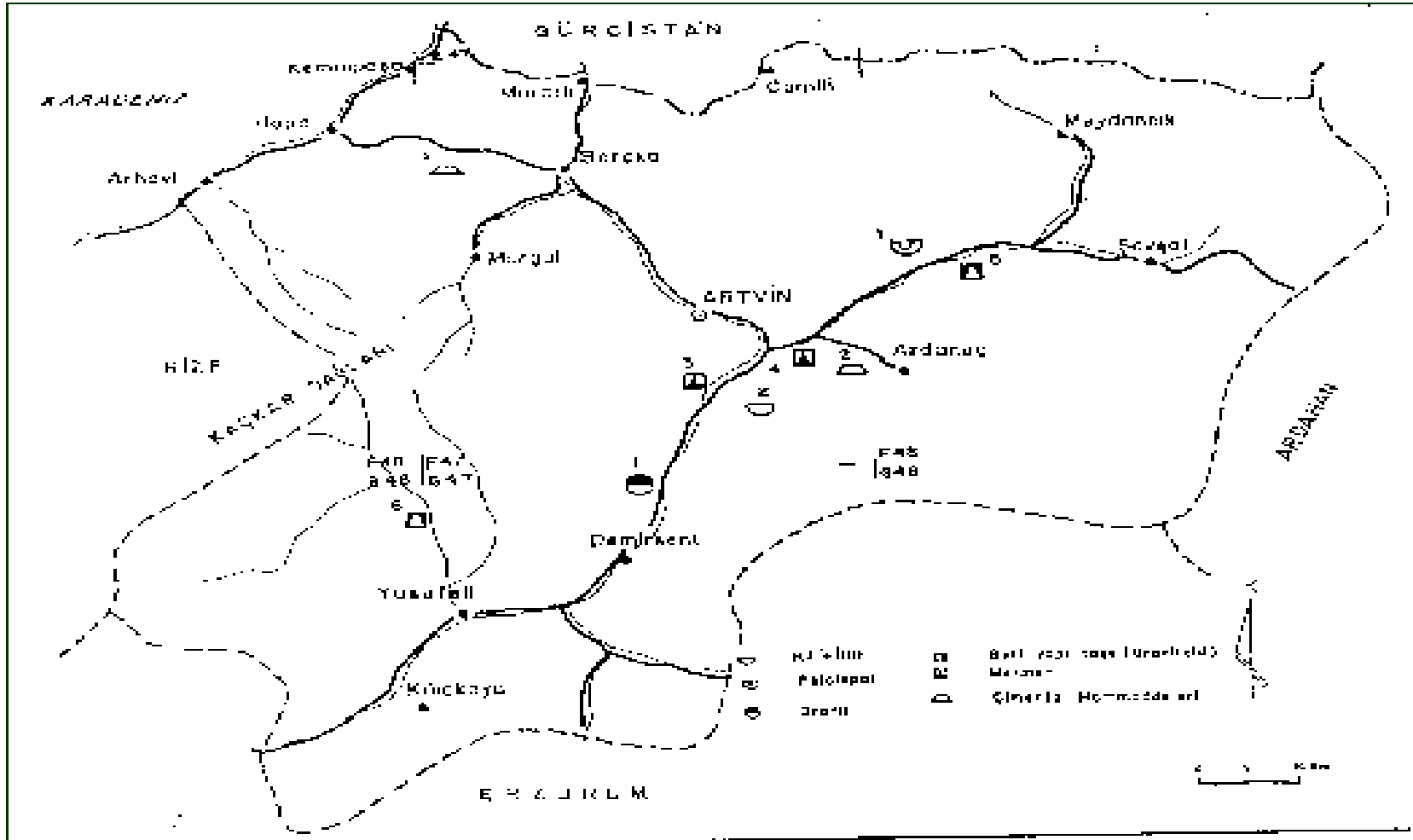
* G: (Görünür); M: (Muhtemel)

Kaynak: MTA, 1998. Artvin İlinin Çevre Jeolojisi ve Doğal Kaynakları, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi, (Raporu Yazanlar: Behçet Sabri YILMAZ, İbrahim Gülibrahimoğlu, Erdem Nejat Yazıcı, Selçuk Yaprak, Ahmet Saraloğlu, Orhan Konak, Zeki Köse, Fikret Çuvalcı, Cemil Yılmaz Tosun), Ankara.

Artvin ili eskiden olduğu gibi günümüzde de önemli bir madencilik potansiyeline sahiptir. Yörede özellikle gerek MTA ve gerekse yerli ve yabancı özel madencilik şirketleri arama çalışmalarına devam etmektedir. Yöre, masif tip bakır-kurşun-çinko ve altın aramaları yönünden öncelik arz etmektedir. Aramaların bu yöne kaydırılması yararlı olacaktır.

3.2.2 Endüstriyel Hammadde Yatak ve Zuhurları

Artvin ili endüstriyel hammadde açısından önemli bir potansiyele sahip değildir. Sadece çimento ve kireç hammaddesi olarak kireçtaşı ile granit-mermer yatak ve zuhurları önemli rezervler oluşturmaktadır.

Şekil 2 Artvin İli Endüstriyel Hammade Yatak ve Zuhurlarını Gösterir

MTA'nın bugüne kadar yaptığı arama çalışmaları sonucunda, 2 adet seramik sanayiinde, 6 adet inşaat sanayiinde ve 1 adet de kimya sanayiinde kullanılabilecek toplam 9 adet yatak ve zuhur saptanmıştır (Şekil 2).

Seramik sanayii hammaddelerinden feldspat ve kil yatağı Artvin çevresinde yer almaktadır. İnşaat sanayii hammaddelerinden kireçtaşı yatakları; Hopa-Cankurtaran ve Ardanuç çevresinde, mermer ve granit-mermer yatakları ise; Şavşat-Karçaldere ve Yusufeli-Sarıgöl yöresinde bulunmaktadır. Kimya sanayii hammaddelerinden grafit ise; Artvin-Narlık yöresinde mevcuttur.

Artvin ilinde yer alan endüstriyel hammadde yatak ve zuhurları ile bunların rezervleri ve tenörleri /kaliteleri Tablo 13'de sunulmuştur. Artvin ilinde yer alan seramik sanayii hammaddelerinden feldspat yatağında milyonlarca ton rezerv mevcuttur. Kil yatağının rezervi ise 875 000 ton (Muhtemel)'dur. Bu hammaddelerden feldspatlar karo-fayans yapımında, kil ise renkli karo-fayans yapımında kullanılabilir niteliktedir.

Tablo 13. Artvin İli Endüstriyel Hammadde Yatak ve Zuhurları

Maden cinsi	Bulunduğu Yer	Tenör ve Kalitesi (%)	Rezervler (ton)	
Feldspat	Şavşat-Karçaldere	Karo-Fayans	Milyonlarca ton	
Kil	Artvin-Derinköy	Karo-Fayans	875 000	(M)
Kireçtaşı	Hopa-Cankurtaran	%75 CaCO ₃ , %20 SiO ₂ Çimento hammaddesi	Milyonlarca ton	
	Artvin-Ardanuç	Çimento-Kireç hammaddesi	Milyonlarca ton	
Kireçtaşı-Mermer	Artvin-Oruçlu	Mozaik taşı	250 000	(M)
	Artvin-Gümüşhaneköy	Mermer hammaddesi	375 000	(M)
Granit-Mermer	Şavşat-Karçaldere	Mermer hammaddesi	Milyonlarca m ³	
	Yusufeli-Sarıgöl	Mermer hammaddesi	-	
Grafit	Artvin-Narlık	40 C	1 200	(M)

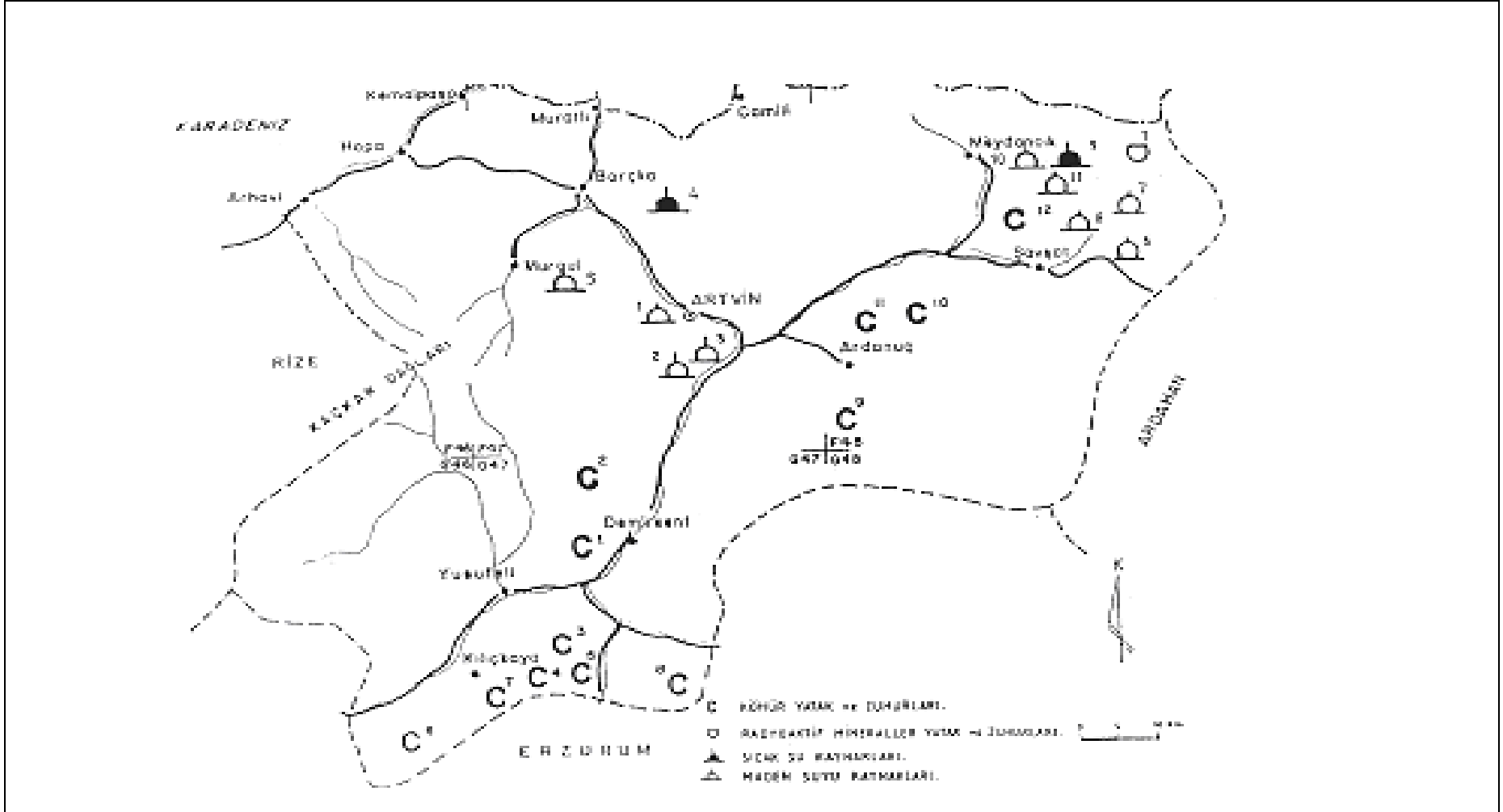
* M (Muhtemel)

Kaynak: MTA, 1998. Artvin İlinin Çevre Jeolojisi ve Doğal Kaynakları, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi, (Yazanlar: B. Sabri YILMAZ, İbrahim Gülibrahimoğlu, E. Nejat Yazıcı, Selçuk Yaprak, Ahmet Saraloğlu, Orhan)

Artvin ilinde yer alan inşaat sanayii hammaddelerinden mermerlerin toplam rezervi 625 000 m³ (Muhtemel) dolayındadır. Ayrıca milyonlarca ton kireçtaşı ve milyonlarca metreküp granit-mermer rezervi mevcuttur. Bu hammaddelerden mermerler mozaik yapımı için, kireçtaşları ise kireç ve çimento hammaddesi olarak kullanılabilir niteliktedir. Artvin-Narlık grafit yatağında ise 1 200 ton (Muhtemel) rezerv tespit edilmiş olup, bunlar ancak zenginleştirildikten sonra dökümcülükte kullanılabilir niteliktedir.

3.2.3 Enerji Hammadde Yatak ve Zuhurları

Artvin ilinin jeolojik yapısı genellikle volkanik ve intrüzif kayalardan oluşmuştur. Bu nedenle, enerji hammaddelerinin oluşumu yönünden uygun ortam oluşturmaz. Sadece Yusufeli ve Ardanuç'ta ekonomik yönden önem taşımayan kömür zuhurları vardır.

Şekil 3 Artvin İli Enerji Hammadde Yatak ve Zuhurlarını Gösterir Harita

Yapılan çalışmalar sonucu 12 adet kömür zuhuru, 1 adet radyoaktif mineral (uranyum) zuhuru, 2 adet sıcak su ve 9 adet maden suyu kaynağı tespit edilmiştir (Şekil 3). Kömür zuhurları Yusufeli ilçesinin güneyi ile Ardanuç çevresinde, Uranyum zuhuru ise Şavşat ilçesinin güney doğusunda Pınarlı Yayla yöresinde yer almaktadır.

Artvin ilinde yer alan enerji hammadde yatak ve zuhurları ile bunların rezerv ve tenörleri Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14. Artvin İli Enerji Hammadde Yatak ve Zuhurları

Maden cinsi	Bulunduğu Yer	Tenör ve Kalitesi (%)	Rezervler (ton)
Kömür	Yusufeli-Kömürlü	-	-
	Yusufeli-Öğdem	-	-
	Yusufeli-Başkaratyayla	-	-
	Yusufeli-Büyükcingarayayla	-	-
	Yusufeli-Küçükcingarayayla	-	-
	Yusufeli-Köprüören	-	-
	Yusufeli-Muzratyayla	-	-
	Yusufeli-Yokuşlu	-	-
	Ardanuç-Aydın	-	-
	Ardanuç-Aşağırmaklar	-	-
	Ardanuç-Berathlı	-	-
Şavşat-Kurudere	-	-	
Uranyum	Şavşat-Pınarlı	-	-

Not: Bu tablonun alındığı kaynaktan adı geçen madenlere ait rezerv miktarları ve tenör kalitesi değerleri verilmediğinden ilgili sütunlar boş bırakılmıştır.

Artvin ilinde yer alan kömür zuhurları için bir rezerv hesabı yapılmamıştır. Küçük boyutlu olan bu kömürlerin bir kısmı eski yıllarda küçük çapta işletilmiştir. Halen iki tanesinde zaman zaman üretim yapılmaktadır.

Öte yandan, günümüzde Artvin ilinde mevcut sıcak su ve maden suyu kaynaklarından işletilen olmamakla birlikte, söz konusu sulara ait bilgiler Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15. Artvin İlinin Sıcak Su ve Maden Suyu Kaynakları

Cinsi	Bulunduğu yer			Sıcaklık (°C)	Debi (L/sn)	Diğer özellikler
	İlçe	Köy	Mevkii			
Madensuyu	Merkez	-	Kafkasör	8	0,03	Maden suyu tadında. Demir çökeltisi var. Tesis ve kaptaj yok. Önemsiz
Madensuyu	Merkez	Zeytinlik	Çermik Mah.	15	0,1	Çok az demirli maden suyu tadında. Etrafta demir çökeltisi var. Tesis ve kaptaj yok.
Madensuyu	Merkez	Oruçlu	Havat alanı Çermik dere	6	1	Çok az demirli maden suyu özelliğinde. Etrafta demir çökeltisi var. Tesis ve kaptaj yok.
Sıcak su	Borçka	Balcı	Otingo mah. Çermik dere	32	1	Renksiz, kokusuz, içme suyu tadında, borularla ilkel hamama taşınmaktadır. Geliştirilmelidir.
Madensuyu	Murgul	Korucular	Kıvabikar Mah. Kokolet dere	13	0,3	Renksiz, kokusuz, kuvvetli maden suyu özelliğinde, demirli olduğu için kaynaktan içilmelidir.
Madensuyu	Şavşat	Kocabey	Laşet kp.yanı dere içi	11	0,07	Demirli, çok az maden suyu özelliğinde, demir çökeltisi var. Tesis ve kaptaj yok. Önemsiz.
Madensuyu	Şavşat	Meşeli	Çakırlı mah. Dere içi	12	Çok az	Demirli ve demir çökeltili. Az maden suyu özelliği var. Tesis ve kaptaj yok. Önemsiz.
Madensuyu	Şavşat	Ciritdüzü	Köye yakın yol altında	14	0,03	Maden suyu tadında, çok az demir çökeltili ve çürük yumurta kokulu. Tesis ve kaptaj yok.
Sıcak su	Şavşat	Çoraklı	Beşkaya Mah. Çermik dereiçi	36	Ölçülemedi	Sıcak su kaynağının üstünde ilkel bir hamam olduğundan debi ölçülemedi. Etrafta traverten oluşumu var. Yüksek değerli maden suyu tadında. Mutlaka geliştirilmeli.
Madensuyu	Şavşat	Çoraklı	Beşkaya Mah. Çermik dere	15	0,03	Tortusuz hafif maden suyu tadında. Tesis ve kaptaj yok. Muhtemelen su karışımı mevcut.
Madensuyu	Şavşat	İlıcaköy	Nakşit Mvk. Tonela yet.	19	Çok az	Kaynağın çıkış yeri çok kirli, pis ve balçık kaplı. Tesis ve kaptaj yok. Önemsiz.

Görüldüğü üzere Artvin İlinde mevcut sıcak su ve maden suyu kaynakları genel olarak önemsiz olmakla birlikte, Borçka-Balcı ve özellikle Şavşat-Çoraklı'da çıkan sıcak suların geliştirilmesi gerektiği yönünde önerilerde bulunmaktadır. Bu nedenle, söz konusu iki sıcak su kaynağına ilişkin daha ayrıntılı etütlerin yapılmasına ve bu kaynakların ne şekilde değerlendirilebileceği noktasında alternatif projelerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

3.2.4 Taş Ocakları Nizamnamesine Tabi Olan Doğal Malzemeler

Bu bölümde, taş ocakları nizamnamesine tabi olan doğal malzemeler; kum-çakıl ocakları ve taş ocakları olmak üzere iki ayrı bölüm halinde incelenecektir.

3.2.4.1 Kum-Çakıl Ocakları

Diğer Karadeniz illeri gibi Artvin ili de kum ve çakıl malzemesi açısından oldukça yetersiz alanlara sahiptir. Artvin ilinde halihazırda 11 adet kum-çakıl ocağı bulunmakta olup, bunlardan 2 tanesi Şavşat'ta, 1 tanesi Arhavi'de ve 8 tanesi de Merkez ilçede yer almaktadır (Tablo 16).

Tablo 16. Artvin İli Mevcut Kum-Çakıl Ocakları

Sahanın Yeri		Malzeme Özelliği			Malzemenin Rezervi (m ³)			
İlçe	Köy-Mevkii	Kullanım Özelliği	Cinsi	Kullanım Yeri	Görünür	Mümkün	Muhtemel	ÇZVİR*
Şavşat	Kemerköprü, Elmalı Kaledibi	Kum-Çakıl ocağı	Kum-Çakıl	Beton agregası ve dolgu malzemesi	24 100	27 000	32 000	15 000
Arhavi	Konaklı	Kum-Çakıl ocağı	Kum-Çakıl	Beton agregası ve dolgu malzemesi	4 000	5 000	6 000	3 000
Merkez	Erenler, Sümbüllü, Zeytinlik, Seyitler, Sümbüllü, Kalburlu, Sümbüllü ve Merkez	Kum-Çakıl ocağı	Kum-Çakıl	Beton agregası ve dolgu malzemesi	857 500	007 500	212 500	520 000
İl Toplamı					885 600	039 500	250 500	538 000

ÇZVİR: Çevreye zarar vermeden işletilen rezerv

Görünürde 885 600 m³ rezervi bulunan ocaklardan, çevreye zarar verilmeden işletilmesi halinde 538 000 m³ kum-çakıl istihracı söz konusudur. Bu ocaklar, genelde beton agregası ve dolgu malzemesi amacıyla kullanılmaktadır.

İldeki kum-çakıl ocakları sahipliği açısından incelendiğinde 3 tanesinin kamu, 8 tanesinin de özel sektör tarafından işletilmekte olduğu görülmektedir (Tablo 17).

Tablo 17. Artvin İli Mevcut Kum-Çakıl Ocaklarının İşletme Mülkiyeti Açısından Durumu

Mülkiyet	Ocak sayısı	Rezerv durumu (m ³)		
		Görünür	Mümkün	ÇZVİR*
Kamu	3	495 000	575 000	350 000 % 65
Özel	8	390 000	464 500	188 000 % 35
Toplam	11	885 600	1 039 500	538 000 % 100

ÇZVİR: Çevreye zarar vermeden işletilen rezerv

Buna göre, Artvin İlinde mevcut kum-çakıl ocaklarında, kamu işletmeleri çevreye zarar vermeden işletilebilir rezervin % 65'ini, özel sektör işletmeleri ise % 35'ini işletmektedir.

Diğer taraftan, yapılan araştırmalar sonucunda; Yusufeli, Şavşat ve Artvin Merkez ilçede birer, Borçka ilçesinde ise 2 adet olmak üzere, il genelinde toplam 5 adet potansiyel kum-çakıl ocağının daha varlığı tespit edilmiştir (Tablo 18).

Tablo 18. Artvin İli Potansiyel Kum-Çakıl Ocakları

Sahanın Yeri		Malzeme Özelliği			Malzemenin Rezervi (m ³)			
İlçe	Köy-Mevkii	Kullanım Özelliği	Cinsi	Kullanım Yeri	Görünür	Mümkün	Muhtemel	ÇZVİR*
Yusufeli	Tortum-Oltu Sukavuşumu	Kum-Çakıl ocağı	Kum-Çakıl	Beton agregası ve dolgu malzemesi	480 000	500 000	600 000	400 000
Borçka	Erenler	Kum-Çakıl ocağı	Kum-Çakıl	Beton agregası ve dolgu malzemesi	1 500 000	1 750 000	2 000 000	1 000 000
Merkez	Sümbüllü	Kum-Çakıl ocağı	Kum-Çakıl	Beton agregası ve dolgu malzemesi	1 200 000	1 500 000	2 000 000	500 000
Borçka	Muratlı	Kum-Çakıl ocağı	Kum-Çakıl	Beton agregası ve dolgu malzemesi	600 000	800 000	1 000 000	600 000
Şavşat	Şertül	Kum-Çakıl ocağı	Kum-Çakıl	Beton agregası ve dolgu malzemesi	420 000	500 000	600 000	400 000
İl Toplamı					4 200 000	5 050 000	6 200 000	2 900 000

ÇZVİR: Çevreye zarar vermeden işletilen rezerv

Tespit edilen potansiyel kum-çakıl ocaklarının görünür rezervi 4 200 000 m³ iken, mümkün rezervi 5 050 000 m³'tür. Söz konusu ocaklar çevreye zarar verilmeden işletilmesi halinde, 2 900 000 m³ malzeme alımı söz konusu olabilecektir .

Artvin İlindeki kum-çakıl ocaklarının mevcut ve potansiyel rezerv değerleri Tablo 19'da karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 19. Artvin İli Mevcut ve Potansiyel Kum-Çakıl Ocakları Miktar ve Rezervleri

Durumu	Ocak Sayısı	Rezerv Durumu (m ³)		
		Görünür	Mümkün	ÇZVİR
Mevcut kum-çakıl ocağı	11	885 600	1 039 500	538 000
Potansiyel kum-çakıl ocağı	5	4 200 000	5 050 000	2 900 000
Toplam	16	5 085 600	6 089 500	3 438 000

ÇZVİR: Çevreye zarar vermeden işletilen rezerv

Artvin İlinde mevcut ve potansiyel ocakların toplam görünür rezerv miktarı 5 085 600 m³, mümkün rezerv miktarı 6 089 500 m³ ve çevreye zarar vermeden işletilebilecek rezerv miktarı ise 3 438 000 m³'tür.

Diğer taraftan, 2010 yılı esas alınarak yapılan hesaplamalar sonucunda, Artvin ilindeki kum çakıl talebinin 23 764 000 m³ olacağı ifade edilmektedir. Bu miktarın, 1 764 000 m³'ü konut için ihtiyaç duyulan malzeme ve 22 000 000 m³'lük kısmı ise Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Karayolları Genel Müdürlüğü gibi büyük yatırımcı kuruluşların gerçekleştireceği kamu yatırımları için ihtiyaç duyulan malzeme miktarından oluşmaktadır.

Sonuç olarak, Artvin İlindeki kum-çakıl ocaklarının mevcut ve potansiyel rezervlerinden çevreye zarar vermeden işletilebilecek rezerv miktarı olan 3 438 000 m³ yani toplam arz miktarının, 2010 yılına kadar il genelinde oluşacak 23 764 000 m³'lük toplam talebi karşılamada oldukça yetersiz kaldığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle, İl genelinde 2010 yılına kadar kum-çakıl ocaklarına yönelik talebin ancak % 15 mevcut rezervlerle karşılanabilmesi söz konusudur.

3.2.4.2 Taş Ocakları

Artvin ilinde mevcut 3 adet taş ocağı tespit edilmiş olup, Arhavi ve Hopa'da bulunan söz konusu taş ocakları TCK 10. Bölge Müdürlüğü tarafından; alt temel, temel ve asfalt malzemesi olarak kullanılmaktadır. Mevcut taş ocaklarının görünürde toplam rezerv miktarı 54 400 000 m³ olup, çevreye zarar vermeden işletilmesi halinde 11 750 000 m³ taş çıkarılması söz konusudur (Tablo 20).

Tablo 20. Artvin İli Mevcut Taş Ocakları

İlçesi	Ocak sayısı	Rezerv durumu (m ³)			
		Görünür	Mümkün	ÇZVİR*	
Arhavi	1	50 000 000	60 000 000	10 000 000	% 85
Hopa	2	4 400 000	4 750 000	1 750 000	% 15
Toplam	3	54 400 000	64 750 000	11 750 000	% 100

ÇZVİR: Çevreye zarar vermeden işletilen rezerv

Öte yandan, Artvin ili genelinde toplam 5 adet potansiyel taş ocağı tespit edilmiş olup, bunlar Arhavi, Borçka, Ardanuç, Şavşat ve Yusufeli ilçelerinde bulunmaktadır. Bu taş ocaklarının görünür rezervi 2 504 000 000 m³ iken, mümkün rezervi 2 750 000 000 m³'tür. Söz konusu ocaklar çevreye zarar verilmeden işletilmesi halinde 1 200 000 000 m³ malzeme alınabilecektir (Tablo 21). Söz konusu potansiyel taş ocakları, asfalt temel malzemesi ve beton agregası için kullanıma müsait nitelikli ocaklardır.

Tablo 21. Artvin İli Potansiyel Taş Ocakları

Sahanın Yeri		Malzeme Özelliği			Malzemenin Rezervi (milyon m ³)				
İlçe	Köy-Mevkii	Kullanım Özelliği	Cinsi	Kullanım Yeri	Görünür	Mümkün	Muhtemel	ÇZVİR*	
Borçka	İbrikli Köyü	Taş Ocağı	Bazalt	Alt-ÜstTemel, Asfalt yapımı	562	600.	750	250	% 21
Şavşat	Küplüce	Taş Ocağı	Kalker-Bazalt	Alt-ÜstTemel, Asfalt yapımı Beton Agregası	462	500	600	200	% 17
Yusufeli	Elçi	Taş Ocağı	Granit-Granodiorit	Alt-ÜstTemel, Asfalt yapımı Beton Agregası	400	450	500	150	% 13
Ardanuç	Harman sırtı	Taş Ocağı	Kalker	Alt-ÜstTemel, Asfalt yapımı Beton Agregası	900	1 000	1 750	500	% 41
Arhavi	Gürgencik	Taş Ocağı	Bazalt	Alt-ÜstTemel, Asfalt yapımı Beton Agregası	180	200	220	100	% 8
Toplam					2 504	2 750	3 820	1 200	% 100

ÇZVİR: Çevreye zarar vermeden işletilen rezerv

Artvin İlindeki taş ocaklarının mevcut ve potansiyel rezerv değerleri Tablo 22'de karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Buna göre mevcut ve potansiyel ocaklarının toplam görünür rezervi 2 556 400 000 m³, mümkün rezervi 2 814 750 000 m³ ve çevreye zarar vermeden işletilebilecek rezerv miktarı 1 211 750 000 m³'tür.

Tablo 22. Artvin İli Mevcut ve Potansiyel Taş Ocakları Miktar ve Rezervleri

Durumu	Ocak Sayısı	Rezerv Durumu (m ³)		
		Görünür	Mümkün	ÇZVİR*
Mevcut taş ocağı	3	54.400.000	64.750.000	11.750.000
Potansiyel taş ocağı	5	2.504.000.000	2.750.000.000	1.200.000.000
Toplam	8	2.556.400.000	2.814.750.000	1.211.750.000

ÇZVİR: Çevreye zarar vermeden işletilen rezerv

Öte yandan, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, TCK 10. Bölge Müdürlüğü ve Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü gibi büyük yatırımcı kuruluşların bölgede yapacağı yatırımlar çerçevesinde ihtiyaç duyduğu taş ocağı malzemesi miktarı yaklaşık 60 000 000 m³ olarak tahmin edilmektedir. Mevcut ve potansiyel taş ocaklarının çevreye zarar verilmeden işletilmesi halinde 1 211 750 000 m³ üretim gerçekleştirilebileceği göz önüne alındığında, taş ocaklarından elde edilecek malzeme arzının, talebi fazlasıyla karşılayacağı görülmektedir. Bir başka ifadeyle, Artvin ilinde taş ocaklarından elde edilecek malzeme noktasında bir arz fazlalığı söz konusudur.

3.2.5 Madencilik ve Taşocakçılığı Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmeler

Artvin ili madencilik ve taşocakçılığı sektöründe; iş yeri ve çalışan sayısı ile çalışanlara yapılan ödemeleri gösteren ve DİE tarafından derlenen en güncel veriler Tablo 23'de sunulmaktadır.

Tablo 23. Artvin İli Maden ve Taşocağı Sektörüne İlişkin Genel Bilgiler

Yıllar	Sektör	İşyeri sayısı	Çalışanlar ortalaması	Ücretle çalışanlar ortalaması			Ücretle çalışanlara yap. ödemeler (000 000 TL)		
				Toplam	Üretim işlerinde	İdari ve diğer işlerde	Toplam	Üretim işlerinde	İdari ve diğer işlerde
1998	A	5	1 042	1 042	719	323	2 322 258	1 384 139	938 119
	B	5	1 042	1 042	719	323	2 322 258	1 384 139	938 119
	C	-	-	-	-	-	-	-	-
2000	A	3	898	898	530	368	8 388 213	3 547 399	4 840 814
	B	3	898	898	530	368	8 388 213	3 547 399	4 840 814
	C	-	-	-	-	-	-	-	-

A. Toplam, B. Devlet sektörü, C. Özel sektör

Kaynak: 1) URL-2 2) URL-3

Buna göre, sektörde 1998 yılındaki işyeri sayısı 5 iken, 2000 yılında 3'e düşmüş olup, tüm işyerleri devlete aittir. Aynı dönemde, toplam çalışan sayısı da 1 042'den 898'e gerilemiş olmakla birlikte, üretimde çalışanların sayısı toplam çalışan sayısına paralel şekilde azalırken, idari ve diğer işlerde çalışanların sayısında tam tersine artış meydana gelmiştir.

2000 yılı itibariyle, madencilik ve taş ocakçılığının Artvin İli toplam istihdamı içindeki payı % 0,7 gibi çok düşük bir oranda olmasına rağmen, bu oran ülke ortalaması olan % 0,4'ün oldukça üzerindedir. Nitekim, madencilik ve taş ocakçılığı faaliyet kolu, ülke genelinde sanayi sektörü istihdamının sadece % 3'ünü bünyesinde barındırırken, Artvin ilinde bu oran % 13'lere ulaşmaktadır. Bir başka ifadeyle, Artvin ilinde madencilik ve taş ocakçılığı faaliyet kolunun, istihdam noktasında il ekonomisine sağladığı katkı aynı faaliyet kolunun ülke genelinde sağladığı ortalama katkıdan oldukça fazladır (Tablo 4).

Öte yandan, 2003 yılı sonuna kadar, Artvin ilinde maden ve mermer çıkarma amaçlı; arama, ön işletme ve işletme ruhsat sayıları ve toplam alanları DKB ve Türkiye ile karşılaştırılmalı olarak Tablo 24'te sunulmuştur.

Buna göre, Artvin ilinde 52 adet arama, 5 adet ön işletme ve 14 adette işletme olmak üzere toplam 71 adet maden ve mermer ruhsatı, 206 159 ha alanı kapsayacak şekilde verilmiştir. Artvin ilinde verilen ruhsatlar DKB'de verilen ruhsatların % 18'ine, ruhsata konu alanın ise % 28'ine karşılık gelmektedir.

Tablo 24. İllere Göre Maden Mermer Ruhsatları Listesi

İl	Arama Ruhsatı			Önişletme Ruhsatı			İşletme Ruhsatı			Genel Toplam	Toplam Alan (Ha)
	Maden	Mermer	Toplam	Maden	Mermer	Toplam	Maden	Mermer	Toplam		
Artvin	35	17	52	5	0	5	14	0	14	71	206 159
Giresun	82	31	113	9	2	11	13	5	18	142	267 907
Gümüşhane	90	61	151	15	3	18	16	2	18	187	267 455
Ordu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rize	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Trabzon	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
DKB	207	109	316	29	5	34	43	7	50	400	741 521
Türkiye	6 943	10 163	17 106	1 227	1 605	2 832	2 399	1 700	4 099	24 037	18 552 444

* Aralık 2003

Kaynak: URL-4

2004 yılı itibariyle Artvin İlinde faaliyet gösteren maden işletmelerine ilişkin bilgiler Tablo 25'te verilmiştir.

Tablo 25. Artvin İlinde Faaliyet Gösteren Maden İşletmeleri

İşletme	Faaliyet Gösterdiği Yer	Faaliyet Konusu
Artvin Bakır İşletmeleri AŞ	Artvin - Merkez	Bakır, Altın, Gümüş
Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ	Murgul	Bakır-Pirit
Fetih Madencilik İnşaat Sanayi Ltd. Şirketi	Yusufeli	Kömür
Ber – Oner Maden ve Sanayi Tic. AŞ	Artvin - Merkez	Bakır, Çinko, Kadmiyum
Bamaş (Büyük Anadolu Madencilik AŞ)	Şavşat	Bakır – Çinko - Kurşun
Ahmet Civan	Yusufeli	Kömür

Artvin İlinde toplam 7 adet kuruluş madencilik alanında faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunlardan Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ Murdul İşletme Müdürlüğü faaliyet alanı, istihdam düzeyi ve faaliyet konusu itibariyle İlde faaliyet gösteren en büyük maden işletmesi olma özelliğine sahiptir. Benzer şekilde, Artvin Bakır İşletmeleri AŞ'de önde gelen maden işletmeleri arasında yer almaktadır. Diğer işletmeler nispeten daha küçük ölçekli olup, işletmecilik faaliyetlerini kesintili olarak sürdürmektedirler.

3.2.5.1 Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ Murgul İşletme Müdürlüğü

Artvin İlinde, Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ'ye bağlı Murgul İşletme Müdürlüğü madencilik ve taş ocakçılığı alt sektörü içerisinde gerek istihdam ve gerekse katma değer oluşturma noktasında en önde gelen ve aynı zamanda madencilik alanında halihazırda faaliyetlerini kurulduğu andan bugüne sürdürmekte olan yegane işletme konumundadır. Söz konusu işletmenin üretim, istihdam vb. açılardan ele alındığı bu bölümde kullanılan verilerin temininde işletme kayıtları (MİM, 2004) ve Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ.'nin resmi web sayfasından (URL-5) istifade edilmiştir.

Murgul İşletmesi Murgul ilçesi Damar beldesi hudutları içinde bulunmaktadır. Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş.'nin 1968 yılında kurulması ile birlikte işletmede yatırımlara başlanmış ve yatırımlar 1973 yılında tamamlanarak aynı yıl üretime geçilmiştir. Üretim açık işletme sistemi ile yapılmakta olup, elde edilen bakır cevheri çeşitli devrelerde işlendikten sonra Bakır Konsantresi ve Pirit Konsantresi üretilmektedir.

Maden sahasının Doğu Karadeniz sahil yolu ile bağlantısı Damar-Murgul-Borçka-Hopa karayolu ile sağlanmaktadır. Yol uzunluğu 64 km olup, tamamen asfalt kaplamadır. Yol maden işletmesiyle irtibatı sağladığı gibi, yol üzerindeki yerleşim yerlerinin ulaşım

ihtiyacını karşılamak içinde kullanılmaktadır. Maden sahası, derin vadiler ve yüksek tepeler ile çevrilmiş olup 1050-1300 m kodları arasında bulunmaktadır. Maden ruhsat sahası kısmen ormanlık kısmen de kırsal alandır. Murgul İşletme Müdürlüğü'nün bünyesinde; Damar ve Çakmakkaya Maden sahasları, konsantratör tesisi, Çakmakkaya-Hopa boru hattı (62 Km. 2 adet), Hopa filtre ve kurutma tesisleri ve yardımcı üniteler bulunmaktadır.

Maden sahaslarından (Açık Maden Sahaları) üretilen bakır cevherinden (Kalkopirit=Cu Fe S), konsantratör tesisinde bakır ve pirit konsantreleri elde edilmekte ve bakır ve pirit konsantreleri boru hatlarıyla Hopa Tesislerine nakledilmektedir. Hopa tesislerinde filtre ve kurutma işlemlerinden sonra bakır ve pirit konsantreleri kapalı alanda stoklanmaktadır. Buradan bakır konsantresi, blister bakır üretilmek üzere Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ Samsun İşletme Müdürlüğü'ne gemiyle nakledilmektedir. Pirit konsantresi ise buradan satışa sunulmakta ve alıcılara gemiyle sevk edilmektedir.

İşletmede 2002 yılı sonuna kadar yaklaşık olarak 66 000 000 ton cevher üretimi gerçekleştirilmiş, buna karşılık 50 000 000 m³ dekapaj yapılmıştır. 01.01.2003 tarihi itibarıyla yeniden yapılan rezerv hesaplamalarına göre, bakiye işletilebilir rezerv miktarı % 1,050 Cu tenörlü 2 089 126 ton olup, bu miktarda cevheri üretebilmek için yapılması gereken dekapaj miktarı ise 1 067 093 m³ olarak hesaplanmıştır (MİM, 2004).

Murgul İşletme Müdürlüğü'nün yıllık üretim kapasitelerine bakıldığında; 2 500 000 m³/yıl dekapaj, 4 100 000 ton/yıl ham cevher, 169 300 ton/yıl bakır konsantresi ve 165 300 ton/yıl pirit konsantresi üretim kapasitesine sahip olduğu görülmektedir. Buna karşılık, işletmenin 1990-2003 periyodunda gerçekleşen üretim miktarları yıllar itibarıyla Tablo 26'da görülmektedir.

Tablo 26. Murgul İşletme Müdürlüğü'nün Üretim Durumu

Yıllar	Üretim Miktarı (Ton)	
	Bakır Konsantre	Pirit Konsantre
1990	115 310	57 931
1991	129 214	90 461
1992	112 728	55 712
1993	114 350	40 331
1994	117 503	58 575
1995	98 628	69 511
1996	100 317	96 661
1997	80 659	77 289
1998	105 439	83 564
1999	86 026	36 638
2000	70 443	26 688
2001	54 754	10 092
2002	42 798	311
2003	28 727	-

İşletme üretim faaliyeti yaptığı tüm sahasları Maden Dairesi'nden aldığı İR 5154 nolu ruhsat ile tek ruhsat altında birleştirmiştir. 2002 yılında Aralık ayı hariç olmak üzere yapılan üretimlerin değeri (MİM, 2004):

Bakır Konsantre : 21 191 378 857 140 TL

Pirit Konsantre : 148 792 748 342 TL
Silis Kumu : 23 291 468 856 TL
Elektrik Enerjisi : 632 457 371 657 TL

olmak üzere, toplam 21 995 938 446 013 TL olarak gerçekleşmiştir.

Murgul İşletme Müdürlüğü'nde yıllara göre istihdam edilen personel sayısı Tablo 27'de görülmektedir.

Tablo 27'den görüleceği üzere, işletmede 2004 yılı Mart ayı sonu itibariyle; 64 adet aylık ücret alan personel (5 tanesi 657 sayılı yasaya tabi) ve 476 adet de yevmiyeli personel olmak üzere toplam 540 kişi istihdam edilmektedir.

Murgul İşletmesi 2001 ve 2002 yılı faaliyet dönemlerini zararlar kapatmış olup, 2002 yılı faaliyet dönemi zararı 8 383 115 857 748 TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 27. Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ Murgul İşletme Müdürlüğü Personel Durumu

Yıllar	Memur sayısı	Kapsam dışı personel sayısı	Özel güvenlik	İşçi sayısı	Toplam Personel Sayısı*
1993	16	101	103	1363	1583
1994	14	102	101	1075	1292
1995	13	83	96	960	1152
1996	13	68	95	850	1026
1997	13	58	69	851	991
1998	11	68	69	800	948
1999	11	64	63	763	901
2000	11	58	62	729	860
2001	9	54	44	644	751
2002	8	47	44	594	693
2003	6	42	32	487	567
2004	4	27	25	475	531

*2004 yılına ait veriler de Mart ayı sonu itibariyledir.

Kaynak: MİM, 2004. Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ. Murgul İşletme Müdürlüğü Kayıtları, Murgul.

İşletmenin faaliyet dönemlerini zararlar kapatmasında; işçilik ve kapsam dışı personel giderleri ile akaryakıt, elektrik ve diğer girdi fiyatlarındaki artışlar önemli rol oynamıştır. Benzer şekilde, cevher rezervinin tükenmek üzere olması ve azalan cevher tenörünün de % 0,60 değerine kadar gerilemesi, maliyet artışlarında ve dolayısıyla zararın oluşumunda önemli bir neden olmuştur.

3.2.5.2 Artvin Bakır İşletmeleri AŞ

Çayeli Bakır İşletmeleri AŞ henüz üretime geçmemiş olmakla birlikte, Artvin Kafkasör-Cerattepe mevkiinde bakır madenini çıkarmak amacıyla hazırlık çalışmalarını yürütmektedir.

Kafkasör-Cerattepe mevkiinde daha önceki yıllarda Cominco Madencilik AŞ adlı bir şirket tarafından altın madeni işletmeciliği girişiminde bulunulmuş, ancak gelen tepkilerin de etkisiyle bu çalışmalar durdurulmuştur.

Gelinen bu noktada, Cerattepe'nin Çayeli Bakır İşletmeleri AŞ'ye devir işlemleri 31 Mart 2004 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Sonuçta, Cominco Madencilik AŞ'nin % 100 hissesi Çayeli Bakır İşletmeleri AŞ tarafından satın alınmış ve şirketin ismi Artvin Bakır Maden İşletmeleri AŞ (ABMİ) olarak değiştirilerek, şirket yönetimi Çayeli Bakır İşletmeleri AŞ'ye geçmiştir (ÇBİ AŞ, 2004).

Şu anda, Çayeli Bakır İşletmeleri AŞ tarafından yörede mühendislik çalışmalarına devam edilmektedir. Bu kapsamda; çevresel etki değerlendirme raporu, heyelan etüdü, alternatif yol güzergahları etüdü ve maliyet-analiz etüdü çalışmaları sürdürülmektedir. Tüm bu çalışmalar tamamlanıp işletme aşamasına geçildiğinde yıllık olarak yaklaşık 200 000 – 250 000 ton bakır cevheri üretimi yapılması planlanmaktadır (ÇBİ AŞ, 2004).

4. SANAYİ SEKTÖRÜNE İLİŞKİN SORUNLAR, AVANTAJLAR, POTANSİYELLER VE SWOT ANALİZİ

Artvin İli'nin sanayi yapısında ortaya çıkan sorunlar, büyük ölçüde içerisinde yer aldığı Doğu Karadeniz Bölgesi ile benzerlikler göstermektedir. Bu nedenle, sanayi sektörünün Artvin İli'ndeki sorun, potansiyel ve darboğazlarına değinmeden önce, Doğu Karadeniz Bölge sanayii sektörünün gelişimini engelleyen faktörlere değinmek faydalı olacaktır. Bu amaçla, aşağıda yapılan değerlendirmelerde daha önce söz konusu bölge için hazırlanan Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP)'nın ilgili sektör raporlarından büyük ölçüde istifade edilmiş (DPT, 2000a).

Sözü edilen raporda DOKAP Bölgesi'nde üretim yapan sanayii işletmelerinin karşılaştıkları en önemli sorunlar; üretim için gereken girdi ve hizmetlerin yeterli düzeyde olmayışı, fiziki alt yapıdaki eksiklikler, denetlemeyle ilgili sorunlar ve finansman olarak sıralanmıştır.

DOKAP Bölgesi'nde başlıca iki tarımsal ürüne aşırı bir bağımlılık söz konusudur. Bunlar çay ve fındıktır. Bu durum işlenecek tarımsal ürün arzını sınırlandırmaktadır. Benzer yapı Artvin İlinde çay ürünü özelinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle İl gıda sanayi alt sektörünün başlıca ürününü çay oluşturmaktadır. Dolayısıyla çay İlde imalat sanayiinde işlenen neredeyse yegane ürün niteliğindedir.

Bölgede sanayi gelişimini engelleyen faktörlerden bir diğeri maden ve cevher kaynaklarının sınırlı oluşudur. Ancak, Artvin İli bölge genelinin aksine metalik maden ve özellikle bakır rezervleri yönünden zengin olup, bu zenginlik İl sanayiinde madencilik sektörünün önemli bir yere sahip olmasına neden olmaktadır.

Bölge insanının gelir düzeyinin ulusal ortalamanın çok altında olması, bölge tüketiminin Türkiye içindeki payının nüfusa oranla düşük olmasına, bu ise bölgesel pazarın küçülmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan, bölgedeki üreticilerin ulusal pazarlara mal satması, ulaşım alt yapısının gelişmemesi ve bu pazarlara olan uzaklık nedeni ile sınırlı kalmaktadır. Benzer şekilde, sürekli göçlerle birlikte nüfusu giderek azalan, bir sınır kenti olarak Türkiye'nin en uç noktasında yer alan ve ulaşım noktasında önemli sorunları olan Artvin İli'nde, sınırlı da olsa üretilen ürünlerin bölgesel ve özellikle de ulusal pazarlara sunulması zorlaşmaktadır. Bu durum, aynı zamanda İl genelinde üretime dönük yapılabilecek yeni yatırımları da olumsuz yönde etkilemektedir.

Öte yandan, bölgede sanayi sektörünün gelişmesi önündeki bir başka engel de sanayi tabanının zayıf olmasıdır. Bir araya toplanmış sanayi tesislerinin olmaması, bilgi alışverişini engellemekte, yeniliklerin keşfedilip yayılmasını ve dolayısıyla bir sanayi atmosferinin yaratılmasının önünü kesmektedir. Benzer olumsuzluklar, henüz faal durumda olan bir organize sanayi sitesi ve küçük sanayi sitesi bulunmayan Artvin İli'nde daha da bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Zira, İl genelinde faaliyet gösteren imalat sanayi işletmelerinin çok büyük bir bölümü küçük ölçekli işletmeler niteliğindedir. İlde organize sanayi sitesi ya da küçük sanayi sitelerinin bulunmaması, söz konusu sitelerin sağlayacağı avantajlardan işletmelerin yararlanmasını engellemektedir.

Türkiye genelinde olduğu gibi DOKAP Bölgesi'nde de çeşitli sosyo-kültürel özellikler sanayiinin gelişmesi önündeki başlıca engeller arasında yer almaktadır. Bu noktada, Ülkedeki yüksek enflasyon ve faiz oranları nedeniyle, potansiyel yatırımcı ve girişimcilerin yatırım riskini almak yerine, özellikle tasarruflarını bono ve mevduat hesapları gibi güvenli yollarla değerlendirme yolunu seçmeleri, sanayi finansmanı konusunda önemli bir sorun oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bölgede ve Artvin İli'nde sanayi yatırımlarının gelişiminde, yatırım için ihtiyaç duyulan fonların istenilen yer ve zamanda istenilen miktarda sağlanamamasının etkisi büyüktür.

Öte yandan, DOKAP Bölgesi'nde girişimcilik yeteneği zayıf olmasının yanı sıra, küçük girişimcilerin bir araya gelerek oluşturduğu ortaklıklarda profesyonel yönetim tarzı genellikle tercih edilmediğinden, ortaklıklar fazla uzun ömürlü olmamakta ve böylece bireysel küçük şirketler ortaya çıkmaktadır. Bu küçük işletmeler rekabet edebilmek için daha fazla üretim yapmaya çalışmakta ve bu esnada ürün kalitesini ikinci plana bırakmaktadır. Bu ise tüketicilerde üretilen yerel ürünlerin kalite açısından yetersiz olduğu yönünde yaygın bir kanı oluşmasına neden olmakta ve böylece mevcut ve potansiyel yatırımcıların imalata dönük yatırım yapma konusundaki tereddütleri artmaktadır. DOKAP Bölgesi için sözü edilen bölgedeki girişimcilik istek ve yeteneklerinin zayıflığı ve buna neden olan faktörler, Artvin İlinin nüfusu, coğrafi konumu, hammadde ve tüketim pazarlarına uzaklığı gibi dezavantajlarla birlikte düşünüldüğünde, Artvin İlinde sanayi yatırımlarının gelişiminin engellenmesinde daha ileri düzeylerde kendini hissettirmektedir.

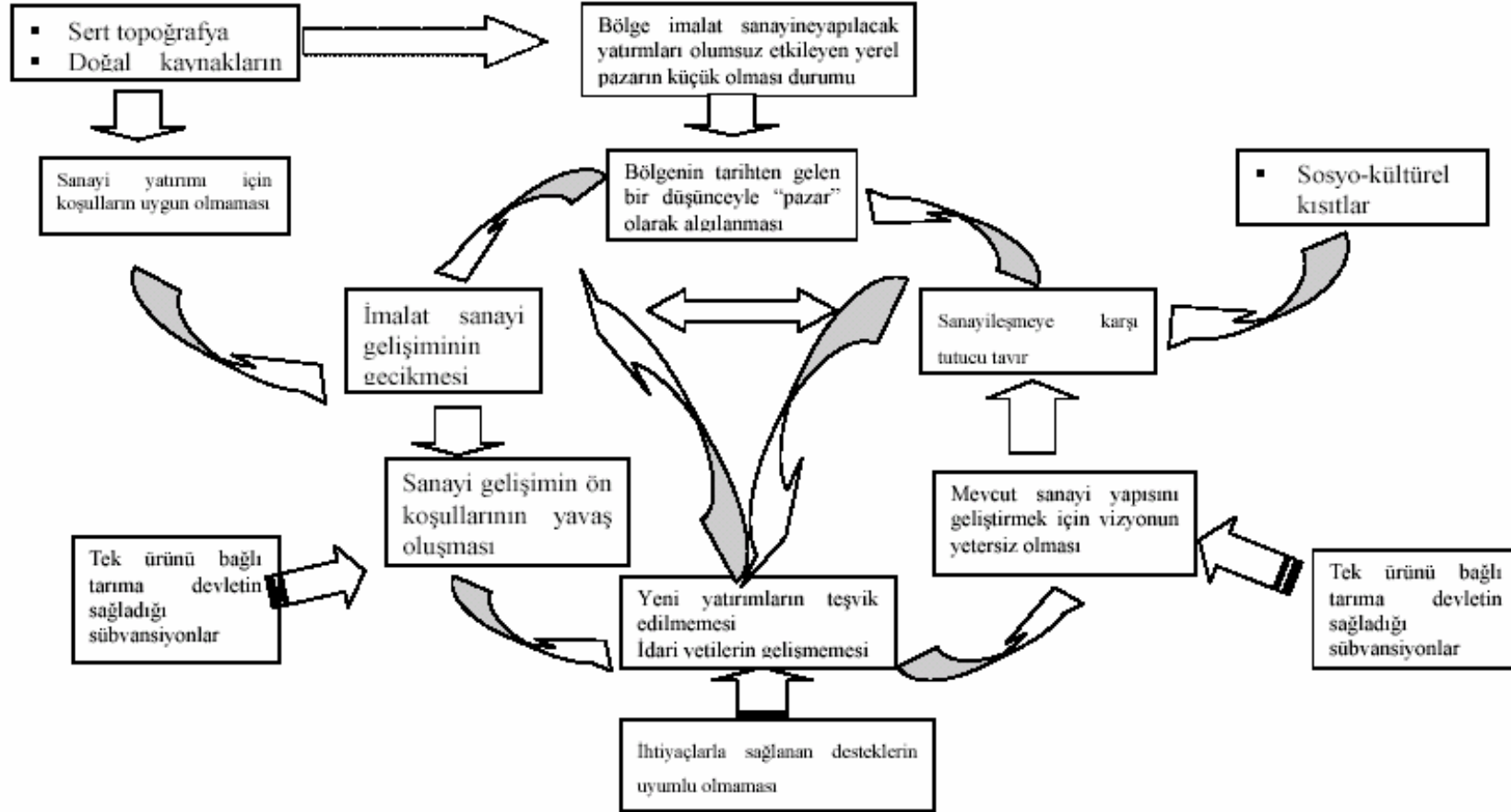
DOKAP Bölgesi'nin öteden beri bir tüketici pazarı gibi görülmesi ve bölgede ticaretin sanayiden çok daha güvenli ve çok daha fazla gelir getiren bir faaliyet alanı olarak algılanması, hem DOKAP bölgesi ve hem de Artvin İli'nde ticaretin sanayiye oranla daha çok tercih edilmesi sonucunu doğurmuştur.

DOKAP Bölgesine hakim olan az gelişmişlik, aşağıdaki şekilde gösterildiği gibi, zaman içerisinde ortaya çıkan ve birbirlerinin olumsuz etkilerini daha da şiddetlendiren üç kısır döngünün sonucudur. Şekil 4'te DOKAP için özetlenmeye çalışılan ve Artvin İli için de geçerli olan sanayi sektörü sorunlarını birbirleriyle olan girift ilişkilerinden dolayı, tek tek çözmeye çalışarak kısır döngünün dışına çıkmak ve sanayileşmenin hızlanmasını sağlamak neredeyse imkansızdır.

Sektörde yaşanan sorunlar, iyi organize edilmiş ve birbirini tamamlayan bir dizi destek programıyla ortadan kaldırılmaya çalışılmalı ve bu programlar sorunların temelinde yatan nedenler üzerinde yoğunlaşmalıdır. Doğal engelleri ortadan kaldırmak için bir şey yapılamamakla birlikte, ancak bunların olumsuz etkilerini azaltmak için bazı önlemler

alınabilir. Kurumsal ve kültürel engellerse doğrudan mücadele edilmesi gereken konulardır.

Nitekim, sözü edilen olumsuzluklarla mücadele etmek amacıyla, 1917-1988 döneminde Artvin İli nüfusunu yerinde tutmak için kamu sektörü öncülüğünde madencilik, gıda, enerji ve orman ürünleri alanında bir sanayi tabanı oluşturulmuştur. Ancak, İlin coğrafi konumu, düşük il nüfusu, sermaye yetersizliği ve sermayenin marjinal etkinliğinin düşüklüğü nedenleriyle, bu sanayi tabanı üzerine özel sektör öncülüğünde bir küçük ve orta ölçekli sanayileşme süreci oturtulamamıştır. Bu nedenle, kamunun imalat sektöründen çekilmesiyle birlikte sanayi sektörü zayıflamış ve İl neredeyse sadece madencilik ve taşocakçılığı alt sektörüne bağlı hale gelmiştir (Bocutoğlu, 2003).

Şekil 4. DOKAP Bölgesinde Sanayi Gelişimini Engelleyen Faktörlerin Birbiriyle İlişkisi (DPT, 2000a)

Artvin ili sanayi sektöründe yaşanan başlıca darboğazlar, sektörün avantajları ve değerlendirilmesi mümkün olan potansiyeller aşağıda ana başlıklar halinde sıralanmıştır.

Darboğazlar, Avantajlar ve Potansiyeller

Darboğazlar	Avantajlar	Potansiyeller
<p>Sanayi sektöründe üretim için gerekli girdi ve hizmetlerin yeterli düzeyde olmayışı,</p> <p>Faal organize sanayi bölgesi ve küçük sanayi sitesi gibi oluşumların bulunmayışı, dolayısıyla sanayi tabanının zayıf olması,</p> <p>Diğer sektörlerde oluşturulan sermaye birikiminin sanayi sektörüne kaydırılmaması,</p> <p>Sermaye yetersizliği, sermayenin marjinal etkinliğinin düşüklüğü ve finansman konusunda yaşanan sorunlar,</p> <p>Girişimcilik kültürünün yeterince gelişmemiş olması</p> <p>Ortak iş yapma eğiliminin zayıf olması nedeniyle küçük ölçekli üretim işletmelerinin yaygınlaşması, bu işletmelerin ise rekabette zorlanması,</p> <p>İlin coğrafi konumuna bağlı olarak ekonomik hinterlandının darlığı ve ulusal pazarlara uzak oluşu,</p> <p>Sahip olduğu dezavantajlardan dolayı, İlin özel sektör ve bölge dışındaki sermaye için cazip olmaması,</p> <p>İl arazisinin yarısından fazlasının ormanlık, kalan kısmının da neredeyse tamamının topografyasının çok engebeli olması nedeniyle, sanayi tesisleri kurmaya uygun alanların oldukça sınırlı olması,</p> <p>Ülke genelinde yaşanan ekonomik krizlerin etkilerinin sürmesi ve buna bağlı olarak artan işsizlik,</p> <p>İlin en önemli doğal kaynakları arasında olan orman kaynaklarına yönelik, üretime dönük ve yüksek katma değer oluşturacak yatırımlar yapılmaması, mevcutların da rasyonel işletilememesi dolayısıyla kapatılması.</p>	<p>Bir sınır şehri olarak, Türkiye'yi Güney Kafkasya Devletlerine bağlayan koridor üzerinde stratejik bir konumda bulunması,</p> <p>Gerekli teknik ve hukuki alt yapı sağlanması durumunda kara, deniz ve demir yolu üzerinden Güney Kafkasya gibi çok geniş bir dış pazara erişim imkanının olması,</p> <p>Kalkınmada öncelikli iller arasında çeşitli destek ve yardımlardan yararlanma imkanına sahip olması.</p>	<p>Ormanlar ve madenler başta olmak üzere rasyonel kullanılması halinde sanayi için girdi sağlayabilecek önemli hammadde kaynaklarına sahip olması,</p> <p>Gelecekte Güney Kafkasya hinterlandının siyasi ve ekonomik istikrara kavuşmasıyla birlikte, bu bölgenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek yatırımların hayata geçirilmesinde önemli bir yere sahip olması.</p>

Artvin İli sanayi sektörünün önceki bölümlerde ortaya konmaya çalışılan mevcut yapısı ve yukarıda özetlenmeye çalışılan DOKAP Bölgesi ve Artvin İli özelinde sektörün gelişimini engelleyen faktörler ile darboğaz, avantaj ve potansiyellere ilişkin tespitlerden hareketle; sanayi sektörünün Artvin İlinin mevcut şartları çerçevesinde geliştirilmesi, bu amaçla sektörün hedef ve stratejilerinin belirlenmesi, geliştirilen sanayi yapısının rekabet gücünün artırılarak sürdürülebilirliğinin sağlanması sürecinde, sektörün kuvvetli ve zayıf yönleri ile sahip olduğu fırsat ve tehditlerin ortaya konması, bir başka ifadeyle SWOT Analizinin yapılması faydalı olacaktır. Bu noktadan hareketle, ilin sanayi sektörüne ilişkin SWOT Analizi aşağıda gerçekleştirilmiştir.

SWOT Analizi

Kuvvetli Yönler
<ul style="list-style-type: none">▪ Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından değerlendirilebilecek doğal kaynak potansiyelleri yönünden zengin olması,▪ İlin sanayide kullanılan odun hammaddesi yönünden zengin olması,▪ İlin metalik maden ve bu kapsamda bakır rezervleri yönünden zengin olması,▪ İlin kil ve kireç taşı rezervleri yönünden zengin olması,▪ Taş ocaklarından elde edilecek malzemede gelecek 10 yıl için arz fazlalığının söz konusu olması.

Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">▪ İl genelinde şirketleşmenin zayıf olması ve girişimcilik ve ortak iş yapma kültürünün yeterince gelişmemesi,▪ Küçük ölçekli ve nispeten verimsiz aile işletmeciliğinin yaygın olması,▪ İşletme ve çalışan başına oluşturulan katma değer çok düşük düzeylerde kalması,▪ İşyeri başına düşen ortalama çalışan sayısı açısından gerek Karadeniz Bölgesi ve gerekse Türkiye ortalamasının altında olması,▪ Mevcut sanayi işletmelerinde teknolojik gelişme ve yeniliklerin yeterince izlenememesi,▪ Hammadde ve özellikle iç pazar noktasında sahip olduğu dezavantajlardan dolayı, girişimcilerin yatırım yapmada isteksiz olmaları ve bu nedenle de mevcut teşvik ve desteklerden yeterince yararlanılamaması,▪ Son yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin Ülke genelinde olduğu gibi İlde de işsizlik ve atıl kapasitenin artmasına neden olması,▪ İl sanayinde önemli bir yeri olan orman ürünlerine dayalı sanayinin daha çok işlenmiş kereste ve tomruk üzerinde yoğunlaşmış olması nedeniyle, nispeten pazar fiyatı düşük ürünler üretilmesi.

- Sanayiye dönük tarımsal ürünler kapsamında çay gibi tek bir ürüne aşırı bağımlılık,
- İl madencilik sektörünün en önemli işletmesi olan Murgul İşletmesi'ndeki rezervlerin bitme noktasına gelmiş olması,
- Girdi maliyetlerindeki artışa bağlı olarak, Murgul İşletmesi'nin faaliyet dönemlerini zararlar kapatması,
- Tarım, hizmet ve sanayi sektörlerinde oluşturulan sermaye birikiminin sanayi sektörüne kanalize edilememesi,
- Kum-çakıl malzemesi üretilen ve üretilebilecek alanların yetersizliği ve bunun sonucu olarak da bu alanlardan elde edilecek malzemede gelecek 10 yıl için arz açığının söz konusu olması.

Tehditler

- Sanayi sektörünün İl ve Bölge GSYİH'sı içindeki payının azalma eğilimi göstermesi,
- İl genelinde organize sanayi bölgesi bir yana hala faaliyet gösteren bir küçük sanayi sitesinin mevcut olmaması,
- Sanayi tesisi kurmaya müsait eğime sahip arazi yetersizliği gibi, İlin coğrafi konumu ve topografik yapısından kaynaklanan bir çok olumsuzluklara sahip olması,
- Ulaşım ve alt yapı noktasında bir çok sorununun bulunması,
- Madencilik faaliyetlerinin çevre üzerinde doğrudan etkilerinin söz konusu olması,
- Cerattepe maden sahasının işletmeye açılmasına karşı halkın şüphe ve tereddütleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan tepkiler,
- Karadeniz bakır AŞ'ye bağlı Murgul İşletmesi'nin kapatılması durumunda hem İl ve hem de Ülke ekonomisi bundan olumsuz yönde etkilenecek olması ve çok büyük bir yatırımın atıl kalma riski.

Fırsatlar

- Bir sınır şehir olması nedeniyle, özellikle dış pazarlara yakınlığı ve bunları değerlendirme avantajına sahip olması,
- KBİ Murgul İşletme tesisleri kapatılması durumunda, mevcut yatırımların atıl kalmasını önlemek için eğitim, rehabilitasyon merkezi vb. amaçlarla kullanma imkanlarının araştırılması,
- Artvin Cerattepe'de çıkarılacak olan madenlerin Murgul İşletmesi'ne taşınarak burada işlenmesi.
- Şavşat-Çoraklı ve Borçka-Balcı'daki sıcak su kaynaklarının geliştirilme potansiyeline sahip olması.

5. SANAYİ SEKTÖRÜNÜN VİZYONU VE SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞMESİ İÇİN STRATEJİLER

Bu bölümde, Artvin İli sanayi sektörünün mevcut durum bilgileri, kuvvetli ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerinin yanında darboğaz, avantaj ve potansiyellerinden hareketle, İlin sanayi sektörü için vizyon ve sektörün sürdürülebilir gelişmesi için temel stratejiler ortaya konmaya çalışılacaktır. Ayrıca, Artvin İli için uygun yatırım alanları ve yatırımlar için kullanılacak desteklere de yer verilecektir.

5.1 Vizyon ve Gelişme Stratejileri

Artvin İlinin coğrafi konumuna bağlı olarak hammadde ve tüketim pazarlarına uzak oluşu, sanayi tabanının zayıf oluşu gibi özellikler, İl genelinde, sanayi sektörünün gelişim sürecini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu süreçte, özel sektör ile yatırım yapma konusunda fazlaca istekli olmamıştır. Bununla birlikte devlet ormancılık, madencilik ve tarım sektörlerinde; orman ürünleri, bakır ve çay gibi hammadde kaynaklarını değerlendirmeye yönelik olarak gerçekleştirdiği yatırımlarla İl sanayiinin itici gücü olmuştur. Ancak, son yıllarda yapılan özelleştirmelerle birlikte söz konusu yatırımlardaki devlet payı da giderek azalmış ve böylece sanayileşmesi yeterince gelişmemiş olan İlde, sektör mevcut durumundan daha da geriye gitmiştir. Bu gerilemede, sanayileşme açısından sahip olunan dezavantajlarla birlikte, yeterli girişimci ve sermayenin ile çekilememesinin de önemli payı olmuştur.

Bölgesel gelişme ve kalkınmanın itici gücü olan sanayileşmenin gerçekleşerek sürekli hale getirilebilmesi için, öncelikle yeterli sermaye birikiminin olması ve yeterli sayı ve nitelikte girişimcinin mevcudiyetini gerektirmektedir. Sermayenin yanı sıra sanayileşme için gerekli olan teknoloji transferi kalifiye eleman, teşebbüs kabiliyeti ve dışsal ekonomiler gibi diğer unsurların sanayileşmeye elverişli yönde değiştirilmesi de sermaye birikimine dayanmaktadır. Tasarruf potansiyeli bulunmayan düşük gelir seviyesindeki bölgelerin, sanayileşmeyi canlandıracak sermaye birikimi oluşturamayacağı açıktır. Artvin ve benzeri bölgelere, sanayi hamleleri başlatmak üzere dışarıdan sermaye enjekte edilmediği sürece, bu bölgelerin geri kalmışlığın kısır döngüsünden kurtulması mümkün değildir (Şimşek, 2004).

Bu süreçte, sanayi sektörünün canlandırılması için; kısa dönemde sektörde yatırım yapılabilirliği konusunda Artvin İli için yeni bir imaj oluşturulması, orta ve uzun dönemde ise ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli işletmelere dayanan daha fazla istihdam ve katma değer sağlayan, teknolojik gelişmelere ayak uyduran ve rekabet edebilir bir sanayi yapısının oluşturulması gerekmektedir.

Artvin İli'nde tüm sektörleri ve özellikle de sanayi sektörünü canlandırmak ve sektör faaliyetlerine süreklilik kazandırabilmek için öncelikli olarak yapılması gereken, müteşebbisler ve sermaye sahiplerinin zihninde Artvin'e ilişkin var olan olumsuz imajın ortadan kaldırılmasıdır. Sanayileşme sürecinde başlıca darboğazlar olan İlin coğrafi konumu dolayısıyla hammadde ve tüketim merkezlerine uzaklığı ve topografik yapısına bağlı bir takım olumsuzlukların gözardı edilmesi ya da bunlara müdahale edilmesi mümkün olmayabilir. Ancak bu noktada izlenmesi gereken geleceğe dönük temel strateji; İlin sanayi sektörü özelinde sahip olduğu; zayıf yönler, tehditler ve darboğazları imkanlar ölçüsünde olumluya çevirmek, buna karşılık, kuvvetli yönler, fırsatlar,

avantajlar ve potansiyelleri de olabildiğince öne çıkararak, İli müteşebbisler ve sermaye sahipleri için çekim merkezi haline getirmektedir.

Bu temel stratejiden hareketle, Artvin İlinin sektördeki yeni imajının oluşturulmasında; öncelikle organize sanayi bölgesi ya da küçük sanayi siteleri kurularak sanayi tabanının sağlanması gerekmektedir. Ardından, sanayi sektörü açısından İlin sahip olduğu potansiyellerin kapsamlı bir şekilde envanterinin yapılması, söz konusu potansiyellerden hareketle yatırım kararlarının verilmesi gerekmektedir.

Tüm bu tespitlerden hareketle, gelecek 20 yıllık dönemde (2004-2024) sanayi sektörünün vizyonu şu şekilde belirlenmiştir:

- Güçlü bir sanayi tabanına sahip,
- Doğal kaynak potansiyellerini olabildiğince değerlendiren,
- Özellikle Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerinden gelen/gelecek talepleri karşılamaya yönelik yatırımlar yapan,
- Rekabet gücü yüksek, ar-ge faaliyetlerine önem veren, teknolojik gelişme ve yenilikleri izleyen, çevreyi kirletmeyen,
- Daha fazla istihdam ve katma değer oluşturarak Artvin İlinin gelişmesine daha çok katkı sağlayan bir sanayi sektörü.

5.1.1 Artvin İlinde Sanayinin Gelişme Süreci

İlde sanayinin sürdürülebilir gelişiminin üç aşamada sağlanması öngörülmektedir. Bunlar sırasıyla; Başlangıç Aşaması (2005-2010), Gelişme Aşaması (2011-2016) ve Hızlı Gelişme Aşaması (2016 sonrası) olarak belirlenmiştir. Söz konusu aşamalara ilişkin temel hedefler ve bu hedefleri destekleyici nitelikteki başlıca stratejiler aşağıda özet olarak sunulmaktadır.

Başlangıç Aşaması (2005-2010)	Gelişme Aşaması (2011-2016)	Hızlı Gelişme Aşaması (2016 sonrası)
Sanayi sektöründeki mevcut yatırımların iyileştirilmesi, güçlü bir sanayi tabanı oluşturulması ve sektördeki darboğaz ve sorunlar çözümlenerek gelecekte yapılacak yatırımlar açısından İlin cazip bir konuma getirilmesi bir başka ifadeyle yatırım ortamını iyileştirici tedbirlerin alınması	Verimlilik ve rekabet gücü yüksek, KOBİ niteliğinde yeni imalat sanayi işletmelerinin kurulması ve geliştirilmesi	Sanayi sektörünün İl ekonomisinin gelişiminde itici bir güç haline gelmesi ve sürdürülebilir bir sanayileşmenin sağlanması
Artvin İlinin sanayi sektörü açısından sahip olduğu kuvvetli yönler, fırsatlar, avantajlar ve potansiyelleri olabildiğince öne çıkararak, sektörün girişimci ve sermaye sahipleri için cazip hale getirilmesi,	Doğal kaynaklara (özellikle maden ve orman kaynaklarına) dayalı sanayi potansiyelinin harekete geçirilmesi, Devletin yatırımcı olmaktan ziyade, gelecek vadeden sektörlerle destek ve teşviklerini	Özel sektörün öncülüğünde ve çevresel duyarlılığı yüksek işletmelerden oluşan bir sanayi, AR-GE faaliyetleri sayesinde teknolojik gelişme ve yenilikler ile tüketici istek ve

<p>Yerel yönetimler ve ticaret sanayi odaları başta olmak üzere, özel sektör, sivil toplum ve araştırma kuruluşları ile halkın İl sanayinin geliştirilmesi konusunda işbirliği içinde olması ve hep birlikte yatırım yapılabilirliği açısından Artvin İli için olumlu bir imajın oluşturulmasına katkı sağlanması,</p> <p>Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri ile sanayi alt yapısının güçlendirilmesi,</p> <p>Üretim faaliyetlerinin özellikle ihracata dönük planlanması,</p> <p>Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin sermaye ve finansman sorunlarının çözümü,</p> <p>Nitelikli ara işgücü teminindeki darboğazların aşılması, istihdamın artırılması,</p> <p>Atıl kapasitelerin harekete geçirilmesi, kurulu kapasitelerden tam olarak yararlanılması.</p> <p>Devletin sanayinin gelişmesi önündeki kurumsal, finansal ve mevzuat engellerini kaldırması ve desteklerini sürdürmesi.</p>	<p>sürdürmesi,</p> <p>Yapılacak olan yatırımlarda; ana sanayi-yan sanayi ilişkilerinin ve mevcut sanayi yatırımlarının da göz önünde bulundurulması,</p> <p>Yeni kurulacak işletmelerin belli yerlerde toplanması sağlanarak bilginin yanı sıra üretim araç ve gereçlerinin ortak kullanımının da sağlanması,</p> <p>Üretilecek ürünlerin yerel değil, uluslararası pazarlarda rekabet edebilecek düzeyde olması,</p>	<p>ihtiyaçlarını sürekli olarak izleyen ve ön planda tutan bir sanayi yapısının oluşturulması,</p> <p>Ana sanayi-yan sanayi entegrasyonunun sağlanması,</p> <p>İşletmeler arası stratejik işbirliklerinin kurulması,</p>
---	---	--

5.1.2 Stratejik Hedeflere Ulaşmak İçin Yapılması Gerekenler*

- Genel anlamda ülkelerin, dar anlamda bölgelerin ekonomik gelişmelerini belirleyen temel öge, sahip olunan ekonomik kaynaklardır. Artvin'in sahip olduğu en önemli ekonomik kaynaklar; yer altı zenginlikleri, doğal, tarihi ve kültürel değerleri ve insan kaynaklarıdır. Bu değerlerin bölge ekonomisine istenilen ölçüde katkı sağlaması ve finansal bir birikim meydana getirebilmesi açısından miktar ve niteliğine yönelik tespitlerin zenginleştirilmesi faydalı olacaktır.
- Genel olarak bir il ya da bölge düzeyinde sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında, orada mevcut ya da kurulması düşünülen sanayi tesislerinin çevreyi kirletmeden yapılandırılması esastır. Bir başka ifadeyle, çevreyi kirletme pahasına değil, çevreyi de koruyarak sanayileşmeyi gerçekleştirmek temel ilke olmalıdır.
- İl genelinde sosyo-ekonomik canlanmayı sağlamak, mevcut potansiyelleri değerlendirmek ve sanayi sektöründe faaliyet gösteren tüm işletmeleri belli

* Bu bölümdeki eylem önerileri; Eser (2003) ve Şimşek (2004)'in çalışmalarından önemli ölçüde faydalanılarak geliştirilmiştir.

bölgelerde toplayabilmek için öncelikle yapımı devam eden Küçük Sanayi Siteleri'nin bir an önce kredi ve alt yapı sorunlarının giderilerek bir ana önce tam randımanla hayata geçirilmesi, orta ve uzun vadede ise il genelinde sanayileşme sürecinin seyri de dikkate alınarak en az bir adet Organize Sanayi Bölgesi kurularak, ilde zayıf olan sanayi tabanının güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

- Kurulacak sanayi sitelerinin, özellikle çevresel açıdan tehlike doğurmayacak şekilde yapılandırılmasına özen gösterilmelidir. Bu kapsamda, sitelerde; su arıtma, emisyon azaltma ve katı atık bertarafı yatırımları yapılmalı ve desteklenmelidir.

Gelişme aşamasında olan yörede, İl dışından gelecek olan sermaye en kısa sürede en fazla kar etmeyi hedefleyecektir. Bu nedenle, özellikle Artvin'deki yerel sermayenin sanayi yatırımlarına girişmesi özendirilmeli ve ilgili kuruluşlar birbirine destek olmalıdır. Ayrıca, ildeki KOBİ'lerin sermaye yapılarının güçlendirilmesi ve kredi temini imkanları kolaylaştırılması sağlanmalıdır.

Artvin İlinin sanayileşme sürecinde, sanayinin yer seçimi ve kuruluşunu engelleyen coğrafi konum ve topografik yapı dolayısıyla İlin sahip olduğu dezavantajları ortadan kaldırmak mümkün olmadığına göre, özellikle uygun yatırım alanları için yerli ve yabancı sermayenin yatırım yapması özendirilmeli ve teşvik edilmelidir. Bu kapsamda, özellikle Artvin'den elde edilen gelirlerin yine Artvin'de yeni yapılacak yatırımlara kaynak oluşturmaya öncelik verilmelidir.

- Özellikle İl genelindeki mevcut müteşebbis ve girişimlerin kamu destek ve teşviklerinden zamanında ve yeterli miktarda yararlanabilmesi için, başta ticaret ve sanayi odaları olmak üzere ilgili birimler tarafından söz konusu destek ve teşvikler ve bunlara ilişkin değişiklikler takip edilerek ilgililer periyodik olarak bilgilendirilmelidir.
- İlin gerek sanayi ve gerekse ticaret sektörünün gelişmesinde, BDT Ülkelerine yapılan ve yapılacak olan ihracatın da önemli bir paya sahip olduğu göz önünde bulundurularak, küçük ve orta ölçekli işletmeler faaliyet alanları itibariyle bir araya gelip, dış pazarlara yönelik ihracat şirketleri oluşturmalarıdır.
- Yatırım kararlarında, İlin ve yörenin karşılaştırmalı üstünlükleri de göz önünde bulundurularak, tarımsal sanayi ürünleri dışında diğer sektörlerde de yatırım yapma imkanları araştırılmalıdır.

İl genelinde sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde; bilgi, eğitim, araştırma-geliştirme faaliyetlerine önem verilmelidir. Bu kapsamda, KOSGEB gibi kurumlarla İlde faaliyet gösteren ticaret ve sanayi odaları ya da yerel yönetimlerin işbirliği programları geliştirip uygulamaları gerekmektedir.

- İlin özellikle hammadde kaynaklarına uzak oluşu, yerel kaynakları değerlendirmeye dönük işletmeleri öne çıkarmaktadır. Bu noktada, başta doğal kaynaklar olmak üzere yerel hammadde kaynaklarını (orman ve maden gibi) işleyen işletmelerin en fazla katma değer oluşturacak şekilde yapılandırılmaları sağlanmalı, ayrıca işletmelerde ürün çeşitlenmesine de

gidilmelidir.

- İlin en önemli sanayi tesisi konumunda olan KBİ A.Ş.'nin yıllara göre üretim düzeyi incelendiğinde, rezerv ve tenörün düşme eğiliminde olduğu görülmekte olup, bu durumda işletme yakın bir gelecekte faaliyetlerine son verme durumuyla karşı karşıya kalacaktır. Artvin İli ve ülke madenciliği için son derece olumsuz sonuçlara neden olacak bu durumun engellenebilmesi için, kısa vadeli bir çözüm olarak Artvin Cerrattepe mevkiinde çıkarılacak olan yüksek tenörlü bakır cevherinin taşınarak düşük tenörlü Murgul cevheriyle parçalanıp söz konusu tesislerde işlenmesi düşünülebilir. Bu süreçte, zaman kazanılarak ve tesisin de atıl kalması önlenerek yörede maden arama çalışmaları sürdürülebilir. Eğer yörede tesiste işlenecek özellikte cevher bulunamaz ve tesisin kapatılması kaçınılmaz olursa, tesisin değer kaybına uğramaması için hemen koruyucu bakım çalışmaları yapılmalı ve daha sonra başka madencilik kuruluşlarınca değerlendirilme imkânları araştırılmalıdır. Ya da KBİ AŞ bina ve sosyal tesislerinde, bir eğitim kompleksi veya rehabilitasyon merkezi kurulması alternatifini de düşünülmelidir.
- Yakın gelecekte dış ticarete BDT ülkelerinin önemli bir pazar oluşturabileceği gerçeği de göz önünde bulundurularak, dış pazarlara açılmada olabildiğince çaba harcanmalıdır.
- Artvin ili için muhtemel sanayi yatırımlarının tespitinde bu çalışmada da yer verilen, İle yönelik farklı yıllarda hazırlanmış olan Uygun Yatırım Alanları Araştırmalarından istifade edilmelidir.
- İlin gelişmesinin sağlanmasında, sanayi gelişim stratejilerinin temelinde teknolojik gelişmeleri izlemenin ve uygulamanın yanı sıra istihdam sağlama da önemli bir ilke olmaktadır. Ancak, sanayi sektöründeki işletmelerin verimli ve rekabet edebilir bir yapıda olması için, nitelikli eleman istihdamı önem kazanmaktadır. Bu noktada, KOSGEB'in imalat sanayiinde faaliyet gösteren KOBİ'lere sağladığı İstihdam Desteği Programı kapsamındaki geri ödemesiz parasal desteklerden, ticaret ve sanayi odaları aracılığıyla Artvin İlinde faaliyet gösteren işletmeler de yararlanmalıdır.

Artvin İli'nde istihdamı artırmak ve işgücü verimini yükseltmek amacıyla, Bolu İl Gelişme Planı Sanayi Sektörü Raporu'nda (Eser, 2003) sıralanan şu hususlar üzerinde özellikle durulmalıdır:

- Öncelikle, il sanayiinin talep ettiği işgücü profili ve nitelikli eleman açığı olan sektörler belirlenmelidir.
- Mesleki ve teknik eğitim geliştirilmeli; sanayiinin değişen ve çeşitlenen taleplerini karşılamaya yönelik yeni eğitim programları tasarlanmalıdır.
- Nitelikli eleman yetiştirmek için beceri eğitimi yaptıran ve istihdamı artıran işyerlerine devlet destek ve yardımı (vergi, KDV ertelemesi veya muafiyeti) sağlanmalıdır.
- Özel sektörün mesleki ve teknik öğretim kurumu açma ve işletmeleri özendirilmelidir (vergi indirimi, arsa tahsisi vb.).

- Mesleki ve teknik eğitim kurumlarında öğretim gören öğrenciler özendirilmelidir (sübvansiyonlu öğrenim kredileri vb.).
- Gençler için eğitim yardımları, işyerlerine işe başlatma yardımları ve meslek geliştirme kredileri sağlanmalıdır.
- İşgücü üzerindeki vergi yükünün azaltılması, yeni işçi istihdamı ve girişimciliğin özendirilmesi ve insan kaynaklarına yatırımın teşvik edilmesine yönelik olarak daha istihdam dostu vergi sistemi uygulanmalıdır.
- İlin ekonomik ve sosyal kalkınmasının hızlandırılması için, inşaatları devam eden ve ileride yatırım programına alınacak olan küçük sanayi sitelerinin bir an önce bitirilmeleri ve diğer devam etmekte olan baraj, HES ve baraj inşaatları sonrası yeniden şekillenecek olan karayollarının yanı sıra deniz ve hava yolu ulaşımı gibi sosyal ve fiziki alt yapı yatırımlarının en kısa sürede yeterli düzeye getirilmeleri gerekmektedir.

5.2 Artvin İli İçin Uygun Yatırım Alanları / Proje Konuları

Bu bölümde, Artvin İlinin mevcut durumu ve potansiyelleri çerçevesinde, sanayi sektörünün de gelişmesine katkı sağlayabilecek ve İlde gerçekleştirilmesi mümkün alternatif yatırımlar / proje konularının biraz daha somut olarak ortaya konması amaçlanmakta olup, bu amaçla birebir örtüşen ve daha önce Artvin İli için Türkiye Kalkınma Bankası AŞ tarafından hazırlattırılan Uygun Yatırım Alanları Araştırması, bu amaca ulaşma noktasında önemli bir kolaylık sağlamıştır. Böylece Artvin ili için önemli yatırım alanları / proje konuları, Şimşek (2004) tarafından hazırlanan söz konusu araştırmanın ilgili bölümlerinden bu çalışmaya uyarlanmıştır.

Artvin İli Uygun yatırım Alanları Araştırması'nda, uygun yatırım alanlarının tespitinde, il ekonomisinde gerek istihdam ve gerekse katma değer oluşturma açısından önemli bir yeri olan tarım sektörü ile sanayi ve hizmet sektörleri esas alınmıştır. Buna göre, Artvin İlinin doğal kaynak potansiyelleri de göz önünde bulundurularak; yatırımlar doğal kaynak potansiyelini değerlendirmeye yönelik yatırımlar ve talebi karşılamaya yönelik yatırımlar olarak olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. Yatırımlara geçmeden öncelikle yatırımları değerlendirmede kullanılan kriterlere değinmek faydalı olacaktır.

5.2.1 Uygun Yatırım Alanlarını Değerlendirme Kriterleri

Artvin ili için önerilen yatırım konularının değerlendirilmesinde; tarım ve sanayi sektörüne yönelik olmak üzere iki ayrı değerlendirme kriteri uygulanmıştır.

Tarım sektörü için önerilen yatırım konuları;

- Pazar Olanakları,,
- Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık,
- Taşıma,
- İşgücü,
- Enerji, Yakıt ve Su,
- Arazi Durumu,
- Sosyal ve Kültürel Çevre,
- İklim Koşulları,

- Özendirme Önlemleri ve
- Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı ve Finansman Olanakları

olmak üzere 10 faktör üzerinden değerlendirilmiştir. Her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı; 1-3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Sanayi sektörü için önerilen yatırım konuları ise;

- Pazar Olanakları ve Yakınlık,
- Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık,
- Taşıma,
- İşgücü,
- Enerji, Yakıt ve Su,
- Arazinin Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti,
- Sosyal ve Kültürel Çevre,
- İklim Koşulları,
- Artıkların Atılması,
- Özendirme Önlemleri,
- Yan Sanayiye Yakınlık,
- Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Personelin Sağlanması,
- İletişim İmkanları,
- Toplam Yatırım Tutan,
- İşletme Sermayesi İhtiyacı, Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizmetlerinden Yararlanma ve
- Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)

gibi 16 faktör üzerinden değerlendirilmiştir. Yine her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı; 1-3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Ayrıca önerilen yatırım konuları kendi içlerindeki görece üstünlüklerini yansıtmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir;

A Grubu: Gerek talep-pazar-kaynak, gerekse yatırım boyutları, kârlılık ve risk derecesi bakımından sorunlu bulunmadığı düşünülen girişim alanlarını kapsamaktadır.*B Grubu:* Bölgesel olanaklar ve hazırlık derecesine göre birinci gruptaki yatırımlar gibi sorunsuz konular olarak düşünülmeyle birlikte kuruluş yeri, pazarlama, kapasite, işgücü vb. unsurlar açısından daha ayrıntılı çalışmayı gerektiren girişim alanlarını kapsamaktadır.

C Grubu: Bölge ve ülkenin gereksinim duyabileceği, girdi çıktı değerlendirilmesi bakımından anlamlı potansiyel gösteren yatırım alanlarıdır. Ancak, bölgede belirli bir altyapı ile ekonomik oluşum ve gelişmelere bağlı olarak öteki gruplara oranla daha ciddi hazırlık dönemi gerektiren girişim alanlarını kapsamaktadır.

Buna göre;

Tarım sektörü için;

0- 120 arası puan C Grubu

121 – 160 arası puan B Grubu

161 – 200 arası puan A Grubu

Sanayi ve hizmetler sektörü için;

0- 150 arası puan C Grubu

151 – 200 arası puan B Grubu

201 – 250 arası puan A Grubu

yatırım konularını ifade etmektedir.

5.2.2 Uygun Yatırım Konuları / Projeleri

Artvin için uygun yatırım konuları önerilirken, öncelikle Artvin'deki doğal kaynak potansiyeli göz önünde tutulmuştur. Tarım, yer altı (maden kaynakları) ve yer üstü varlıklardan (orman varlığı) meydana gelen doğal kaynak potansiyeli, öncelikle ve kolaylıkla değerlendirilebilecek kaynakları oluşturur. Artvin İli ekonomisinde tarım ve hayvancılık sektörünün ağırlığı da dikkate alındığında, doğal kaynak potansiyeline öncelik verilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Yatırım alanları önerilirken değerlendirilen diğer kriterler ise, bölgedeki sanayiinin ileri ve geri entegrasyonuna ilişkin yatırımlar ile özellikle Sarp Sınır Kapısı vasıtasıyla Artvin üzerinden gerçekleştirilen dış ticarete konu olun bazı tüketim mallarının üretimine yönelik yatırımlar olmuştur.

Ön araştırmalar, yerinde yapılan incelemeler ve gerek Artvin'deki ilgililerle gerekse sektör uzmanlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda Artvin'e yönelik olarak 28 adet yatırım konusu önerilmiştir. Artvin İli için önerilen yatırım konuları aşağıda verilmektedir.

5.2.2.1 Doğal Kaynak Potansiyelini Değerlendirmeye Yönelik Yatırımlar

Artvin'de doğal kaynak potansiyelini meydana getiren tarım, hayvancılık, ormancılık ve madencilik sektörlerine dayalı olarak yapılabileceği öngörülen yatırım konuları aşağıdaki gibidir.

5.2.2.1.1 Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Yapılabilecek Yatırımlar

Türkiye nüfusunun yaklaşık %35'i kırsal kesimde yaşamakta ve çalışan nüfusun yaklaşık %48,4'ü tarımda istihdam edilmektedir. 2001 yılı itibariyle GSMH'nin % 12,1'ini oluşturan tarım sektörü ayrıca gıda maddeleri talebinin önemli bir kısmını karşılamaktadır.

Türkiye'de hayvancılık sektörünün Milli Gelir içindeki payı %6, kırsal gelirler içindeki payı ise %25 civarındadır. Hayvancılıkta ileri gitmiş ülkelerde ise bu oran %60-80'ler seviyesindedir. Ülkemizde hayvancılığın Milli Gelire olan katkısı ve gelirler içinde

aldığı pay dikkate alındığında, bu sektörün önemi ve mevcut potansiyelinin iyi değerlendirilemediği anlaşılmaktadır. Ülkemiz hayvan varlığının çokluğuna rağmen birim başına verimlilik oldukça düşüktür.

Ülkemizde artan nüfusun meydana getirdiği talep ve yükselen sosyo-ekonomik refah düzeyi hayvansal protein üretiminin artırılmasını gerekli kılmaktadır. Aynı zamanda dış pazar potansiyelinin de bulunması hayvancılığın önemini daha da artırmaktadır.

Başlıca hayvancılık faaliyetleri; büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık ve su ürünleri yetiştiriciliğidir. Hayvansal proteinin dolayısıyla hayvansal üretimin artırılmasında hayvan varlığı yanında, birim hayvandan elde edilen verim de oldukça önemlidir. Hayvansal ürünlerin üretiminde mevcut ihtisaslaşmış işletmelerin miktarının yetersizliği ve daha çok hayvansal ürünlerin üretiminin bitkisel üretimle birlikte yapılması, birim hayvan başına düşen verimi etkilemekte, hayvansal üretim potansiyelinin yeterince değerlendirilmesine olanak vermemektedir. Birim başına verimi etkileyen diğer önemli etkenler ise; hayvanların büyük bir bölümünün düşük verimli yerli ırklardan oluşması, yem üretiminin yetersizliği, yem fiyatları ile ürün fiyatları arasındaki dengesizlik, hastalıklarla mücadelenin yetersizliği, pazarlama zincirinin uzunluğu ve örgütlenmenin eksikliğidir.

Nüfusunun %56,1'i kırsal kesimde yaşayan Artvin'de, iktisadi faal nüfusunun %60,9'u tarım sektöründe istihdam edilmektedir. İlde tarıma elverişli arazi miktarı oldukça sınırlı olup, il topraklarının sadece %4,5'inde ekim-dikim faaliyeti gerçekleştirilmektedir. Türkiye büyükbaş hayvan varlığının % 6,3'ünü ve küçükbaş hayvan varlığının % 4,3'ünü oluşturan Artvin ilinde, tarımsal hasıla (cari fiyatlarla) toplam il hasılasının % 19,9'unu, Karadeniz Bölgesi tarımsal hasılasının %2,69'unu ve Türkiye tarımsal hasılasının ise ancak % 4,5'ini oluşturmaktadır.

Artvin'de tarım ve hayvancılık sektöründe verimliliği ve üretimi artırmak amacıyla dokuz yatırım konusu önerilmiştir. Bu yatırım konuları şöyledir:

- Arıcılık ve Saf Kafkas ana arı üretimi,
- Et besiciliği,
- Gökkuşluğu Alabalığı üretimi,
- Kaba yem üretimi (yonca, korunga, fiğ),
- Kafes balıkçılığı,
- Kültür Cevizi ve kestane yetiştiriciliği,
- Organik tarım ürünleri üretimi (kapari, ayı üzümü, çay, fındık, mandalina, portakal, kivi, ahududu, böğürtlen, kokulu üzüm, kestane, vb.),
- Seracılık (sebze ve kesme çiçek yetiştiriciliği),
- Süt sığırcılığı,

Organik (ekolojik) tarım, ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemidir. Organik tarım esas itibarıyla sentetik kimyasal ilaçlar ve gübrelerin kullanımının yasaklanmasının yanında; organik ve yeşil gübreleme, münavebe, toprağın muhafazası, bitki direncini artırma, parazit, parazitoit ve predatörlerden yararlanmayı tavsiye eden ve bu olanakların kapalı bir sistemde oluşturulmasını talep eden bir sözleşmeli üretim sistemidir.

Ülkemizde 11 Temmuz 2002 tarih ve 24812 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Organik Tarım Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” gereği organik tarım uygulamalarına başlanmıştır. Bir ürünün organik olabilmesi için, mevcut yönetmelik gereğince, ekolojik tarıma uygun olarak yetiştirildiğinin, satın alma, depolama, işleme, paketlenme ve satış aşamalarında da ekolojik yöntemlere göre uygun işlem gördüğünün bağımsız bir kontrol ve sertifikasyon kuruluşu tarafından denetlenip onaylanması gerekmektedir.

Halen ülkemizde üretilen organik ürünlerin %90’dan fazlası ihraç edilmektedir. Üretilen ürünlerin büyük kısmı ise kuru ve kurutulmuş ürünlerdir. En önemli yurtdışı pazarlar başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkeleri, Japonya ve ABD’dir. Dünyada gittikçe gelişen organik üretim ve tüketimine paralel olarak ülkemizde iç pazarda da tüketicilerin bilinçlenmesine paralel olarak büyük artışlar meydana gelmesi beklenmektedir. Türkiye’nin organik tarım ürünleri ihracatı 1996 yılında miktar olarak 3.678 ton ve değer olarak yaklaşık 8 milyon dolar iken, 2003 yılında miktar olarak 21.083 ton ve değer olarak yaklaşık 37 milyon dolara ulaşmıştır. Ülkemizde yüze yakın çeşit organik ürün üretilmektedir ve çoğunluğu yöresel tarım ürünleridir.

Artvin ilinde birçok bitkinin gen kaynağı olup, tür ve çeşit bazında oldukça geniş bitkisel üretim potansiyeline sahiptir. Tarım alanlarının kırık ve çok parçalı olmasının gereği tarımsal mücadele ilaçları yoğun bir şekilde kullanılamamaktadır. Bu nedenle ekolojik denge fazla zarar görmemiştir. Bu bakımdan organik tarım ürünlerinin üretilmesi ve geliştirilmesine yönelik projelerin ilde başarıya ulaşma şansı oldukça yüksektir. Organik olarak üretilecek alternatif ürünler arasında; fındık, ahududu, böğürtlen, ayı üzümü, kivi, kapari, doğal çiçek soğanları ve doğal ortamda bulunan, ancak bugüne kadar değerlendirilmesi yapılmamış olan bölgeye has aromatik ve tıbbi bitkiler sayılabilir.

Organik tarım üretiminde önemli olan yörenin, ekolojisine uygun ürünün pazar durumu da dikkate alınarak belirlenmesidir. Ürüne karar verildikten sonra sertifika kuruluşlarıyla bağlantıya geçilerek ekolojik tarım metotları ile üretim gerçekleştirilmelidir. Yatırım maliyetleri, ürünün birim fiyatı ve üretim kapasitesine göre farklılık göstermektedir. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı’nın tebliğine göre söz konusu yatırım için cari faiz oranlarından %60 daha ucuz kredi kullanılması söz konusu olacaktır.

Seralar, iklime bağlı kalınmadan, bütün yıl boyunca ekonomik olarak bitkisel üretim (sebze, meyve, çiçek) yapılabilen cam, plastik, vb. ışık geçirebilen malzeme ile örtülerek değişik biçimlerde inşa edilen, yüksek sistemli ve tüm iklim elemanlarının denetimine olanak sağlayabilen örtü altı yetiştiriciliği tesisleridir.

Türkiye’de, 2001 yılı itibarıyla, 60.151 dekarı cam, 149.780 dekarı plastik örtü altı, 171.235 dekarı alçak tünel ve 50.221 dekarı yüksek tünel olmak üzere, toplam 431.387 dekar alanda sera uygulaması yapılmaktadır. Artvin genelinde ise toplam 197 adet serada, yaklaşık 59 dekar alanda plastik sistem seracılık yapılmaktadır. 2001 yılında bu seralarda toplam 1.109 ton sebze üretilmiş olup, il sebze üretiminin %9,8’ini oluşturmaktadır.

İlin sebze üretimine ayrılan alanların sınırlı ve çok parçalı olması, daha da önemlisi yörede uygulanan baraj projeleri nedeniyle Çoruh Nehri havzasındaki verimli

toprakların sular altında kalacak olması nedeniyle, birim alandan daha fazla verim almaya yönelik projeler daha da önem kazanmaktadır. Artvin için, üretimde kalite ve standardizasyonu sağlayabilmek için tüm iklim ve besin elemanları kontrol altında tutulan ve fazla toprağa ihtiyaç duymayan, seracılık modelinin sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilebilecek yatırım konusu olduğu düşünülmektedir. Bu konuda İl Özel İdaresinin ve İl Tarım Müdürlüğünün tecrübeleri seracılık açısından önemli avantaj teşkil etmektedir. Sera işletmeciliğini kısıtlayıcı en önemli etmen, bitkinin gelişimine en uygun sıcaklığı sağlamak için katlanılan maliyettir. Serada üretilmesi uygun olan sebzeye ilişkin ayrıntılı pazar araştırması yapılmalıdır.

Artvin ilinin iklimi ve toprak yapısı özellikle kestane ve cevizin yetişmesine uygundur. Halen ilde bu tür meyvelere yönelik olarak orman köylüleri ve çiftçilerinin gelirini artırmak amacıyla Artvin Orman Bölge Müdürlüğü tarafından projeler yürütülmektedir. İlde kestanenin doğal olarak yetiştiği alanlar Arhavi, Hopa, Borçka ve Murgul ilçelerindeki 21.000 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Doğal ortamda yetişen kestane ağaçlarının kaliteli kestane filizleriyle aşlanarak hasadın daha erken yapılması sağlanabilmektedir. İlde Ardanuç, Şavşat ve Yusufeli ilçeleri de ceviz üretimi için potansiyel alanlar oluşturmaktadır. Aşılı ceviz fidanlarıyla yüksek verimli ve erken hasat imkanı sağlayan ceviz üretim alanlarının oluşması hedeflenmektedir.

Artvin'de su ürünleri üretimi açısından önemli bir potansiyel bulunmaktadır. Mevcut kaynak suları, Çoruh Nehri besleyen kaliteli ve yeterli akarsular tatlı su balıkçılığının geliştirilmesinde olumlu etki yapmaktadır. Ayrıca Çoruh Nehri üzerinde yapımı devam eden ve yapılacak olan barajların tamamlanması da kafes balıkçılığı için iyi bir potansiyel doğuracaktır. Önerilen gökkuşağı alabalık türü farklı sıcaklıklara, dar alanda kapalı tutulmaya, tuzluluğa ve nüfus yoğunluğuna dayanabildiğinden kültür balıkçılığı için en uygun türdür. Son zamanlarda özellikle alabalık üretim projeleri hız kazanmakla beraber, mevcut su potansiyeli yeterince değerlendirilememektedir. İlin bütün ilçelerinde alabalık üretim tesisi bulunmaktadır. Halen yıllık alabalık üretimi 450-500 ton/yıl civarındadır. İlin sahip olduğu su kaynaklarının daha etkin olarak değerlendirilmesi açısından önerilen kültür balıkçılığı, yatırım maliyeti de dikkate alındığında ilde sorunsuz olarak gerçekleştirilebilecek yatırım konuları arasında yer almaktadır. Yatırımın yapılıp yapılmaması kararında, balık yemi fiyatları ile balık fiyatlarına ilişkin beklentiler etkili olacaktır.

Artvin ili tarımsal faaliyetleri içinde hayvancılık, aile bütçesine katkı sağlaması açısından, önemli bir yer tutmakla birlikte yıllardan beri geleneksel yöntemlerle bitkisel üretimin yanında ikinci bir faaliyet kolu olarak yürütülmüştür. Tarımsal verimliliğin düşüklüğü, bitkisel üretimin tek ürüne (çay) dayalı olarak yapılması, ekim-dikim yapılabilen alanların arazi yapısından dolayı sınırlı olması gibi nedenlerle özellikle kırsal kesimden şehir merkezlerine ve İl dışına genç erkek nüfusun göçü önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Göçü önlemek, mevcut iklim ve geniş mera alanlarından yararlanmak açısından hayvancılık yatırımları il açısından önem taşımaktadır. Son yıllarda hayvan ıslahına yönelik yürütülen çalışmalar sonucu, özellikle Artvin'in iklim ve mera koşullarına uygun melez ırkın yaygınlaştığı görülmektedir. Sığır popülasyonundaki genotip değişmeden dolayı birim başına düşen et ve süt verimlerinde de artışlar izlenmiştir. Artvin için önerilen damızlık et ve süt sığırcılığı projesi, ilde sığır yetiştiriciliğine yönelik mevcut olan altyapının daha iyi değerlendirilmesi ve hayvancılığın geleneksel yapıdan kurtarılarak daha pazara dönük bir yapıya kavuşturulmasını sağlamaya yöneliktir. Damızlık süt sığırı yetiştiriciliği

kapsamında en az 10 büyükbaş hayvanı olan yetiştiricilere, Ziraat Bankası tarafından tarımsal kredi için uyguladığı cari faiz oranından %40 indirimli oranda kredi kullandırılmaktadır.

Kaba yem üretimine ilişkin projenin amacı; tarıma elverişli olduğu halde kullanılmayan tarım arazileri üzerinde yem bitkileri üretiminin teşvik edilmesi, ilin kaliteli kaba yem açığının kapatılarak gelecekte ihtiyaç duyulacak kaba yem ihtiyacının karşılanabilmesi, çayır ve meralardaki erken otlatmanın önlenmesi, yabancı otlarla etkin mücadelenin yapılması, toprakta verimliliğin ve sürekliliğin artırılması, bozulan çayır ve meraların ıslahının yapılması ve tarla ziraati içinde yem bitkileri ekim alanının artırılması için yonca, korunga, çayır üçgülü ve macar fiği bitkilerinin buğdaygillerle karışık ekilip ot üretilmesidir. Kaliteli kaba yem üretiminin artırılması ile üretim masraflarının azalarak hayvancılığın ve hayvansal üretimin sürdürülebilirliğine katkı sağlanmış olacaktır.

Artvin ili zengin nektar kaynakları nedeniyle arıcılık faaliyetleri için uygun ortam sağlamaktadır. Artvin ili hayvancılığında arıcılık faaliyetinin önemli bir yeri vardır. Arıcılık ve bal üretimine uygun zengin flora ve fauna kaynakları yanında, komşu il Ardahan'la beraber Artvin ilinin Saf Kafkas Ana An Irkı Gen Merkezi olması, arıcılık faaliyetinin önemini daha da artırmaktadır. İl arıcılığı yıllar itibariyle gerek miktar gerekse yeni tip kovan arıcılığa geçme yönünde önemli gelişmeler göstermiştir. Özellikle yerel yönetimlerin arıcılığı teşvik etme çabaları kovan sayısının artmasına sebep olmuştur. Ancak bu çabalara rağmen ilin Türkiye arıcılık ve bal üretimindeki payı halen %1,3 seviyesindedir. Bu durum ilde potansiyel olmasına rağmen yeterli üreticinin bulunmadığını göstermektedir. Mevcut bal üretiminin daha da artırılması amacıyla önerilen arıcılık faaliyeti, yatırım tutarının düşüklüğü de dikkate alındığında Artvin için cazip yatırım konuları arasında yer almaktadır.

5.2.2.1.2 Orman Ürünleri Sanayiinde Yapılabilecek Yatırımlar

Artvin orman varlığı bakımından ülkemizin zengin illerinden birisidir. İl topraklarının %53'ünü orman ve fundalık alanlar oluşturmaktadır. Ayrıca ilin Kafkasya, Rusya ve Ukrayna'dan elde edilecek olan hammaddeye yakınlığı da ağaca dayalı ürün imalatının gelişiminde önemli bir avantaj olarak görülmektedir. Mobilya ve diğer ağaca dayalı ürünlerde bölgesel pazarın yanında en büyük pazar Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleridir. Üreticilerin karşılaşacağı en büyük sorunlar arasında eğitimli eleman sıkıntısı ve pazarlama organizasyonu gelmektedir. Artvin'de ormana dayalı ürünler sanayiinde yapılabileceği uygun görülen 3 adet yatırım konusu belirlenmiştir.

- Gömme taban döşemesi,
- Modüler mobilya üretimi,
- Odun briketi üretimi,

Gömme taban döşemesi yatırımında girdi olarak kalas kullanılmaktadır. Nihai ürünlerin dekoratif ve işlevsel özellikleri önem taşıdığından, bu ürünler için özellikleri olan ağaçlar kullanılmaktadır. İlden veya çevreden hammadde temininde güçlüklerle karşılaşılacağı düşünülmektedir.

Mobilya üretim tesisi, belirlenecek ürüne göre bölgedeki lif yonga levha üretim tesislerinden temin edilebilecek yonga levhalarla mevcut orman varlığından veya ithalatta elde edilecek masifin kullanılmasıyla gerçekleştirilebilecek bir yatırım

konusudur. Önemli olan, yapılacak pazar araştırmasına göre üretilecek ürün çeşidinin iyi belirlenmesidir.

Odun briketi üretimi, doğrama ve mobilya üretim tesislerinin artıkları olan talaşın değerlendirilmesine yönelik bir yatırım konusudur. Gerek ilde gerekse çevre illerde birçok doğrama ve mobilya üretim tesisinin faaliyette bulunduğu dikkate alındığında, gerekli hammadde temininde zorlukla karşılaşılacaktır.

5.2.2.1.3 İmalat Sanayiinde Yapılabilecek Yatırımlar;

Artvin ilinin doğal kaynak potansiyelini (özellikle tarım ve hayvancılık potansiyelini) değerlendirmeye ve bu ürünlerin katma değerinin artırılmasına yönelik olarak 7 adet yatırım konusu önerilmiş olup, bu yatırım konuları aşağıdaki gibidir:

- Bal paketleme ve arı ürünleri entegre tesisi,
- Balık yemi üretim tesisi,
- Entegre et ürünleri üretim tesisi,
- Entegre su ürünleri üretim tesisi,
- Kapari ve sebze işleme tesisi,
- Su şişeleme tesisi,
- Süt ürünleri üretim tesisi,

Bal paketleme ve arı ürünleri tesisi, Türkiye bal üretiminin %1,3'ünü oluşturan il bal üretiminin, gerek yurtiçine gerekse yurtdışına daha etkin bir şekilde satılmasına imkân vereceği düşüncesiyle önerilmiştir. Balın sertifikasyon ve derecelendirilmesinin yapılması, balda marka yaratılması kaliteli bal üretimini artıracak gibi bal pazarlamasını olumlu yönde etkileyecektir. Böyle bir tesisin yapılabilirliğinin, ortak hareket eden birden fazla bal üreticisinin bir araya gelmesiyle daha anlamlı olacağı düşünülmektedir.

Et ve süt işleme tesisleri, anlaşmalı üretici bağlantılarının kurulduğu, süt toplama merkezlerinin organize edildiği ve aynı zamanda minimum hammadde ihtiyacını kendi üretimi ile karşılayabilecek niteliklerde önerilmektedir.

İlin doğal kaynaklarını değerlendirmeye yönelik olarak önerilebilecek yatırım konularından birisi de su şişeleme tesisidir. Dünyada ve ülkemizde ambalajlanmış su talebi her geçen gün artmaktadır. Ancak gelişmiş ülkelerde kişi başına 100-140 litre olan su kullanımı, ülkemizde halen 30 litre civarında düşük düzeydedir. Hızlı bir şekilde nüfusu artan ve şehirleşen ülkemizde, ambalajlı su konusunda önemli bir potansiyel talep bulunmaktadır. Artvin, yer altı ve yerüstü su kaynakları bakımından zengin bir ilimizdir. Bu nedenle Artvin'de su şişeleme tesisinin yapılabilir olduğu düşünülmektedir. Ancak, her şeyden önce, il içinde spesifik su kaynağının tespit edilmesine ilişkin daha ayrıntılı etütlerin yapılmasına ihtiyaç vardır.

Daha önce de ifade edildiği üzere Artvin, deniz balıkçılığının yanı sıra tatlı su ürünleri üretimi bakımından da önemli potansiyele sahip bir ilimizdir. Ayrıca, Çoruh Nehri üzerinde yapımı devam eden ve yapılacak olan barajların tamamlanması ile kafes balıkçılığı için de iyi bir potansiyel oluşturacaktır. İlde 2001 yılı itibarıyla avcılık yoluyla elde edilen su ürünleri miktarı 33.955 ton/yıl (Türkiye üretiminin %7,5'i), iç sularda ve tesislerde üretilen su ürünleri miktarı ise 475 ton/yıl'dır (Türkiye üretiminin

%5'i). Gerek avcılık yoluyla gerekse üreticilik yoluyla elde edilecek olan su ürünlerinin işlenerek konserve haline getirilmesine veya balık unu ve yağı üretilmesine yönelik bir yatırımın gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Balık konservesine yönelik bir tesis kurulduğu takdirde, gerektiğinde seralarda üretilen sebzelerin konservesinin yapılması da mümkün olabilecektir. Ancak seracılığın ve organik tarım ürünlerinin gelişme potansiyeline bağlı olarak ayrı bir sebze işleme ve kapari gibi organik tarım ürünlerinin işlenmesine yönelik bir tesis kurulması gündeme gelebilir.

Bölgedeki tatlı su balıkçılığının en büyük sorunlarından birisi uygun fiyata kaliteli balık yemi teminidir. Bu nedenle, gerek il gerekse bölgedeki tatlı su kültür balığı yetiştiricilerinin ihtiyacını karşılamak üzere balık yemi üretimine yönelik bir tesisin kurulmasının da anlamlı olabileceği düşünülmektedir.

Yukarıdaki yatırımlara ilave olarak İlde yetiştirilen meyve potansiyelinden (kivi, mandalina, portakal, mandalina, ahududu vb) istifade etmek amacıyla, meyve suyu üretim tesisi kurulması da üzerinde durulması gereken bir yatırım önerisi olarak düşünülebilir.

5.2.2.2 Talebi Karşılamaya Yönelik Yatırımlar

İlde, doğal kaynak potansiyelinin değerlendirilmesi yanında, özellikle ihracatı karşılamaya yönelik olarak, gelişme potansiyeli yüksek olan sektörlerle ilişkin yatırımların yapılması da büyük önem taşımaktadır.

Başta Artvin'in sınır komşusu Gürcistan olmak üzere Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden, gıda sanayi ürünleri ve inşaat malzemeleri ile çeşitli sanayi ürünlerine artan bir talep söz konusudur. Bu alanlara yapılacak yatırımların sürdürülebilirliği, yatırımcıların standart kalitede üretim yapabilme ve ürünlerini etkin olarak pazarlayabilmelerine bağlıdır. Bu ise yatırımcıların belirli bir sanayici anlayış ve bilgi birikimine sahip olmasını gerektirmektedir. Artvin ilinin sanayi altyapısı ve tecrübesi, tasarruf kabiliyeti ve mevcut tasarruf sahiplerinin tercihlerini daha çok ticaretten yana kullanma eğilimleri dikkate alındığında, talebi karşılamaya yönelik önerilen yatırım konularının başarısı ancak Artvin dışındaki sanayicilerin kendi illerine yatırım yapma tercihlerine bağlı olacaktır. Böyle bir durumda kamu iradesine düşen en önemli görev ise, yöredeki altyapı yatırımlarının bir an önce tamamlanmasını ve girişimcilerin mevcut teşvik imkânlarından tam olarak yararlanmalarını sağlayarak yatırımcılara destek olmaktır.

T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından ihracatın belirli sektörlerle bağımlılıktan kurtarılması ve hedef sektörlerin belirlenmesi anlamında ihracatta özel önem taşıyan 7 ayrı sektöre işaret edilmiştir. Bu sektörler bilgi vermek amacıyla ana başlıklar itibarıyla aşağıda özetlenmiştir;

- Enformasyon Teknolojisi; Bilgisayar, ekran, hard-disk, software (yazılım).
- Elektrik-Elektronik Ürünleri; Beyaz eşya, kahverengi eşya, telekomünikasyon (telekomünikasyon kabloları, telefon santralleri, telsiz telefon/telsiz telgraf alıcısı, verici cihazları, transmisyon cihazları, alıcı/verici uydu antenleri, uç cihazlar).
- Otomotiv Ana ve Yan Sanayi; Ana sanayi (kamyonet, otobüs), yan sanayi

(dış lastikleri iç lastikler, motor aksam ve parçaları, akümülatörler, ateşleme cihazları, karoseri aksamı, jantlar ve tekerlek aksamı, konteynerler)

- Toprak Ürünleri; Seramik, (Karo fayans, Sağlık gereçleri, Ev eşyası), Cam, Porselen eşya.
- Kimya Sanayi Ürünleri; Temizlik malzemeleri (sabun, deterjan, vb.), boya, plastik (high-tech).
- Konfeksiyon ve Deri Mamulleri; Moda ve markalı ürünler.
- Gıda Ürünleri; Dondurulmuş, kurutulmuş meyve ve sebze, konserveler, unlu mamuller (makarna, bisküvi), şekerli mamuller, organik tarım ürünleri

Sermaye, teknoloji ve kuruluş yeri boyutu daha fazla ön plana çıkan bu sektörlerle dikkat çektikten sonra, sektörel talebi karşılamaya yönelik olarak Artvin ili için önerilen yatırım konuları aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

- Çorap üretimi,
- Elektrikli ev aletleri (küçük ebatlı, orta ve düşük nitelikli ürünler),
- Örme eşya,
- PVC profil, PVC ve PP boru,
- Soğuk hava deposu (organik tarım ve su ürünleri için)
- Styropor üretimi,
- Rekreasyon ve dinlenme tesisleri,
- Yayla ve dağ turizmi (Kafkasör yaylası ve Kaçkar Dağları)
- Otel (3 veya 4 yıldızlı)

Tekstil sektörü, son yıllarda en fazla yatırımın yapıldığı, ülkemizin gelişmiş ve diğer ülkelerdeki tekstil sektörleri ile rekabet edebilecek seviyeye ulaşmış bir sektördür. Tekstil ürünleri üretimi, talebin artmasına paralel olarak giderek hammaddenin üretildiği yerlere bağımlılığını yitirmiş, bunun sonucu olarak yurdumuzun hemen hemen her yerinde tekstil yatırımları gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Türk hazır giyim ve örme eşya ürünleri, yüksek kalite ve fiyat avantajları nedeniyle dış piyasalarda rağbet görmektedir. Bu nedenle ilin konumundan dolayı özellikle BDT ülkelerine olan ihracat potansiyelini değerlendirmek amacıyla örme eşya ve çorap üretimine yönelik tesislerin ilde gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

Styropor; inşaatlarda ısı yalıtımında kullanıldığı gibi, presle şekillenerek ambalaj malzemesi olarak da kullanılabilir. İzolasyon özelliğinin olması nedeniyle de taze balığın ambalajlanması ve nakliyesinde tercih edilen bir malzemedir. Bu sebeple kullanım alanı giderek artmaktadır. Artvin ve çevre illerden gelebilecek talebi karşılamak ve gerektiğinde taze balık naklinde kullanılacak styropor yalıtım ve ambalaj malzemesi üretimine yönelik bir tesisin ilde gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

Modern görünümü, ısı ve ses yalıtımı sağlaması sebebiyle PVC kapı ve pencerelere giderek artan talep, PVC profil talebini de artırmaktadır. PVC profiller sıcak çekme metodu ile üretildiklerinden, PVC üretimine yönelik tesisler, esnek üretim özelliğine sahip tesislerdir. Bu nedenle bu tesislerde, sadece kalıp değişikliği ile PVC boru, PVC

ayakkabı tabanı ve plastik eşya üretmek mümkün olmaktadır. Yatırım önünde bulunan en önemli sorun hammadde temininde yaşanan fiyat istikrarsızlığıdır.

Elektrikli ev aletleri sektörü alım gücünün artmasıyla orantılı olarak büyüyen bir sektördür. Ev aletleri üretecek sanayiciler için esas pazar BDT ülkeleri olarak düşünülmektedir. Alım gücü itibarıyla BDT ülkeleri pazarı henüz oluşum aşamasındadır. İlin bu pazara olan coğrafi yakınlığı başlı başına bir gelişme potansiyeli olarak görülmektedir. İlin ve bölgenin sanayi birikimi göz önüne alındığında, ancak basit parçalardan oluşan tost makineleri, ev ve sanayi tipi ızgaralar, ocaklar ve değişik büyüklükteki fırınlar gibi küçük ebatlı, orta ve düşük nitelikli ürünlerin üretimi daha kolayca gerçekleştirilebilir görülmektedir. Yatırımın başarısında ürün seçimi ve pazarlama faaliyetleri büyük önem taşımaktadır.

İlde halen yoğun şekilde yürütülen ve gelişme potansiyeli olan tatlı su kültür balıkçılığı, sebzeçilik ve seracılık ile organik tarım ürünleri faaliyetlerinde karşılaşılan en büyük sorunlardan birisi pazarlama organizasyonu ve bu süreçte ürünlerin soğuk ortamda depolanması gereğidir. İlde bu tür tesislerin mevcut olmaması nedeniyle hem ürünler yeterince değerlendirilmemekte, hem de ürünlerin biran önce elden çıkarılması telaşıyla üretim maliyeti-satış fiyatı arasındaki denge sağlıklı bir şekilde kurulamamaktadır. İlde stratejik konumlarda hayata geçirilecek soğuk hava deposu yatırımlarının, bitkisel ve hayvansal ürünlerin pazarlama sürecinde sağlayacağı imkanlardan dolayı, bu sektörlerin daha da gelişmesine yol açacağı düşünülmektedir.

Artvin ilinde yayla ve dağ turizmine uygun önemli potansiyeller bulunmaktadır. Kafkasör yaylası, Kaçkar dağları ve Karçal dağları bu iş için en uygun alanlardır. Yerel kaynaklar ve kültüre dayanarak geliştirilen düşük etkili bir turizm türü olan kırsal turizm, özellikle Avrupalı turistler arasında giderek popülerite kazanan bir kavramdır. Turistler, köy hayatını denemek için çiftlik evlerinde kalmaktan, bazen tarım faaliyetlerine katılmaktan, geleneksellikten, el yapımı ürünlerden ve trekking, ata binme ve rafting gibi etkinliklerden hoşlanmaktadır. Turizm Bakanlığı tarafından teşvik edilen yayla turizmi bu içeriğe uymaktadır. Bu tür organizasyonlarda, potansiyel turizm ürünlerinin tanıtımı ve pazarlanması için yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri tarafından ortak çaba gösterilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla otantik bazı yayla evlerini ve tesislerini yenilemenin yanında turistlerin ortak kullanımına yönelik merkezlerin kurulmasına ilişkin projeler de geliştirilebilir.

Ayrıca, gerek tarihi ve kültürel, gerekse doğal güzellikleri ile hemen her çeşit turizm potansiyeline sahip Artvin'in, turizm imkânlarından daha fazla yararlanmasını sağlamaya yönelik 3 veya 4 yıldızlı Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerinin ve rekreasyon tesislerinin kurulması da önerilmektedir.

Ayrıca, Şavşat-Çoraklı ve Borçka Balcı'da mevcut olan ve ön etütler sonucunda mutlaka geliştirilmesi gerektiği yolunda raporlar hazırlanan sıcak su kaynaklarını işletmeye yönelik tesislerin kurulması alternatifi de düşünülmelidir.

5.3 Değerlendirme Kriterlerine Göre Önerilerin Sınıflandırılması

Yörenin doğal, sosyal ve ekonomik koşulları ve potansiyel gelişme eksenleri dikkate alınarak belirlenen 28 yatırım konusunun 12'si A grubunda ve 16'sı da B grubunda yer almaktadır.

A grubu içerisinde bulunan ve sorunsuz yatırım konuları arasında yer alan yatırım konularından 6'sı Tarım ve Hayvancılık sektöründe, 4'ü imalat Sanayiinde ve 2'si de Hizmetler sektöründe yer almaktadır. B grubundaki belirli koşullara ve ön hazırlıklara bağımlı yatırım konularından 3'ü Tarım ve Hayvancılık sektöründe, 11'i İmalat Sanayiinde ve 2'si de Hizmetler Sektöründe bulunmaktadır.

Artvin ili ve yöresi için önerilen gerek A gerekse B grubu yatırım konuları, ön değerlendirme niteliğinde olup, uygulanabilirlikleri teknik, ekonomik ve mali yapılabilirlik çalışmalarının sonucunda netleşecektir.

Söz konusu yatırım önerilerinin gerçekleşme oranı ise şüphesiz ki, potansiyel yatırımcıların Artvin ili ve yöresinde yatırım yapmaya motive edilmesine bağlıdır.

Artvin için önerilen yatırım konularının görece üstünlüklerine göre sınıflandırılması ve önerilen yatırım konularının kuruluş yeri faktörlerine göre değerlendirilmesi Tarım ve Hayvancılık Sektörü için Tablo 28'de, İmalat Sanayi için Tablo 29'da ve önerilen yatırım konularının belirlenmiş kurulu kapasitelere göre tahmini yatırım tutarı ve istihdam miktarı da, fikir vermek amacıyla, Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 28. Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi (Şimşek,2004)

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Ancılık		Damızlık Et Sığırcılığı		Gökkuşuğu Alabalık Üretimi		Kaba Yem Üretimi		Kafes Balıkçılığı	
		Puan	FaktörPuanı	Puan	FaktörPuanı	Puan	FaktörPuanı	Puan	FaktörPuanı	Puan	FaktörPuanı
1. Pazar Olanakları	3	7	21	8	24	7	21	9		7	21
2. Yardımcı Malz. ve Ham. Kay. Yakınlık	2	9	18	8	16	8	16	9	18	8	16
3. Taşıma	1	8	8	8	8	8	8	9	9	8	8
4. İşgücü	1	9	9	9	9	8	8	9	9	8	8
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18	9	18	9	18	8	16
6. Arazi Durumu	3	9	27	8	24	9	27	7	21	9	27
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	9	9	8	8	9	9	8	8	9	9
8. İklim Koşulları	3	7	21	8	24	9	27	8	24	8	24
9. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
10. Top. Yat. Tut. İşl.Ser.İht ve Fin. Olan	2	8	16	7	14	8	16	8	16	7	14
Toplam Faktör Puanı	-	-	161	-	159	-	164		164		157
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		A		B		A		A		B	

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Ceviz ve Kestane Yetiştiriciliği		Organik Tarım Ürünleri		Seracılık		Süt Sığırcılığı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	9	27	8	24	9	27	8	24
2. Yardımcı Malz. ve Ham. Kay. Yakınlık	2	8	16	9	18	9	18	8	16
3. Taşıma	1	8	8	8	8	8	8	8	8
4. İşgücü	1	9	9	9	9	9	9	9	9
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18	8	16	9	18
6. Arazi Durumu	3	9	27	8	24	7	21	6	18
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	7	7	8	8	7	7
8. İklim Koşulları	3	8	24	8	24	8	24	8	24
9. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14
10. Top. Yat. Tut. İşl.Ser.İht ve Fin. Olan.	2	8	16	8	16	8	16	7	14
Toplam Faktör Puanı	-	-	167	-	162	-	161	-	152
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		A		A		A		B	

Tablo 29. Sanayi ve Hizmetler Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Gömme Taban Döşemesi		Modüler Mobilya Üretimi		Odun Briketi Üretimi		Bal Paketleme ve Arı Ürünleri		Balık Yemi Üretim Tesisi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	8	24	8	24	8	24	9	27	9	27
2. Yardımcı Malz. ve Ham. Kayn. Yakınlık	2	8	16	8	16	9	18	9	18	8	16
3. Taşıma	1	8	8	8	8	8	8	8	8	9	9
4. İşgücü	2	8	16	7	14	8	16	9	18	8	16
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
6. Arsanın Maliyeti, Top. Yapısı ve İnş. Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	9	9	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	8	8	8	8	9	9	9	9
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8	9	9
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	7	7	8	8	8	8	8	8
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Tek. Pers. Sağlan.	2	8	16	7	14	8	16	8	16	8	16
13. İletişim İmkanları	1	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
14. Top. Yat. Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	7	14	8	16	8	16	8	16
15. Finansman İmk. ve Bank. Hizm. Yararlanma	1	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Sav. Uygunluk vs.)	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
Toplam Faktör Puanı			204		197		206		213		210
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		A		B		A		A		A	

Tablo 29'un devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Entegre Et Ürün. Üretim Tesisi		Entgre Su Ürün. Üretim Tesisi		Kapari ve Sebze İşleme Tesisi		Su Şişeleme Tesisi		Süt İşleme Tesisi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	7	21	7	21	7	21	8	24	7	21
2. Yardımcı Malz. ve Ham. Kayn. Yakınlık	2	8	16	8	16	9	18	7	14	7	14
3. Taşıma	1	8	8	8	8	8	8	8	8	7	7
4. İşgücü	2	8	16	8	16	8	16	8	16	8	16
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	9	9	9	9	9	9	8	8	9	9
6. Arsanın Maliyeti, Top. Yapısı ve İnş. Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	9	9	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	9	9	9	9	8	8	8	8	8	8
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	9	18	9	18	9	18	8	16	8	16
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	7	7	8	8	8	8	7	7
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Tek. Pers. Sağlan.	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
13. İletişim İmkanları	1	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
14. Top. Yat. Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	7	14	6	12	7	14	8	16	7	14
15. Finansman İmk. ve Bank. Hizm. Yararlanma	1	7	7	7	7	7	7	8	8	7	7
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Sav. Uygunluk vs.)	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
Toplam Faktör Puanı			199		195		199		198		191
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		B		B		B		B		B	

Tablo 29'un devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Çorap Üretim Tesisi		Elektrikli Ev Aletleri		Örme Eşya		PVC Profil, PVC ve PP Boru		Soğuk Hava Deposu	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	8	24	8	24	8	24	7	21	9	27
2. Yardımcı Malz. ve Ham. Kayn. Yakınlık	2	7	14	6	12	7	14	6	12	9	18
3. Taşıma	1	8	8	8	8	8	8	8	8	9	9
4. İşgücü	2	8	16	7	14	8	16	8	16	9	18
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	9	9	8	8	9	9	8	8	8	8
6. Arsanın Maliyeti, Top. Yapısı ve İnş. Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8	9	9
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	7	7	7	7	8	8	7	7	8	8
8. İklim Koşulları	1	7	7	7	7	8	8	8	8	9	9
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	8	16	8	16	8	16	9	18
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	7	7	6	6	6	6	6	6	8	8
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Tek. Pers. Sağlan.	2	7	14	6	12	7	14	6	12	8	16
13. İletişim İmkanları	1	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
14. Top. Yat. Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	7	14	6	12	7	14	6	12	8	16
15. Finansman İmk. ve Bank. Hizm. Yararlanma	1	8	8	7	7	7	7	7	7	7	7
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Sav. Uygunluk vs.)	2	9	18	9	18	9	18	9	18	9	18
Toplam Faktör Puanı			194		183		194		183		213
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		B		B		B		B		A	

Tablo 29'un devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Styropor Üretimi		Rekreasyon ve Dinlenme Tesisi		Yayla ve Dağ Turizmi		Otel	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Yardımcı Malz. ve Ham. Kayn. Yakınlık	2	7	14	8	16	8	16	8	16
3. Taşıma	1	8	8	8	8	7	7	8	8
4. İşgücü	2	8	16	9	18	9	18	9	18
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	8	8	9	9	9	9	9	9
6. Arsanın Maliyeti, Top. Yapısı ve İnş. Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	7	7	9	9	9	9	9	9
8. İklim Koşulları	1	9	9	7	7	7	7	7	7
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	9	18	9	18	9	18
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	6	6	6	6	6	6	6	6
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Tek. Pers. Sağlan.	2	6	12	8	16	8	16	8	16
13. İletişim İmkanları	1	10	10	10	10	10	10	10	10
14. Top. Yat. Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	6	12	6	12	7	14
15. Finansman İmk. ve Bank. Hizm. Yararlanma	1	7	7	7	7	7	7	7	7
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Sav. Uygunluk vs.)	2	9	18	8	16	8	16	9	18
Toplam Faktör Puanı			193		198		197		202
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu			B		B		B		A

Tablo 30. Önerilen Yatırım Konularının Tahmini Yatırım Tutarı ve İstihdam Durumu

Sektörler		Kapasite	Toplam Yatırım Tutarı (\$)	İstihdam (Kişi)
TARIM VE HAYVANCILIK	Arıcılık	60 yeni tip kovanlık	9 000	2
	Et Besiciliği	50 baş besi sığırı	118 054	2
	Kaba Yem Üretimi	95 015 ton/yıl	607 038	33
	Kafes Balıkçılığı	20 ton/yıl	55 629	2
	Seracılık	4.000 m ² alanda sebze üretimi	378 274	44
	Su Ürünleri Üretimi	150 ton/yıl	150 000	10
	Süt İnekçiliği	20 baş sığır	189 565	3
	Organik Tarım Ürünleri	FAB	-	-
	Ceviz, Kestane Yetiştiriciliği	FAB	-	-
İMALAT SANAYİ	Su Şişeleme tesisi	20 000 000 şişe/yıl su	277 183	20
	Süt İşleme Tesisi	36 000 ton/yıl süt işleme	780 000	15
	Entegre Et Tesisi	FAB	-	-
	Su Ürünleri ve Sebze Konservesi	336 ton/yıl sebze,	158 183	9
		382 ton/yıl balık konservesi		
	Modüler Mobilya Üretim Tesisi	19 500 adet/yıl mutfak dolabı	325 690	15
	Odun Briketi	5 000 ton/yıl	266 000	20
	Çorap Üretimi	160 000 düzine/yıl	445 000	80
	Örme Eşya	1 100 000 adet/yıl basic T Shirt	1 100 000	30
	Elektrikli Ev Aletleri	37.500 adet/yıl set-üstü mini fırın	511 056	29
	Bal Paketleme ve Arı Ürünleri	285 ton/yıl paketlenmiş bal	591 000	12
	Styropor Üretimi	5 000 000 adet/yıl ambalaj,	885 000	30
		10 000 m ³ /yıl yalıtım malzemesi		
	PVC Profil, PVC ve PP Boru	500 ton/yıl PVC profil üretimi	1 545 455	25
Gömme Taban Döşeme	FAB	-	-	
Balık Yemi Üretim Tesisi	FAB	-	-	
HİZMETLER	Soğuk Hava Deposu	15 000 m ³ soğuk hava deposu	425 000	15
	Otel (Üç Yıldızlı)	50 oda, 100 yatak kapasiteli	1 450 000	50
		100 kişilik lokanta		
		80 kişilik çok amaçlı salon		
Yayla ve Dağ Turizmi	3 yıldızlı otel, 71 oda-150 yatak	2 906 000	42	

NOT: Önerilen yatırım konuları ile ilgili kapasite, toplam yatırım tutarı ve istihdam miktarı verileri fikir vermek amacıyla verilmiş olup, tahmini tutarlardır. Dolayısıyla fizibilite aşamasında kapasite ve maliyetlerde değişiklik olabilir.

FAB: Fizibilite Aşamasında Belirlenecek.

6. YATIRIMLARDA DEVLET YARDIM VE DESTEKLERİ

Ulusal ekonomilerin ayakta durabilmesi, yeni nesiller için istihdam alanları oluşturulabilmesi, üretim, ihracat ve refah düzeyinin artırılabilmesi için yatırım yapılması zorunlu olurken, özellikle Devletin ekonomideki payının azaltılmasının her kesim tarafından kabul gördüğü bir dönemde, ihtiyaç duyulan sanayi yatırımlarının özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi bir mecburiyet haline gelmektedir.

Yatırım getirisi uzun vadede oluşan ve değişen ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik şartlar nedeniyle yüksek risk taşıyan bir faaliyettir. Söz konusu yüksek riski azaltmak ve müteşebbisleri ülkenin ihtiyaç duyduğu yatırımlara yönlendirebilmek için, Avrupa birliği üyesi ülkeler dahil, tüm ülkelerde; nakit destek ve hibeler, vergisel destekler, kredi destekleri, sermayeye iştirak, arazi-arsa tahsisi ile eğitim, Pazar araştırması ve AR-GE yardımları şeklindeki devlet destekleri yaygın bir biçimde uygulanmaktadır. Ülkemizde ise yatırımlara uygulanan Devlet yardımlarını *.

Yatırımlarda Devlet Yardımları ve KOBİ (Küçük ve Orta Boy İşletmeler) Yatırımlarında Devlet Yardımları şeklinde gruplandırmak mümkündür. KOBİ yatırımları ile ilgili devlet yardımları belli büyüklüğe kadar olan İmalat Sektörü yatırımlarını hedef alırken, teşvik belgeli sistem çerçevesinde yürütülen ve genel anlamda Yatırımlarda Devlet Yardımları adı altında ifade edilen devlet destekler, belli bir büyüklüğün üzerindeki her tür sektör yatırımını kapsamaktadır (Şimşek, 2004).

Yukarıda çok genel olarak değinilen devlet yardım ve desteklerinin, İl düzeyinde yapılacak yatırımlara tahsisinde, bir takım ilkelerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Söz konusu ilkeleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Eser, 2003).

- Genel teşviklerin uygulanmasında bölgesel ya da yöresel teşvikler yerine, sanayi envanterini çıkarmış, İl Gelişme Planlarını hazırlamış illere yönelik sektörel teşviklerin uygulanması;
- Belli kesimlere (firma, sektör) kaynak aktarımı ile sonuçlanacak ve haksız rekabete yol açacak uygulamalardan kaçınılması;
- Teşviklerde öncelik sıralamasının yapılması ve yatırımlarda seçici olunması; pazar etütleri yapılmış, projelendirilmiş, değişime ve yeniliklere açık, ihracatı hedeflemiş yatırım projelerinin teşviklerden öncelikli olarak yararlandırılması ;
- Verimlilik ilkesi esas alınarak, istihdamı artıran, AR-GE faaliyetine yer veren, yüksek katma değer yaratan, ortak atölye çalışması yapan, ihracata yönelik ve çevre ile ilgili yatırımlara düşük faizli, uzun vadeli fon kaynaklı kredi sağlanması;
- Çevre kalite ve insan sağlığına yönelik teknik mevzuata uyum sağlanması amacıyla ISO 9000 serisi, CE ve diğer uluslararası nitelikte kalite ve çevre belgeleri ile ilgili harcamaların yüzde 50'sinin devlet yardımı olarak verilmesi;

* Yatırımlarda Devlet Yardımları; 09.07.2002 tarih ve 24810 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2002/4367 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları ise; 18.01.2001 tarih ve 24291 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2000/1822 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı çerçevesinde uygulanmaktadır.

- Yabancı ortaklık kurma, firmalar arası işbirliği, ana sanayi –yan sanayi entegrasyonu ve üretim ağlarının oluşturulması özendirilirken, sağlanacak teşviklerden ana sanayiinin yan sanayi ile birlikte yararlandırılması;
- Sınai yapılaşma, coğrafi yerleşmeler ve yoğunlaşmalar konularında yasal düzenlemelerin yapılması; çevresel atıkların kazanılması ve kirliliğin azaltılması için yapılacak tesislere çevre yardımlarının yapılması;
- Yatırımlar için verilecek teşvik ve yardımların KOSGEB, TÜBİTAK ve TTGV gibi kar amacı gütmeyen kamu tüzel kişiliğini haiz kurumların teknik desteğinde uygulanması ;
- DPT, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları, Maliye Bakanlığı, KOSGEB ve diğer uygulamacı kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanarak, gerekli mali desteklerin alınması;
- OSB ve KSS'lere taşınma işlemini yapacak olan ve/veya en az 10 kişilik istihdam öngören yatırımlar için özendirici teşviklerin sağlanması ve yatırım ortamının iyileştirilmesi (Gelir ve Kurumlar Vergisi istisnası; çalışanlardan kesilen vergilerin hazinece karşılanması; bedelsiz yatırım yeri tahsisi; hazineye, katma bütçeli kuruluşlara, belediyelere veya il özel idaresine ait arazi ve arsaların mülkiyetinin belirli şartlara uygunluk aranarak bedelsiz devri; vergi, resim ve harç istisnası; elektrik enerjisi satış fiyatının indirimli uygulanması, elektrik enerjisi giderlerinin hazinece karşılanması).
- Asgari 5 işçi çalıştıran küçük ölçekli işletmelere ilave istihdam edecekleri işçiler için SSK primi işveren paylarının, çalışanlardan kesilen vergilerin ertelenmesi, Gelir ve Kurumlar Vergisi istisnası uygulanması (istihdam dostu vergi sistemi) ;
- Doğal afetler ve beklenmedik ekonomik krizlerin neden olduğu zararı karşılamak için, işletmelerin rehabilitasyonu ve sosyal ortamın iyileştirilmesi kapsamında, sosyal nitelikli yardımların sağlanması;
- İşyerlerinin başta eğitim faaliyetleri olmak üzere, yurt içi ve yurt dışı fuar, sergi vb. faaliyetlere katılmaları halinde ve üniversite-sanayi işbirliği, pazar araştırması, firmalar arası işbirliği programlarına dönük faaliyet harcamalarının yüzde 50'sinin yardım olarak verilmesi;
- KOBİ'lere yatırım ve işletme finansmanı temininde belli bir önceliğe göre dağıtılan kredilerin artırılması ve bu işletmelerin Halk Bankasından kredi almalarını kolaylaştıran önlemlerin alınması;
- Teşvik sisteminin ve tebliğlerin, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından anlaşılabilir şekilde basitleştirilmesi ve bürokrasinin azaltılması.

7. KAYNAKLAR

- Anonim, 2003, Artvin İli Sonuç Raporu, 22.08.2003, Artvin.
- Bocutoğlu, E., 2003. Artvin Ekonomisinde sanayi ve Ticaret sektörlerinin Yeri ve Geleceği Üzerine Bazı Düşünceler, Artvin İlinin Ekonomik Kalkınması Semineri, 25-26 Ekim 2003, Vizyon Sineması Salonu, Artvin, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayın No: 2003/166, İstanbul.
- Bocutoğlu, E., Öçer, A., Hacııbrahimoğlu, A., Erarı, F., Korkmaz, S., Gavcar, E., Türker, M.F., Kara, M., Ulusoy, A., Berber, M., Çelik, K., Doğu Karadeniz-Trabzon Alt Bölgesi Kalkınma Projesi Sektör Analizleri, KTÜ Araştırma Fonu 93.115.001.3 Nolu Proje, 453 s., Trabzon, 1996.
- ÇB, 2000. Doğu Karadeniz Bölgesinde Mevcut ve Potansiyel Tabii Malzeme Alanlarının Belirlenmesi Projesi (98 K 100130) – ARTVİN İL RAPORU, TC Çevre Bakanlığı Çevre Koruma Genel Müdürlüğü Alıcı Ortamları Koruma Dairesi Başkanlığı, Doğukan İmar İnşaat ve Ticaret LTD. ŞTİ., Ankara.
- ÇBİ AŞ, 2004. Bilgilendirme Broşürü, 2 s.
- DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (08 - ARTVİN), DİE Yayın no: 2498, Ankara.
- DİE, 2003a. 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, TC Devlet İstatistik Enstitüsü, Sayı: B.02.01.DİE.0.10.00.906 - 164, 14/10/2003, 23 s., www.die.gov.tr
- DİE, 2003b. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, DİE Yayın No:2779, ISSN 0082-691X, ISBN 975-19-3351-X.
- DPT, 2000a. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP)-Nihai Rapor, Cilt III: Ekonomik Sektörler, DPT-JICA, Ağustos 2000.
- DPT, 2000b. Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), Ankara.
- DTM, 2002. Madencilik Sektörü, Dış Ticaret Müsteşarlığı, 25 Haziran 2002, Ankara, <http://www.foreigntrade.gov.tr/IHR/sector/madencilik.htm>, et: 20.03.2004
- Eser, U., 2003. Bolu İl gelişme Planı Sanayi Sektörü Raporu, DPT-Bolu Valiliği-Abant İzzet Baysal Üniversitesi-Bolu Belediyesi-Bolu Ticaret ve Sanayi Odası, 98 s., Bolu.
- Koçak, S., Başmanav, S., 1997. İmalat Sanayinde İşletmeler Profili, TC sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB-Küçük ve Orta ölçekli Sanayi işletmelerinin Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Yayını, ISBN 975-7608-63-7, AB OFSET, Ankara.
- MİM, 2004. Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ. Murgul İşletme Müdürlüğü Kayıtları, Murgul.
- MTA, 1998. Artvin İlinin Çevre Jeolojisi ve Doğal Kaynakları, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Jeloloji Etütleri Dairesi, (Raporu Yazanlar: Behçet Sabri YILMAZ, İbrahim Gülibrahimoğlu, Erdem Nejat Yazıcı, Selçuk Yaprak, Ahmet Saraloğlu, Orhan Konak, Zeki Köse, Fikret Çuvalcı, Cemil Tilmaz Tosun), Ankara.

- Öztürk, A., Olgun, Y., 2004. Artvin İl Gelişim Planı Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı Sektör Raporu, Artvin.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2002. Artvin Sanayi Potansiyeli ve Yatırım Alanları Araştırması, TC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Yayın no: 113, ISBN 975 - 6918 - 76 - 4, Ankara.
- Şimşek, M., 2004. Uygun Yatırım Alanları Araştırması-ARTVİN, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Nisan 2004, Ankara.
- URL-1, http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/ISGUCU_et:05.03.2004
- URL-2, http://www.die.gov.tr/ESG/10_maden1-1.xls, et: 21.04.2004
- URL-3, <http://www.die.gov.tr/ESG/ESG050504/10maden-1.xls>, et: 21.04.2004
- URL-4, <http://www.migem.gov.tr/altsayfa/diger/illere%20gore%20ruhsat%20dagilimi.htm> ,et: 21.04.2004
- URL-5, Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ. Resmi Web Sitesi, <http://www.kbi.gov.tr> et: 04.05.2004